

จินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาที่ผ่านมา เราได้ทราบสภาพภูมิหลัง สภาพปัจจุบัน แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตลอดจนปัญหาต่างๆ ทั้งที่มีผลและไม่มผลต่อการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์มาแล้วเป็นอย่างดี ความจำเป็นในการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์เป็นสิ่งที่ต้องตระหนักในความสำคัญ และต้องกระทำโดยเร่งด่วน แม้ว่าในปัจจุบันการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์จะครอบคลุมเพียงบริเวณระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองรอบกรุง แต่ผลของการศึกษาที่ผ่านมาแสดงให้เห็นชัด ถึงความสำคัญ และความต่อเนื่องของพื้นที่รอบนอกออกมาจนถึงคลองผดุงกรุงเกษม อันเป็นจุดสิ้นสุดของกรุงรัตนโกสินทร์ที่แท้จริง ซึ่งสมควรจะดำเนินการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นระบบไปพร้อมๆ กัน และเพื่อให้สามารถวางแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่นี้อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ ควรขอเสนอวิธีการอนุรักษ์ลักษณะเฉพาะของเมือง โดยการค้นหาจินตภาพของเมือง ตามวิธีการของ Kevin Lynch อันเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และสามารถคงความเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างแท้จริง

ในการค้นหาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงลักษณะเฉพาะของเมือง หรือสภาพกายภาพของเมืองที่มีลักษณะเด่น ควรแก่การอนุรักษ์หรือปรับปรุง เน้นคุณค่า ตามหลักการของ Kevin Lynch ได้แก่ การค้นหาองค์ประกอบหลักของเมือง 5 ประการ คือ เส้นทาง (Paths) เส้นขอบ (Edges) ย่าน (Districts) ศูนย์ชุมชน (Nodes) และภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ได้นำมาใช้โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 8 บริเวณ (แผนที่ 5.1) เพื่อสะดวกต่อการเก็บข้อมูลองค์ประกอบของเมืองและพิจารณาภูมิทัศน์ชุมชนควบคู่กันไป การแบ่งพื้นที่ในขั้นแรกนี้ คำนึงถึงความต่อเนื่องของพื้นที่เป็นหลัก ส่วนใหญ่จะใช้แนวคลองสำคัญ ๆ บนพื้นที่เป็นเส้นกันเขต และประมาณขนาดพื้นที่ให้ใกล้เคียงกัน (ตาราง 5.1)

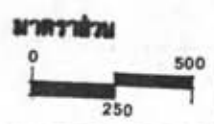

แผนที่ : การแบ่งเขตพื้นที่ศึกษา
 ศึกษานิพนธ์

 เส้นแบ่งเขต

ที่มา :

แผนที่ 5.1

ม.

การศึกษากิจนตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ตาราง 5.1 แสดงขนาดพื้นที่แบ่งเขตศึกษา

หน่วย : ตร.กม.

บริเวณที่	1	1.647	ตร.กม.
บริเวณที่	2	1.028	ตร.กม.
บริเวณที่	3	0.747	ตร.กม.
บริเวณที่	4	0.720	ตร.กม.
บริเวณที่	5	0.958	ตร.กม.
บริเวณที่	6	1.01	ตร.กม.
บริเวณที่	7	1.357	ตร.กม.
บริเวณที่	8	1.416	ตร.กม.
รวมกรุงเทพมหานคร		8.883	ตร.กม.

2. ทำการสำรวจและสัมภาษณ์ โดยความช่วยเหลือจากอาจารย์ชรินทร์ นาคสุขและ นักศึกษาคณะวิชาการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตอุเทนถวาย จำนวน 100 คน ในแต่ละพื้นที่มีนักศึกษาเก็บข้อมูลประมาณ 12-14 คน แบ่งการทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4-5 คน

3. การสำรวจและเก็บข้อมูล กระทำโดยให้นักศึกษาสัมภาษณ์กลุ่มผู้อยู่อาศัยในเมือง และนักท่องเที่ยว โดยในการสัมภาษณ์จะให้ผู้ถูกสัมภาษณ์

- บอกรายชื่อองค์ประกอบเมืองที่ปรากฏอยู่อย่างชัดเจนภายในจิตของผู้ถูกสัมภาษณ์
- อธิบายรายละเอียดของสิ่งที่รับรู้ในการเดินทางจากบ้านสู่ที่ทำงาน
- แสดงตำแหน่งที่ตั้ง คำอธิบาย ตลอดจนความรู้สึกทางอารมณ์ที่อาจมีต่อเอกลักษณ์เฉพาะของเมือง
- ให้เขียนแผนที่เมืองอย่างคร่าวๆ ในทำนองที่จะอธิบายส่วนสำคัญของเมือง แก่คนแปลกหน้าที่มาจากเมืองอื่น

4. เดินสำรวจแต่ละพื้นที่ที่ศึกษาอย่างมีระบบ โดยกำหนดให้ทำการสังเกต บันทึก ส่วนประกอบต่างๆ และตัดสินใจด้วยความรู้สึกตัวเอง ในด้านของความชัดเจนในการเห็นและรับรู้ ความแรงของ Image การเชื่อมต่อระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของเมือง และโครงสร้างของ องค์ประกอบเมืองเหล่านั้น

ผลจากการสำรวจและเก็บข้อมูลต่างๆ จะรวบรวมผลการสำรวจของทั้ง 3 กลุ่ม ประกอบด้วยการสังเกตของผู้ศึกษาเองตรวจสอบกัน ได้เป็นแผนที่แสดง Image Elements ของแต่

ละพื้นที่ ซึ่งการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เขียนแผนที่นั้น พบว่า ในที่นี้ไม่ค่อยให้ผลชัดเจน เหมือนกับการศึกษาของ Lynch เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่ไม่คุ้นเคยกับการเขียนแผนที่ จึงต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเน้นการสัมภาษณ์มากกว่าการเขียนแผนที่

ในด้านของการสำรวจสถาปัตยกรรมที่ควรอนุรักษ์ นอกจากจะคำนึงถึงคุณสมบัติต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 2 (หัวข้อสิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์) ยังได้พิจารณา รวมไปถึงบริเวณที่แวดล้อมสถาปัตยกรรมนั้น ๆ และที่โล่งว่างที่ควรอนุรักษ์ด้วย

ทั้งนี้ผลจากการสำรวจจินตภาพ ภูมิทัศน์ชุมชนและสถาปัตยกรรมผู้ศึกษาได้นำทุกแนวความคิดที่ได้จากการสำรวจ กลั่นกรอง และนำมาแสดงในรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

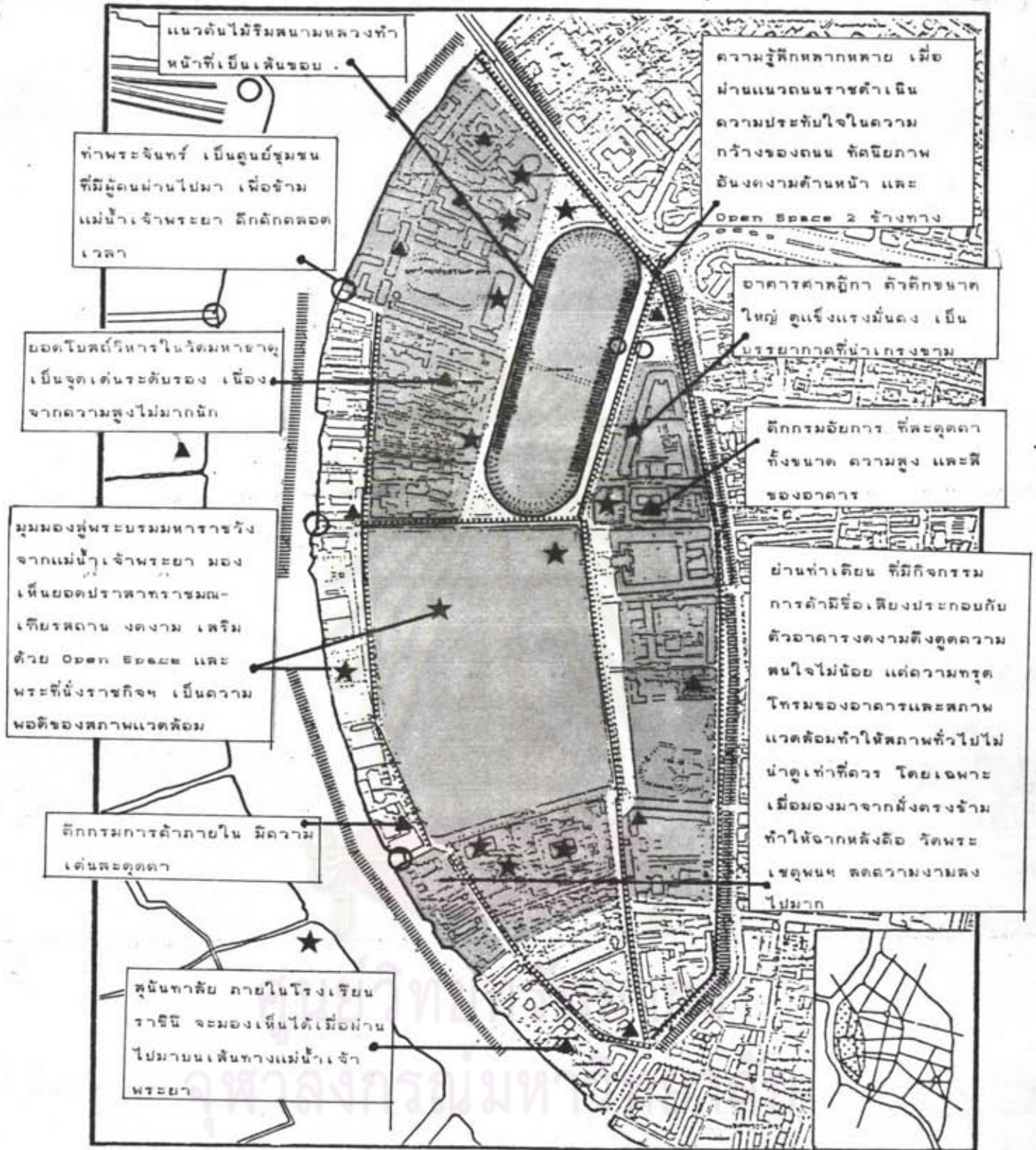
5.1 สิ่งที่ได้จากการศึกษา Image บนพื้นที่ศึกษา

5.1.1 พื้นที่ศึกษาริเวณที่ 1

1) องค์ประกอบเมือง และภูมิทัศน์ชุมชน

สำหรับพื้นที่บริเวณที่ 1 นี้ นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญสูงสุด เนื่องจากเป็นที่ตั้งของ พระบรมมหาราชวัง และสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่ง ด้านตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งจากพื้นที่ริมน้ำบางส่วนสามารถมองเห็นทิวทัศน์ฝั่งธนบุรีได้อย่างชัดเจน ด้านเหนือเป็นแนวเชิงลาดสะพานพระปิ่นเกล้าฯ ซึ่งคล้องทับปากคลองโรงไหม ทางด้านตะวันออกติดกับแนวคลองคูเมืองเดิม ซึ่งมีถนนราชินีขนานไปตลอดแนว ส่วนด้านใต้ เป็นบริเวณปากคลองตลาดบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา

พระบรมมหาราชวังตั้งอยู่ศูนย์กลางของพื้นที่ มีสนามหลวงเป็น open space ขนาดใหญ่อยู่ด้านหน้า ซึ่งนับเป็นตัวช่วยเสริมความสง่างามของพระบรมมหาราชวัง ผู้ผ่านไปมาสามารถมองเห็นยอดปราสาท ยอดเจดีย์ ได้แต่ไกล สร้างความรู้สึกประทับใจตั้งแต่แรกพบเห็น ในบริเวณใกล้เคียงพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการและศาสนสถานสำคัญหลายแห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร วัดมหาธาตุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โรงละครแห่งชาติ วิทยาลัยนาฏศิลป์ อนุสาวรีย์ทหารอาสา ส่วนอีกด้านหนึ่งของสนามหลวง เป็น อนุสาวรีย์แม่พระธรณีบีบมวยผม กระทรวงและศาลสถิตย์ยุติธรรม ศาลหลักเมือง กระทรวง

แผนที่ 5.2

IMAGE ELEMENTS SITE I

แฉกร : สัญลักษณ์

- PATH
- EDGE
- DISTRICT
- NODE
- ★ PUBLIC LANDMARK
- ▲ LOCAL LANDMARK

พื้นที่

0 100 200 350 ม.

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

215
 กลาใหม่ กระทรวงการต่างประเทศ กรมแผนที่ทหาร วัดราชประดิษฐ์ อุทยานสราญรมย์
 กรมการรักษาดินแดนทางด้านใต้ของพระบรมมหาราชวัง เป็นที่ตั้งของวัดพระเชตุพนวิมลมังคลา
 ราม กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ และโรงเรียนราชินี บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา
 มีย่านพักอาศัยและพาณิชย์กรรมสำคัญมาแต่ดั้งเดิมแทรกอยู่เป็นระยะ ได้แก่ ท่าพระจันทร์ ท่า
 ข้าง และท่าเตียน แต่พื้นที่พักอาศัยและพาณิชย์กรรมนี้มีเป็นส่วนใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นสถานที่
 ราชการและศาสนสถานดังกล่าว

องค์ประกอบหลัก (Image Elements) 5 ประการ ซึ่งเป็นผลจากการเก็บข้อมูล
 ภาคสนามบนพื้นที่นี้ มีความชัดเจนและสามารถรับรู้ (Visibility) ได้โดยง่าย นับเป็นบริเวณ
 ที่มี Image แรงที่สุดบนพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เส้นทาง (Paths) การเข้าสู่พื้นที่บริเวณที่ 1 เข้าได้ทั้งทางบกและทางน้ำ เส้นทาง
 ทางบกที่สำคัญที่สุด ได้แก่ ถนนราชดำเนินใน ซึ่งเมื่อเริ่มเข้าสู่พื้นที่ แนวถนนที่กว้างขวางควบคู่
 กับความโล่งว่างของสนามหลวง จะนำสายตาไปสู่พระบรมมหาราชวัง สร้างความประทับใจแก่
 ผู้พบเห็นเป็นประการแรก ความรู้สึกของผู้ผ่านเส้นทางถนนราชดำเนิน จะเปลี่ยนแปลงไปตลอด
 เวลา ขึ้นกับ 2 ช่วงทางที่เปลี่ยนไป เริ่มตั้งแต่จุดเริ่มต้นเข้าสู่แนวถนนที่สะพานผ่านพิภพ และ
 มองเห็นพระบรมมหาราชวัง ผ่านเข้ามาถึง Open Space ของสนามหลวง ให้ความรู้สึกถึงชีวิต
 และกิจกรรม เส้นทางสำคัญรองลงมา คือ ถนนมหาราช ถนนสนามชัย ถนนหน้าพระลาน และ
 ถนนราชินี ถนนมหาราชนั้น เป็นเส้นทางขนานแนวแม่น้ำเจ้าพระยา เริ่มตั้งแต่ท่าพระจันทร์จนถึง
 ปากคลองตลาด บางช่วงผ่านลานโล่งมองเห็นทัศนียภาพแม่น้ำเจ้าพระยาและฝั่งธนบุรีได้อย่างชัด
 เจน ถนนสนามชัย เป็นถนนที่ต่อจากถนนราชดำเนินใน ตั้งแต่มุมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
 เลียบกำแพงพระบรมมหาราชวัง ไปจนบรรจบกับถนนมหาราชและถนนราชินีที่ปากคลองตลาด เป็น
 เส้นทางที่ผู้สัญจรสามารถมองเห็นพระบรมมหาราชวัง ย่านกระทรวงต่าง ๆ รวมทั้งวัดพระเชตุ
 พนวิมลมังคลาราม ถนนหน้าพระลานแยกจากถนนราชดำเนินใน เลียบผ่านพระบรมมหาราชวัง
 ด้านหน้าไปจนถึงท่าหน้า ซึ่งผู้สัญจรบนเส้นทางสายนี้จะได้รับรู้ และประทับใจกับความงามของพระ
 บรมมหาราชวังและสนามหลวง ส่วนถนนราชินีนั้นขนานไปกับแนวคลองคูเมืองเดิม ตั้งแต่ปาก
 คลองโรงไหมจนถึงปากคลองตลาด

เส้นทางสำคัญอีกเส้นหนึ่งก็คือ เส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นเส้นทางที่นำเข้าสู่พื้นที่
 ศึกษาได้โดยสะดวกเช่นกัน ผู้สัญจรไปมาส่วนใหญ่จะใช้เรือข้ามฟากไป-มา กับฝั่งธนบุรี บางส่วน

รูปที่ 5.1 ทิวทัศน์เมืองริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้เส้นทางเรือควนเจ้าพระยา ซึ่งผู้สัญจรบนเส้นทางนี้ จะสามารถพบเห็นและรับรู้ Image กรุงรัตนโกสินทร์ทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี ได้พร้อมกัน เส้นทางสำคัญอีกเส้นทางหนึ่งที่น่าสนใจไม่น้อยก็คือ เส้นทางเดินเท้า นับเป็น Path เล็กๆ เป็นสิ่งเสริมคุณภาพของ Urban Space เมื่อได้เดินบนทางเท้าที่ดี เช่น เส้นทางเดินริมกำแพงพระบรมมหาราชวัง หรือฝั่งกระทรวงตรงกันข้าม ให้ความรู้สึกเหมือนเข้าสู่พิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง

เส้นขอบ (Edges) สำหรับพื้นที่บริเวณที่ 1 นี้ มีเส้นขอบที่ชัดเจนที่สุด คือ แนวแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านตะวันตกของพื้นที่ ผู้ที่อยู่ฝั่งธนบุรีเมื่อมองมายังฝั่งพระนคร สิ่งที่เห็นชัดเจนก่อนก็คือ ริมฝั่งแม่น้ำ จากนั้นจึงอาจจะมองเห็นแนวกำแพงพระบรมมหาราชวัง ซึ่งจัดได้ว่าเป็นเส้นขอบอันดับรองลงมา นอกจากนี้ ด้านตะวันออกของพื้นที่ ยังมีแนวของคลองคูเมืองเดิม ซึ่งขนานข้างด้วยถนนราชินีและถนนอัษฎางค์ ภายในพื้นที่บริเวณโดยรอบสนามหลวง ซึ่งปลูกต้นไม้ชามใหญ่ไว้เป็นแนว ก็สามารถจัดเป็นเส้นขอบได้ด้วย ทั้งนี้เพราะสนามหลวงเป็นลานโล่งที่กว้างขวางมาก บริเวณสิ้นสุดของลานโล่งบรรจบกับถนนจึงจัดเป็นเส้นขอบได้โดยปริยาย ในการศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่า แนวเส้นขอบอีกลักษณะหนึ่ง คือ แนวอาคารเป็นแนวยาวคดบังมุมมองจนเสมือนอาคารนั้นมีสภาพเป็นเส้นขอบ พบมากทั่วทั้งกรุงรัตนโกสินทร์ สำหรับบริเวณที่ 1 นี้ เส้นขอบลักษณะดังกล่าวปรากฏในแนวที่ซ้อนทับกับเส้นขอบแม่น้ำเจ้าพระยาเกือบตลอดแนว ก่อให้เกิดปัญหาแนวอาคารเหล่านั้นบดบังมุมมองออกสู่มแม่น้ำเจ้าพระยา และอาคารส่วนใหญ่ยังมีสภาพสกปรกทรุดโทรม ทำให้ทัศนียภาพทั่วไปขาดความน่าดูเท่าที่ควร

ย่าน (Districts) นับเป็น Image Element ที่มีความแรงของการรับรู้รองลงมาจากภูมิสัญลักษณ์ ย่านสำคัญ ๆ ในบริเวณนี้ได้แก่

ย่านพระบรมมหาราชวัง - กลุ่มสิ่งก่อสร้างทั้งหมดภายในกำแพงพระบรมมหาราชวังที่มีการประสานรูปแบบทางศิลปสถาปัตยกรรมไทยและตะวันตกอย่างสอดคล้องกลมกลืนกัน

ย่านสนามหลวง - ที่โล่งว่างขนาดใหญ่ ประกอบด้วยลานหญ้าเขียวชจี แนวต้นไม้ชามใหญ่ปลูกล้อมขนานไปกับทางเดินโดยรอบสนาม เป็นที่ที่มีผู้คนมากหน้าหลายตาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ตลอดเวลา สนามหญ่ากว้างใหญ่แห่งนี้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นจุดต้นทาง-ปลายทางของรถประจำทางหลายสาย เป็นที่จอดรถของคน

ทำงานในละแวก เป็นที่จอดรถท่องเที่ยวของบริษัทต่าง ๆ ในโอกาสที่มีงานนักชัตฤกษ์ใด ๆ ก็มักเป็นศูนย์กลางของการประกอบกิจกรรม สนามหลวงจึงนับเป็นสถานที่ส่วนรวมของทุกคน เป็นสถานที่เดียวในบริเวณนี้ ที่ทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของ เมื่อเข้าสู่ย่าน สามารถมองทิวทัศน์ได้โดยรอบ ความรู้สึกในความเป็นเจ้าของ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติมากขึ้น

- ย่านมหาวิทยาลัย - ในบริเวณนี้มีมหาวิทยาลัย 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นับเป็นมหาวิทยาลัยเก่าแก่และมีชื่อเสียงมาก ทั้งยังตั้งอยู่ไม่ไกลกันนัก จึงก่อให้เกิดบรรยากาศของการเป็นย่านการศึกษา
- ย่านวัดมหาธาตุ - มีชื่อเสียงในด้านของการรวมพุทธศาสนิกชนในวันสำคัญทางศาสนา เป็นตลาดนัดแบบไทย ๆ ที่พ่อค้าแม่ค้ายังคงเป็นชาวสวนชาวไร่ นำผลิตผลทางการเกษตรมาขายเป็นส่วนใหญ่ของที่ขายในตลาดนัดมีตั้งแต่ พืช ผัก ผลไม้ ต้นไม้ อาหารขนมไทย ๆ ตลอดไปจนถึงเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ และที่นับว่ามีชื่อเสียงมาก คือ เป็นย่านค้าของเก่า พระเครื่องของคุณไสย ต่าง ๆ ต่อเนื่องกับตลาดพระเครื่องที่ท่าพระจันทร์
- ย่านพิพิธภัณฑ์ - บริเวณนี้ประกอบด้วยกลุ่มพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โรงละครแห่งชาติ และวิทยาลัยนาฏศิลป์ ซึ่งมีพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาส ตั้งเป็นประธานของโรงเรียน ความเป็นย่านเกิดขึ้นจากบรรยากาศของกลุ่มสิ่งก่อสร้างแบบไทย ๆ รวมทั้งอาคารไทยประยุกต์ของโรงละคร ซึ่งแม้เป็นอาคารสร้างใหม่ แต่ก็พยายามออกแบบให้กลมกลืนกับพื้นที่
- ย่านศาลและกระทรวงยุติธรรม - ประกอบด้วยกลุ่มสถานที่ราชการด้านตะวันออกของสนามหลวงทั้งหมด บรรยากาศของย่านเกิดจากกิจกรรมทางข้อพิพาท คติความ และลักษณะสิ่งก่อสร้างที่แตกต่างไปจากรูปแบบสิ่งก่อสร้างในบริเวณ กล่าวคือ เป็นอาคารในยุคปัจจุบันที่รับอิทธิพลทางรูปแบบจากวัฒนธรรมตะวันตก และนำมาออกแบบก่อสร้างโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมใกล้เคียง

และเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับพระบรมมหาราชวัง ซึ่งถือเป็นศิลปสถาปัตยกรรมชั้นเอกของชาติ จึงก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก อย่างไรก็ตาม ตัวอาคารส่วนใหญ่มีแนวต้นมะขามบดบังและตั้งอยู่ไม่ติดถนนมากนัก ยกเว้นตึกกรมอัยการ

ย่านกระทรวงกลาโหม - ในบริเวณนี้ประกอบด้วยกลุ่มสถานที่ราชการด้านตะวันออกของพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ กระทรวงกลาโหม กระทรวงการต่างประเทศ กรมแผนที่ทหาร วัดราชประดิษฐ์ อุทยานสราญรมย์ หละกรมการรักษาดินแดน ความเป็นย่านของบริเวณนี้เกิดจากสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ มีต้นไม้ร่มรื่น จัดบริเวณค่านหน้าอย่างสวยงาม และโดยเฉพาะลักษณะของอาคารกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นอาคารแบบศิลปะตะวันตก ยุคฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อสร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แม้จะตั้งอยู่ใกล้เคียงกับพระบรมมหาราชวัง แต่ก็ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง เนื่องจากความประณีตงดงามของสถาปัตยกรรม ตัวอาคารไม่สูงเกินไป ทั้งยังมีแนวต้นไม้ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีด้วย อย่างไรก็ตามมีอาคารบางหลังที่ก่อปัญหาทางทัศนียภาพ เช่น ตึก 6 ชั้นของกระทรวงการต่างประเทศซึ่งสมควรหามาตรการแก้ไข

ย่านวัดพระเชตุพนฯ - จัดเป็นย่านสำคัญย่านหนึ่งของพื้นที่ บรรยากาศของย่านเกิดจากการรวมตัวของอาคารในศิลปสถาปัตยกรรมไทยประเพณีปะปนกับการเคลื่อนไหวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ สำหรับ ย่านท่าเตียน เคยกล่าวถึงแล้วในเรื่องพัฒนาการของพื้นที่ (บทที่ ๑) จึงจะไม่กล่าวถึงในที่นี้ อีก ส่วนย่านสำคัญทางฝั่งธนบุรี ได้แก่

ย่านโรงพยาบาลศิริราช - อยู่บริเวณฝั่งตรงข้ามกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บรรยากาศของย่านเด่นชัดที่ความคับคั่งจอแจของความเจ็บป่วย คนไข้ หมอพยาบาล รวมทั้งความแออัดของอาคารสูง

ย่านพักอาศัยและศาสนสถาน - บริเวณตั้งแต่โรงพยาบาลศิริราช จนถึงวัดระฆังโฆสิตาราม ลักษณะเป็นย่านพักอาศัยแบบบ้านเดี่ยว ปะปนกับตึกแถว ส่วนใหญ่มีสภาพทรุดโทรม แต่บรรยากาศการอยู่อาศัย

สงบรวมรีน โดยเฉพาะบริเวณใกล้วัด

ย่านสถานที่ราชการของกองทัพเรือ - ตั้งแต่วัดระฆังโฆสิตาราม ลงไปจนถึงปากคลองบางกอกใหญ่ เป็นที่ตั้งของที่ทำการในกองทัพเรือ ได้แก่ กรมอุทกหารเรือ กองบัญชาการกองทัพเรือ โรงพยาบาลทหารเรือ ฯลฯ บรรยากาศโดยทั่วไปสงบรวมรีน

ในพื้นที่ฝั่งธนบุรีนี้ สิ่งก่อสร้างส่วนใหญ่เป็นแบบสมัยใหม่ แม้จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับสถานแวดล้อมรุ่มร่าแรงนัก เพราะอาคารส่วนใหญ่ไม่สูงมาก (ยกเว้นบริเวณโรงพยาบาลศิริราช) มีแนวต้นไม้คั่นบังพอสมควร และเพราะรูปแบบอาคารมีความคล้ายคลึงกันไปทั้งย่านอยู่แล้ว แต่เนื่องจากตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ฝั่งตรงข้ามกับพระบรมมหาราชวังและบริเวณใกล้เคียงพอดี จึงก่อให้เกิดความสำคัญทางภูมิทัศน์

ศูนย์ชุมชน (Nodes) ศูนย์ชุมชนที่สำคัญบริเวณพื้นที่ศึกษาที่ 1 มี 5 บริเวณ ได้แก่ ที่สนามหลวง และข้างถนนราชดำเนินใน ดังกล่าวแล้วว่า สนามหลวงเป็นจุดเริ่มต้นและปลายทางของรถประจำทาง ข.ส.ม.ก. หลายสาย 2 ข้างสนามหลวงและถนนราชดำเนินใน จึงเป็นจุดที่ชุมนุมผู้คนจอแจ คับคั่งตลอดเวลา บริเวณศูนย์ชุมชนที่เหลือเป็นบริเวณท่าเรือ ต่าง ๆ อันเป็นจุดที่เส้นทางน้ำและเส้นทางบกมาบรรจบกัน ท่าเรือสำคัญซึ่งจัดเป็นศูนย์ชุมชน ได้แก่ ท่าพระจันทร์ ท่าช้าง และท่าเตียน ส่วนฝั่งธนบุรี ได้แก่ ท่าวังหลัง ท่าพรานนก และท่ารถไฟ

ภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) โดยทั่วไปแล้ว เส้นทาง (Paths) มักจะเป็น Image ที่ให้ผลแรงที่สุดในการรับรู้ เนื่องจากเส้นทางเป็นตัวเชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน จึงมักประทับใจในความรู้สึกคนมากที่สุด แต่บนพื้นที่บริเวณที่ 1 นี้ ภูมิสัญลักษณ์กลับเป็นตัวเด่น และประทับใจในความรู้สึกของคนอย่างเด่นชัด ภูมิสัญลักษณ์ที่มี Image แรงที่สุดจนนับได้ว่าเป็น Public Landmarks คือ ยอดพระมหาปราสาท และพระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง และยอดพระศรีรัตนเจดีย์ ยอดปราสาท หรือ ซ่อน้ำ ใบระกาของพระอุโบสถ หอพระมนเทียรธรรมต่าง ๆ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภูมิสัญลักษณ์บนพื้นที่ศึกษาซึ่งมีเป็นจำนวนมากบนพื้นที่นี้ จำแนกได้เป็น 2 ระดับ คือ

- Public Landmarks ได้แก่ ยอดพระมหาปราสาทราชวัง และยอดพระเจดีย์ พระอุโบสถในพระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ศาลหลักเมือง ยอด

พระอุโบสถ วิหารพระนอน และหมู่พระเจดีย์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย (ท่าราชวรดิษฐ์) และกลุ่มสิ่งก่อสร้าง 2 ข้างสนามหลวง ได้แก่ ตึกที่ทำการกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร หออาคารหอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระที่นั่งศิวโมกษนิมาน ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ โรงละครแห่งชาติ อนุสาวรีย์ทหารอาสา และอาคารศาลฎีกา นอกจากนี้ บนพื้นที่ฝั่งตรงกันข้ามของแม่น้ำเจ้าพระยา ยังปรากฏ Public Landmarks สำคัญ คือ พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เนื่องจากความเด่นชัดและเห็นได้ในระยะไกลอันเป็นคุณสมบัติของ Landmark

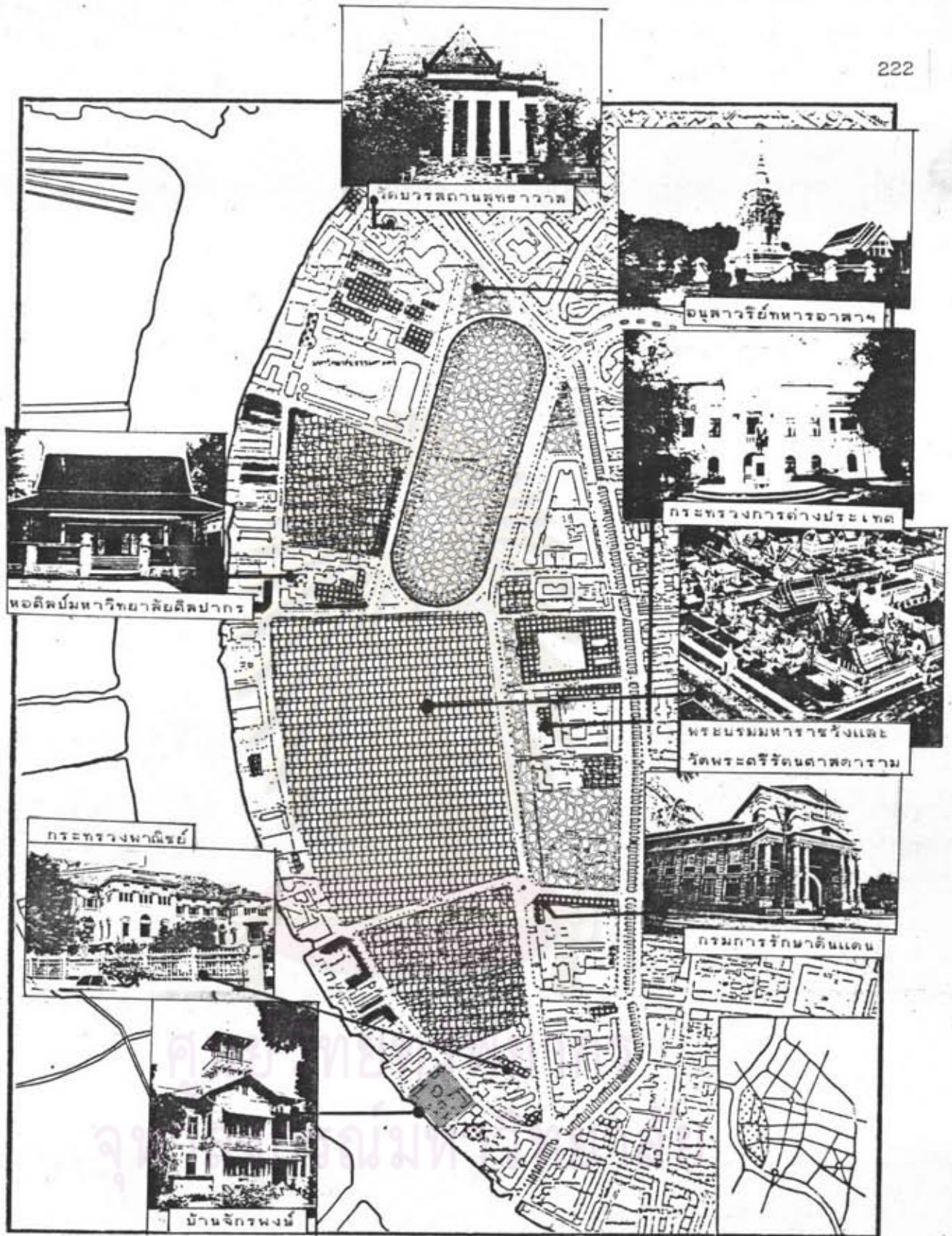
- Local Landmarks ได้แก่ อนุสาวรีย์แม่พระธรณีบีบมวยผม หมู่พระวิมานในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาส หอจดหมายเหตุวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอพระอุโบสถและพระวิหารวัดมหาธาตุฯ ตึกแถวมณฑลนพพาราษฎร์ และถนนหน้าพระลาน (ธนาคารนครหลวงไทย) หอพระเจดีย์และอุโบสถวัดราชประดิษฐ์ฯ อาคารกรมการรักษาดินแดน สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง สุนันทาลัยในโรงเรียนราชินี ตึกกรมการตำรวจใน ด้านใต้ของพระบรมมหาราชวัง และหอพระปรางค์วัดระฆังโฆสิตาราม ฝั่งธนบุรี

2) สถาปัตยกรรม

คงกล่าวแล้วว่าการศึกษาในวิทยานิพนธ์ เน้นหนักการศึกษาจินตภาพของเมือง แต่ก็มีได้ละเอียดความสำคัญของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ในที่จะแบ่งสถาปัตยกรรมที่ควรพิจารณาอนุรักษ์เป็นประเภทใหญ่ๆ คือ

- ประเภทแรก - ศาสนสถานและโบราณสถาน สถานที่ราชการ อนุสาวรีย์ สถานศึกษา ที่ว่าง
- ประเภทที่สอง - ตึกแถวและบ้านพักอาศัย

ดังเป็นที่ทราบแล้วว่า พื้นที่ศึกษาบริเวณที่เป็นศูนย์รวมศิลปสถาปัตยกรรมชั้นเอกของชาติเป็นที่ตั้งของสถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์เกือบทั้งพื้นที่ ดังแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

แฉก : **สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์** พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 1 แผนที่ 5.3
 สัญลักษณ์

	ศาลากลาง โบราณสถาน		บ้านพักอาศัย
	สถานที่ราชการ		ตึกแถว
	สถานศึกษา		คลอง
ที่มา	จากการสำรวจ		สวนสาธารณะ

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ศาสนสถานและโบราณสถาน 8 แห่ง ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
วัดพระเชตุพนฯ วัดมหาธาตุฯ วัดราชประดิษฐ์ฯ ศาลหลักเมือง
พระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธารวาส และกำแพงพระราชวังบวรสถาน
มงคลเดิม (บางส่วนของกำแพงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ศาลเจ้า
พ่อหอกลอง

สถานที่ราชการ 13 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่
ทำการและกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร กระทรวงมหาดไทย
กระทรวงการต่างประเทศ กรมแผนที่ทหาร กรมการรักษาดินแดน
กรมที่ดิน กระทรวงพาณิชย์ สถานีตำรวจนครบาลพระราชวัง คลัง
สินค้าเดิม พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย (ทำราชวรดิษฐ์)

อนุสาวรีย์ 2 แห่ง ได้แก่ อนุสาวรีย์ทหารอาสา อนุสาวรีย์แม่พระธรณีบีบมวยผม

สถานศึกษา 4 แห่ง ได้แก่ หอศิลป์ ภาควิชาประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ตึกผู้
ประสาธการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อาคารโดม) อาคารเรียน
ในวิทยาลัยนาฏศิลป์ และอาคารสุนันทาลัย ในโรงเรียนราชินี

ตึกแถว 5 แห่ง ได้แก่ ตึกแถวถนนหน้าพระลาน ตึกแถวมุมถนนมหาธาตุตัดกับถนนหน้าพระ
ลาน ตึกแถวหน้าวัดมหาธาตุฯ ตึกแถวที่ทำพระจันทร์ และตึกแถว
ที่ทำเตียน

บ้านพักอาศัย 1 แห่ง ได้แก่ บ้านจักรพงษ์

สวนสาธารณะและที่พักผ่อน 6 แห่ง ได้แก่ สนามหลวง สนามหน้ากระทรวงยุติธรรมและแผง
หนังสือเดิม สนามชัย (สนามหน้ากระทรวงกลาโหม และกระทรวง
การต่างประเทศ) อุทยานสราญรมย์ และสนามทำราชวรดิษฐ์ และ
ริมคลองคูเมืองเดิม

แม่น้ำและลำคลอง 2 แห่ง ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา และคลองคูเมืองเดิม

5.1.2 พื้นที่ศึกษานริเวณที่ 2

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

พื้นที่ศึกษานริเวณที่ 2 อยู่ถัดจากพื้นที่ที่ 1 ขึ้นไปทางเหนือ มีคลองโรงไหมและเชิง
ลาดสะพานพระปิ่นเกล้าฯ เป็นเส้นกั้นเขต ด้านตะวันตกติดแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านเหนือติดคลอง

แผนที่ : สัญลักษณ์

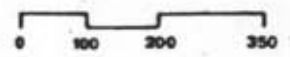
IMAGE ELEMENTS

SITE 2

แผนที่ 5.4

- PATH
- EDGE
- DISTRICT

- NODE
- PUBLIC LANDMARK
- LOCAL LANDMARK

ที่มา:

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

บางลำภู ทางด้านใต้ติดริมคลองหลอดวัดราชินีตศาราม มีถนนราชดำเนินกลางตัดผ่านพื้นที่ มีศาสนสถานสำคัญ 3 แห่ง คือ วัดบวรนิเวศ วัดราชินีตศาราม และวัดชนะสงคราม พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย นอกจากบริเวณบางลำภู ซึ่งเป็นย่านพาณิชย์กรรมสำคัญ

องค์ประกอบเมือง (Image Elements) 5 ประการ ซึ่งเป็นผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีรายละเอียด ดังนี้

เส้นทาง บนพื้นที่ที่ 2 เส้นทางจัดระเบียบองค์ประกอบที่มี Image แรงที่สุด นั่นคือเส้นทางถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่สะพานผ่านพิภพลีลา ไปจนถึงสะพานผ่านฟ้าลีลาศ เป็นถนนที่กว้างขวางใหญ่โต สะดุดตาผู้พบเห็นมากที่สุด ก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจเมื่อผ่านเข้าสู่บริเวณ และเมื่อประกอบกับอาคารริม 2 ข้างถนน ที่มีรูปแบบกลมกลืนกันไปตลอดทั้งแนวก็ยิ่งเน้นการจดจำ รับรู้ ถนนสายนี้มากขึ้นไปอีก เส้นทางที่รับรู้ในลำดับรองลงมา ได้แก่ เส้นทางถนนจักรพงษ์ ช่วงกรมสรรพากรถึงสะพานนเรศวร ถนนพระอาทิตย์จากใต้สะพานพระปิ่นเกล้าฯ เลียบแม่น้ำเจ้าพระยาถึงป้อมพระสุเมรุ ถนนบ้านตะนาว ช่วงจากถนนราชดำเนินถึงถนนพระสุเมรุ และถนนพระสุเมรุช่วงที่เชื่อมถนนทั้งสองดังกล่าว ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะพบว่า เส้นทางเหล่านี้นำไปสู่ย่านบางลำภู ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดความประทับใจ และได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ

เส้นขอบ เส้นขอบที่ชัดเจนที่สุด ได้แก่ แนวขอบแม่น้ำเจ้าพระยาที่กินพื้นที่อยู่ทางด้านตะวันตก แนวเชิงลาดสะพานพระปิ่นเกล้าฯ และแนวคลองบางลำภู ช่วงที่มีอาคารบ้านเรือนปิดบัง ซึ่งในที่นี้เส้นขอบที่แท้จริงก็คือ แนวอาคารเหล่านั้นเอง เนื่องจากคลองบางลำภูไม่มีความกว้างพอจะแบ่งแยกพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งออกจากกันได้เหมือนกับแม่น้ำเจ้าพระยา ในลักษณะเดียวกัน พื้นที่ทางด้านใต้ซึ่งติดกับแนวคลองหลอดวัดราชินีตศาราม แนวคลองดังกล่าวไม่มีคุณสมบัติเป็นเส้นขอบเลย เพราะช่วงกว้างของคลองน้อยเกินไป และพื้นที่ 2 ฝั่งคลองมีสภาพกายภาพที่คล้ายคลึงกันมาก ยกเว้นช่วงวัดมเหยงคณ์วรากรมเท่านั้นที่ให้ความรู้สึกที่แนวคลองเป็นเส้นขอบ เส้นขอบที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของบริเวณ ได้แก่ แนวกำแพงเมืองเก่าที่ป้อมมหากาฬ เนื่องจากเป็นกำแพงที่สูงและยาวไปจนเกือบถึงแนวคลองหลอด

ย่าน ย่านในพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2 นี้ มีความหลากหลายในด้านของการรวมกลุ่มทางกิจกรรมและสภาพกายภาพ ดังนี้ คือ

ย่านอาคาร 2 ข้างถนนราชดำเนินกลาง - เป็นย่านที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มอาคารที่มีทั้งรูปแบบ สี ความสูง ของอาคารที่สัมพันธ์กับความกว้างของถนน และหน้าตาคลายคลึงกันตลอดแนว เป็นความประทับใจเมื่อแรกเข้าสู่ย่าน ทั้งจากทางด้านสะพานผ่านฟ้าฯ หรือสะพานผ่านพิภพ

ย่านบางลำภู - ความเป็นย่านเกิดจากการรวมตัวของกิจกรรมการค้าขาย ความสับสนของผู้คน สีเค้า ความคึกคักแจ่มของขบวนบนถนนสายแคบ ๆ อาคารศูนย์การค้าที่สูงลิบลิ่ว แตกต่างไปจากอาคารอื่นในบริเวณ ก่อให้เกิดความตื่นตาตื่นใจ สร้างความรู้สึกที่ตื้นแก่ผู้สนใจการพัฒนาในรูปแบบใหม่ ๆ ของชีวิตอยู่เสมอและความรู้สึกขัดแย้ง แปรลกแยกแก่ผู้ประทับใจในลักษณะความงามของเมืองเดิม เป็นประเด็นที่นำไปสู่ข้อถกเถียงไม่รู้จบ

ย่านศาสนสถาน - ศาสนสถานสำคัญบนพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2 มี 3 แห่ง จึงปรากฏเป็นย่าน 3 ย่าน คือ ย่านวัดบวรนิเวศ ย่านวัดราชัดดาราม และย่านวัดชนะสงคราม ความรู้สึกรับรู้เมื่อเข้าสู่ย่านทั้ง 3 ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่บริเวณวัดเหมือนกันได้แยกตัวออกมาจากโลกที่วุ่นวายภายนอกชั่วคราว ได้เข้าสู่บริเวณที่สงบ โดยเฉพาะย่านวัดชนะสงคราม สำหรับย่านวัดบวรนิเวศ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เขตบางลำภูมาก แต่กำแพงหนาทึบของวัดก็ได้ช่วยกันโลกภายนอกออกไปได้

ย่านสถานที่ราชการ - ได้แก่ บริเวณริมถนนเจ้าฟ้าและถนนพระอาทิตย์ บรรยากาศของย่านสงบเงียบไม่คับคั่งวุ่นวาย จึงแตกต่างไปจากบริเวณใกล้เคียง

ย่านโรงเรียนสตรีวิทยา - เป็นย่านของการศึกษา ความมีชีวิตชีวาของโรงเรียนและนักเรียนจำนวนมากมาปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวัน ประกอบกับด้านหน้าโรงเรียนเป็นที่ตั้งของศึกษาลัยจึงทำให้ย่านนี้เด่นชัดขึ้น

ย่านตึกแถวถนนบ้านตะนาว - ความเป็นย่านเกิดจากความคล้ายคลึงของตึกแถว

ทั้ง 2 ข้างถนนเป็นความงามที่เกิดจาก Scale ความกว้างของถนนและความสูงของอาคารที่สัมพันธ์กับ Scale ของคนเดินถนน

ย่านพักอาศัย - ดังกล่าวแล้วว่าพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2 นี้เป็นย่านพักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ย่านต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน ได้แก่ ย่านผู้มีฐานะดีบริเวณซอยเขินนิवास บางลำภู บน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยที่อยู่อาศัยสืบมาแต่บรรพบุรุษ ย่าน guesthouse รอบวัดชนะสงครามและถนนข้าวสาร ถนน ตานี ย่านชุมชนชาวมุสลิมบริเวณตรอกสุเหร่าจักรพงษ์ ย่าน ชุมชนแออัดจักรพงษ์ (ตั้งอยู่ข้างกันบนพื้นที่เดียวกัน) ย่านชุมชนแออัดหลังวัดบวรนิเวศและโรงเรียนสตรีวิทยา บริเวณปลายอาคารราชดำเนินกลางด้านเหนือ บริเวณ หลังอาคารราชดำเนินกลางด้านใต้ ตั้งแต่หลังโรงแรมรัตน โกสินทร์ จนถึงวัดราชนัคคาราม และระหว่างกำแพง เมืองป้อมมหากาฬไปจนถึงคลองรอบกรุง

ศูนย์ชุมชน ศูนย์ชุมชนในพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2 มี 5 แห่ง ได้แก่ จุดเปลี่ยนเส้นทาง น้ำ-บก บริเวณท่าพระอาทิตย์ จุดเปลี่ยนเส้นทางรถประจำทาง บริเวณบางลำภู บริเวณหน้า กองสลาก บริเวณมณเฑียรราชริย์ประชาธิปไตย และหน้าโรงพยาบาลเฉลิมไทย

ภูมิสัญลักษณ์ ในบริเวณนี้พบว่ามี Image แรงรองลงมาจากเส้นทาง แบ่งภูมิสัญลักษณ์ได้เป็น 2 ระดับ คือ

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ตั้งอยู่กึ่งกลางถนนราชดำเนินกลาง บริเวณที่ติดกับถนนบ้านคั่นสอ นับเป็นภูมิสัญลักษณ์ที่เด่นที่สุดของบริเวณ ความสัมพันธ์ของรูปแบบที่เรียบง่ายแต่สง่างาม และโครงสร้างที่ประกอบด้วยความสูง และความโปร่งของอนุสาวรีย์ สัมพันธ์เป็นอย่างดีกับแนวถนนที่กว้างขวาง และตัวอาคารที่ขนานอยู่ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพทางความงามเป็นเอกลักษณ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ นำเสียดายที่มีการก่อสร้างอาคารสูงภายใน โรงเรียน สตรีวิทยาในบริเวณใกล้เคียงอนุสาวรีย์เกินไป อาคารดังกล่าวทำให้คุณภาพของมุมมอง

มองที่ลี้ของอนุสาวรีย์ลคลง

นอกจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยแล้ว ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะอื่นในบริเวณที่ถูกใช้เป็นจุดอ้างอิงในการสอบถาม ได้แก่ ป้อมมหากาฬ อาคารโรงพยาบาลเฉลิมไทย (ความเด่นชัดของป้ายโฆษณา) ศูนย์การค้า New World ตึกกรมประชาสัมพันธ์ และสะพานพระปิ่นเกล้าฯ

- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น จุดที่ใช้เป็นที่อ้างอิง แต่ไม่เด่นเท่าภูมิสัญลักษณ์ในกลุ่มแรก โดยมักใช้เป็นจุดสังเกตกันเองภายในชุมชน ได้แก่ ป้อมพระสุเมรุ โลหะปราสาทวัดราชินีลาดดา วัดบวรนิเวศ วัดชนะสงคราม มัสยิดจักรพงษ์ โรงเรียนอัมพรไพศาล และโรงพยาบาลตำรวจไดส์

2) สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่า สมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์บนพื้นที่นี้ แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ คือ

ศาสนสถานและโบราณสถาน 7 แห่ง ได้แก่ วัดบวรนิเวศ วัดราชินีลาดดา วัดชนะสงคราม มัสยิด จักรพงษ์ ป้อมมหากาฬ ป้อมพระสุเมรุ กำแพงเมืองเดิม รั้วสร้างกรุงบริเวณหน้าวัดบวรนิเวศ และซุ้มประตูวังถนนพระสุเมรุ

สถานที่ราชการ 5 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ หอศิลป์ (โรงภาพยนตร์เดิม) มหาวิทยาลัย อองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ สถาบันวัฒนธรรมเยอรมัน(เดิม) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการพาณิชย์นาวี (สถานที่ราชการที่ใช้อาคารถนนราชดำเนินรวมอยู่ในตึกแถว)

อนุสาวรีย์ 1 แห่ง

ได้แก่ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

สวนสาธารณะ 2 แห่ง

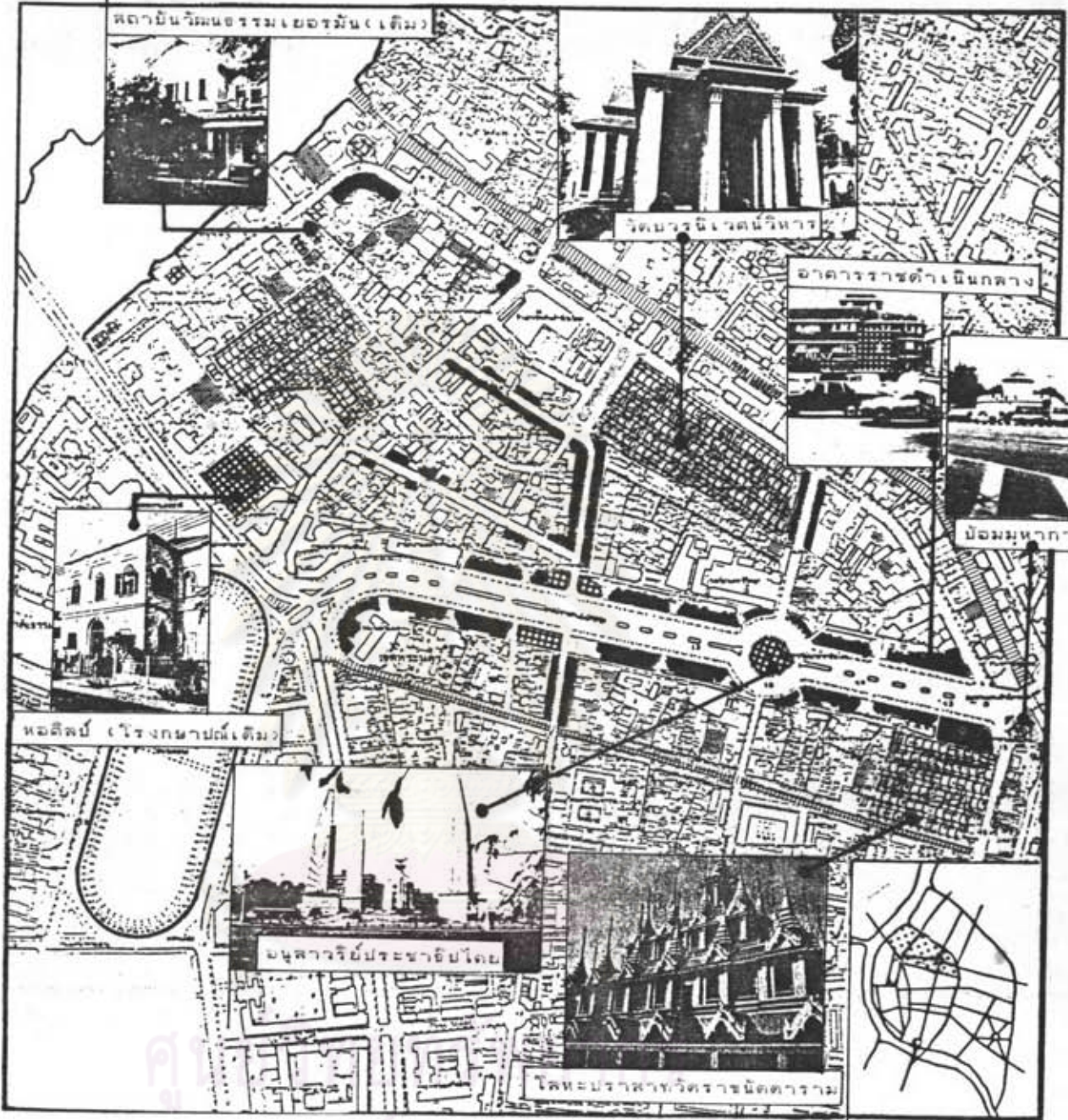
ได้แก่ สวนหย่อมป้อมมหากาฬ และสวนหย่อมถนนเสิบสามห้าง

แม่น้ำและลำคลอง 3 แห่ง

ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองรอบกรุง และคลองหลอดวัดราชินีลาดดา

บ้านพักอาศัยและตึกแถว

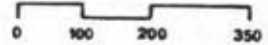
ดูแผนที่ประกอบ

แผนที่ : แผนที่ 5.5
 แสดง : สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2

สัญลักษณ์

- คำฉนวน ถาวร
- ตึกแถว
- ฉนวนที่ราชการ
- คลอง
- บ้านพักอาศัย
- ส่วนสาธารณะ

ที่มา : จากการสำรวจ

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

5.1.3 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3 อยู่ระหว่างคลองหลอดวัดราชันต์ดา และคลองหลอดวัดราชบพิธ เป็นส่วนของใจกลางกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ตั้งของวัดสุทัศน์ ซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เพื่อให้เป็นวัดใจกลางเมือง ที่ตั้งของศาลาว่าการกรุงเทพมหานครและกระทรวงมหาดไทย มีถนนบำรุงเมืองซึ่งเป็นถนนสำคัญมาแต่อดีตตัดผ่าน องค์ประกอบเมืองซึ่งเป็นผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม มีรายละเอียดดังนี้ คือ

เส้นทาง เส้นทางที่ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อยู่อาศัยและประกอบกิจกรรมในบริเวณมากที่สุด ได้แก่ เส้นทางถนนบำรุงเมือง และถนนบ้านดินสอดต่อกับถนนตีทอง สำหรับถนนบำรุงเมืองนั้น ความประทับใจเกิดจากการเป็นถนนสายเก่าแก่ที่มีมานาน ตัดตาตใจผู้คนส่วนใหญ่ และยังผ่านสถานที่สำคัญ ๆ คือ กระทรวงมหาดไทย ย่านสังฆภัณฑ์ วัดสุทัศน์เทพวราราม และประทับใจกับความสง่างามของเสาชิงช้า แต่เนื่องจากเส้นทางคับแคบเกิดอุปสรรคแก่การเดินทาง และทางเดินสัญจรริมถนนก็มีน้อย เป็นอันตรายแก่ผู้เดินเท้า จึงทำให้มีการเลี่ยงไปใช้เส้นทางอื่นแทน Image ที่มีต่อถนนสายนี้ นอกจากจะประทับใจในความงามของสถานที่สำคัญที่ผ่านมาแล้ว ยังเป็น Image ด้านลบต่อทัศนภาพการจราจรบนท้องถนนด้วย

ส่วนเส้นทางถนนบ้านดินสอดต่อกับถนนตีทองข้างวัดสุทัศน์ นับเป็นเส้นทางสำคัญไม่น้อยกว่าถนนเสาชิงช้าในปัจจุบัน หากเข้าสู่พื้นที่จากแยกถนนราชดำเนินกลาง จะพบกับแนวถนนสายแคบ ๆ 2 ข้างทางเป็นตึกแถวสูงประมาณ 2 ชั้น แต่เมื่อข้ามคลองหลอดจะพบกับอาคารขนาดใหญ่ของศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร เมื่อเทียบกับขนาดถนนสายแคบ ๆ และอาคารเดิมของพื้นที่แล้ว ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร จะกลายเป็นสิ่งแปลกปลอมที่ทำให้เมืองเสียสัดส่วนเดิม (Domestic Scale) ไป อย่างไรก็ดี ถัดจากตัวอาคาร ก่อนถึงวัดสุทัศน์และเสาชิงช้า มีลานโล่งขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นตัวกันความขัดแย้งของอาคารใหม่กับสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าไว้ได้เป็นอย่างดี บรรยากาศของเมืองที่คึกคักจากย่านร้านอาหารหน้าศาลาว่าการฯ เปลี่ยนเข้าสู่บรรยากาศเงียบสงบของศาลาสันสถาน เมื่อเข้าสู่ถนนตีทอง

แหล่ง :

IMAGE ELEMENTS SITE 3

แผนที่ 5.6

สัญลักษณ์

PATH

EDGE

DISTRICT

NODE

PUBLIC LANDMARK

LOCAL LANDMARK

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

เส้นทางสำคัญรองลงมาจากทั้งสองเส้นทางดังกล่าว ได้แก่ เส้นทางถนนเฟื่องนคร ซึ่งเป็นอีกถนนหนึ่งที่ผ่านมาสถานที่สำคัญ ๆ และย่านที่น่าสนใจ การเดินทางผ่านไปมาบนเส้นทางสายนี้ จะได้นับกับความแตกต่างที่ดูเสมือนกลมกลืนกันไปทั้งย่าน กล่าวคือ เมื่อผ่านเข้าสู่พื้นที่จากแยกถนนราชดำเนินกลาง ซ้ำมคลองหลอดจะเป็นวัดมหารัชมหาราม สองข้างทางเป็นย่านตึกแถวของชาวจีน บริเวณศาลเจ้าพ่อเสือ เรื่อยมาจนถึงย่านแพร่งสรรพศาสตร์ แพร่งนรา แพร่งภูธร สี่ก๊กเสาชิงช้า และถึงบริเวณกระทรวงมหาดไทย จะพบอาคารสูงของกรมแรงงาน ตั้งอยู่ชิดถนน สร้างความขัดแย้งของสภาพแวดล้อม ที่เต็มไปด้วยตึกแถว 2 ชั้น และถัดไปเป็นวัดราชบพิธ อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกประทับใจขณะผ่านไปมาบนถนนสายนี้ คือ รูปแบบตึกแถวรุ่นเก่า บนถนนสายแคบ ๆ กลมกลืนกันทั้งย่าน ยกเว้นบริเวณกรมแรงงาน

เส้นขอบ พื้นที่ศึกษานี้ ถูกกำหนดให้อยู่ภายในกรอบของคลองทั้ง 4 ด้าน จากการสำรวจพบว่าเฉพาะคลองคูเมืองด้านตะวันตก ซึ่งมีแนวขอบคลองและถนน (ถนนอัษฎางค์) ขนานไปตลอด มีลักษณะเป็นเส้นขอบที่ชัดเจน ส่วนคลองรอบกรุงทางด้านตะวันออกของพื้นที่ ตัวกินเซตที่แท้จริง คือ แนวตึกแถวที่กินพื้นที่อยู่ สำหรับคลองหลอดทั้งด้านเหนือและด้านใต้ของพื้นที่ไม่มีคุณสมบัติเป็นเส้นขอบ เนื่องจากมีขนาดแคบเกินไป นอกจากนี้ภายในบริเวณยังพบว่าแนวกำแพงเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ยังให้ความรู้สึกของเส้นขอบ ที่แบ่งกินพื้นที่ออกจากกันด้วย

ย่าน ภายในพื้นที่ศึกษา พบว่ามีย่านต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายย่าน ได้แก่

ย่านเสาชิงช้า - เป็นบริเวณโดยรอบเสาชิงช้า ไม่มีอาณาเขตจำกัดที่แน่นอนว่าเริ่มต้น หรือสิ้นสุดเขตของย่านที่ใด ทราบแต่มีศูนย์กลางของย่านที่เสาชิงช้า หน้าวัดสุทัศน์ ผู้คนในละแวกพอใจจะตอบคำถามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของตนว่า ตั้งอยู่ในย่านเสาชิงช้า

ย่านศาสนสถาน - ในบริเวณนี้มีศาสนสถานสำคัญ 5 แห่ง ได้แก่ วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดราชบพิธ วัดเทพธิดาราม วัดมหารัชมหาราม และวัดบูรณศิริมาตยาราม ย่านทั้ง 5 ปรากฏความประทับใจในย่านลักษณะเดียวกับย่านศาสนสถานในพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 2 โดยเฉพาะวัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งมีขนาดพื้นที่ใหญ่โตเป็นพิเศษ

ย่านสถานที่ราชการ - มี 3 แห่ง ได้แก่ ย่านกระทรวงมหาดไทย ย่านศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร และย่านเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานครความเป็นย่านเกิดจากความสำคัญของแต่ละหน่วยงาน และลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรม

ย่านสวนสาธารณะหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร - นับเป็น Open space ที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ รองลงมาจากสนามหลวง และอุทยานสราญรมย์ ความประทับใจในพื้นที่สีเขียว เป็นที่นักพ่อนหย่อนใจที่หาได้ยากในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งความงามของสถาปัตยกรรม 2 สิ่ง จากต่างวัฒนธรรม คือ ความงามตามแบบสถาปัตยกรรมไทยของสิ่งก่อสร้างในวัดสุทัศน์กับเสาชิงช้า ในศาสนาพราหมณ์ ที่ผสมผสานกลมกลืนกันพอดี ทั้งในด้านของความสูงและความสว่าง ความคล้ายคลึงในรูปแบบสถาปัตยกรรม ที่ว่างแห่งนี้ยังเป็นตัวการสำคัญที่ส่งเสริมให้เกิดมุมมองที่ดี และเสริมความสว่างแก่สถาปัตยกรรมอันมีค่าดังกล่าวยิ่งขึ้น ด้วย อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายว่าพื้นที่ว่างแห่งนี้ ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นลานจอดรถของข้าราชการกรุงเทพมหานครเกือบตลอดวัน ทำให้คุณภาพทางทัศนภาพลดลง สมควรหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการหาพื้นที่อื่นเป็นลานจอดรถ เช่น ทำลานจอดรถใต้ดิน เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมโดยตรง

ย่านโรงพิมพ์ - บริเวณวัดราชบพิธ ความเป็นย่านเกิดจากการรวมตัวของกิจการการพิมพ์

ย่านหลังกระทรวง - บริเวณริมคลองหลอด ถนนอัษฎางค์ ด้านหลังกระทรวงยุติธรรมความเป็นย่านเกิดจากการรวมตัวของร้านค้าของเก่าของใช้แล้ว

ย่านสิ่งพิมพ์ - บริเวณริม 2 ข้างทางถนนเสาชิงช้า เป็นที่ตั้งของกิจการการค้าสิ่งพิมพ์เกือบตลอดแนวถนน การปรากฏซ้ำ ๆ กันของกิจกรรมดังกล่าวจึงเป็นลักษณะเด่นที่สะดุดตาผู้พบเห็น แต่ในด้านขนาดของอาคาร ซึ่งเดิมมีเพียง 2-3 ชั้น สัม

พันธ์กับขนาดของถนน กลับเปลี่ยนแปลงเป็นอาคารสูงต่างระดับกัน แล้วแต่ความพอใจของเจ้าของอาคาร ความเป็นย่านของย่านสิ่งมีชีวิตในปัจจุบันจึงเหลือเพียงกิจกรรม หากกิจกรรมดังกล่าวค่อยเปลี่ยนแปลง ไปอีกก็อาจทำให้ลักษณะเฉพาะส่วนนี้ของเมืองหมดไปได้ และมีความเป็นไปได้สูงจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีแนวโน้มจะเลิกกิจการเมื่อสูงอายุ เพราะไม่มีทายาทสนใจสืบกิจการต่อย่านแพรงกูธรและแพรงนรา - บริเวณนี้ความเป็นย่านไม่ได้เกิดจากกิจกรรม แต่เกิดจากรูปแบบอาคารที่มีความงดงามเป็นพิเศษ และปรากฏอยู่ตลอดทั้งแนวถนน ความเป็นย่านเกิดจากความประทับใจในความงามของสถาปัตยกรรมเป็นเบื้องต้น

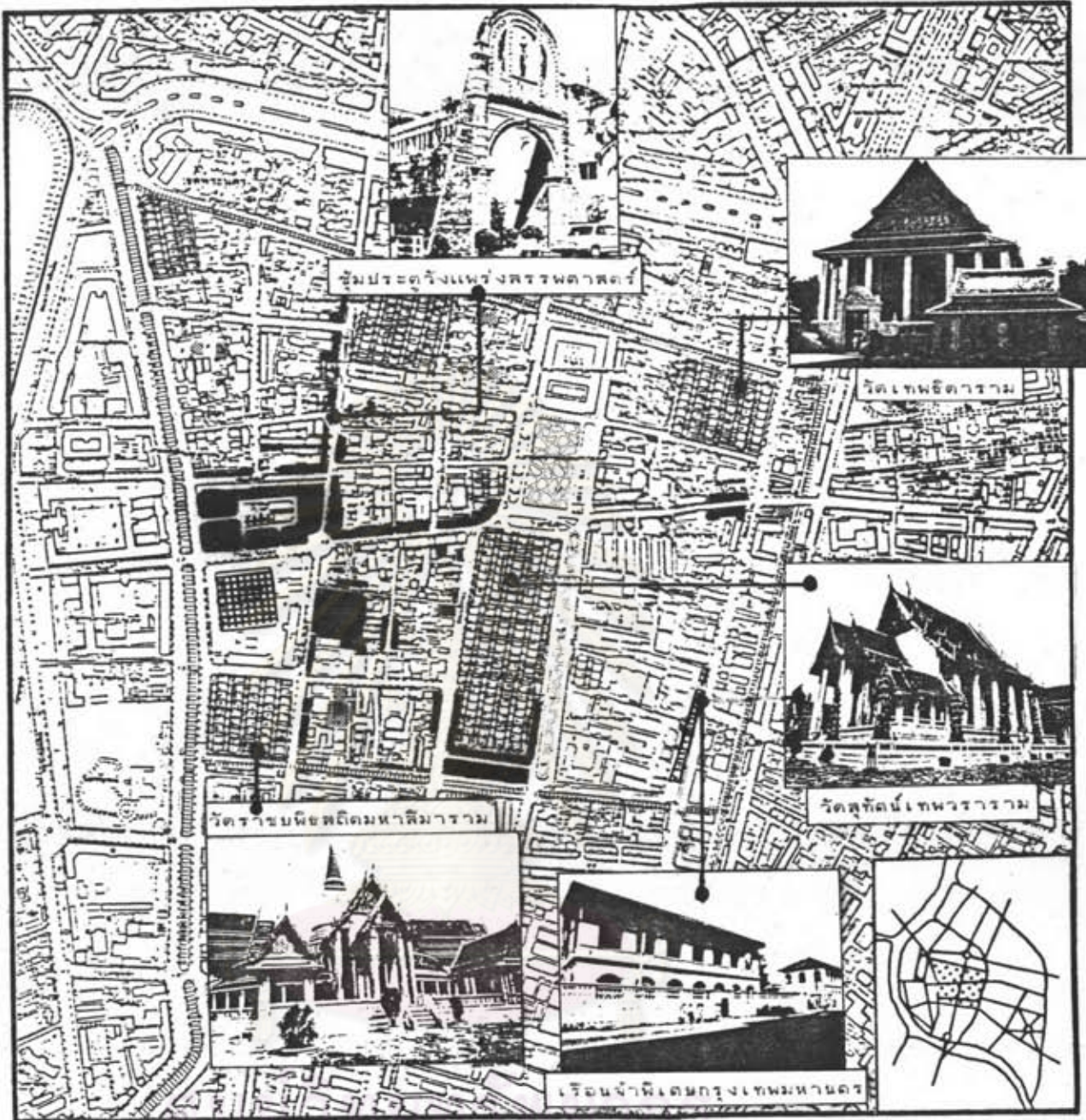
ย่านพักอาศัย - ในบริเวณนี้มีย่านพักอาศัยหลายแห่งเช่นกัน ที่สำคัญคือบริเวณตั้งแต่ซอยติ๊กดิน หน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานครลงไปจนถึงตรอกเฟื่องทอง ถนนเจริญกรุง

ศูนย์ชุมชน พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3 พบว่ามีศูนย์ชุมชนที่สำคัญเพียง 2 แห่ง ได้แก่ บริเวณข้างวัดสุทัศน์ทางด้านถนนศิริพงษ์ ซึ่งเป็นบริเวณต้นทาง-ปลายทางของรถประจำทางหลายสาย นับเป็นจุดเปลี่ยนเส้นทางที่สำคัญ ศูนย์ชุมชนอีกแห่งหนึ่งอยู่บริเวณหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

ภูมิสัญลักษณ์

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ พระวิหารวัดสุทัศน์และเสาชิงช้า ซึ่งทั้งสองต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่สำหรับเสาชิงช้า หากย้ายไปตั้งที่อื่น อาจจะไม่เด่นสง่างามเท่ากับตั้งอยู่ที่นี่ เนื่องจากยอดวิหารวัดสุทัศน์มีความสูงกว่าวิหารโดยทั่วไป และมีลานโล่งด้านหน้า เน้นมุมมองที่ดี ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะอื่น ๆ ได้แก่ ที่ทำการกระทรวงมหาดไทย และศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร ด้วยลักษณะความใหญ่โตและรูปแบบอาคาร ดังกล่าว

- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น มีหลายจุด ได้แก่ ยอดเจดีย์ภายในวัดราชบพิธ ยอดพระอุโบสถวัดเทพธิดาราม วัดมหรณพาราม วัดบูรณศิริ ที่ทำการเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

แสดง : สัญลักษณ์และบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 3

แผนที่ 5.7

สัญลักษณ์

ศาลาล้านโบราณ โบราณสถาน

ตึกแถว

สถานที่ราชการ

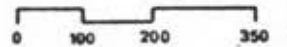
คลอง

บ้านพักอาศัย

สวนสาธารณะ

ที่มา : จากการสำรวจ

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

เทวาลัยพระอิศวรข้างโรงเรียนเบญจมราชาลัย เทวรูปพระนารายณ์ด้านข้างวัดสุทัศน์ ศาล
เจ้าพ่อเสือ และรูปปั้นภายในบริเวณสวนสาธารณะหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร

2) สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่าสมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์บนพื้นที่นี้ ได้แก่

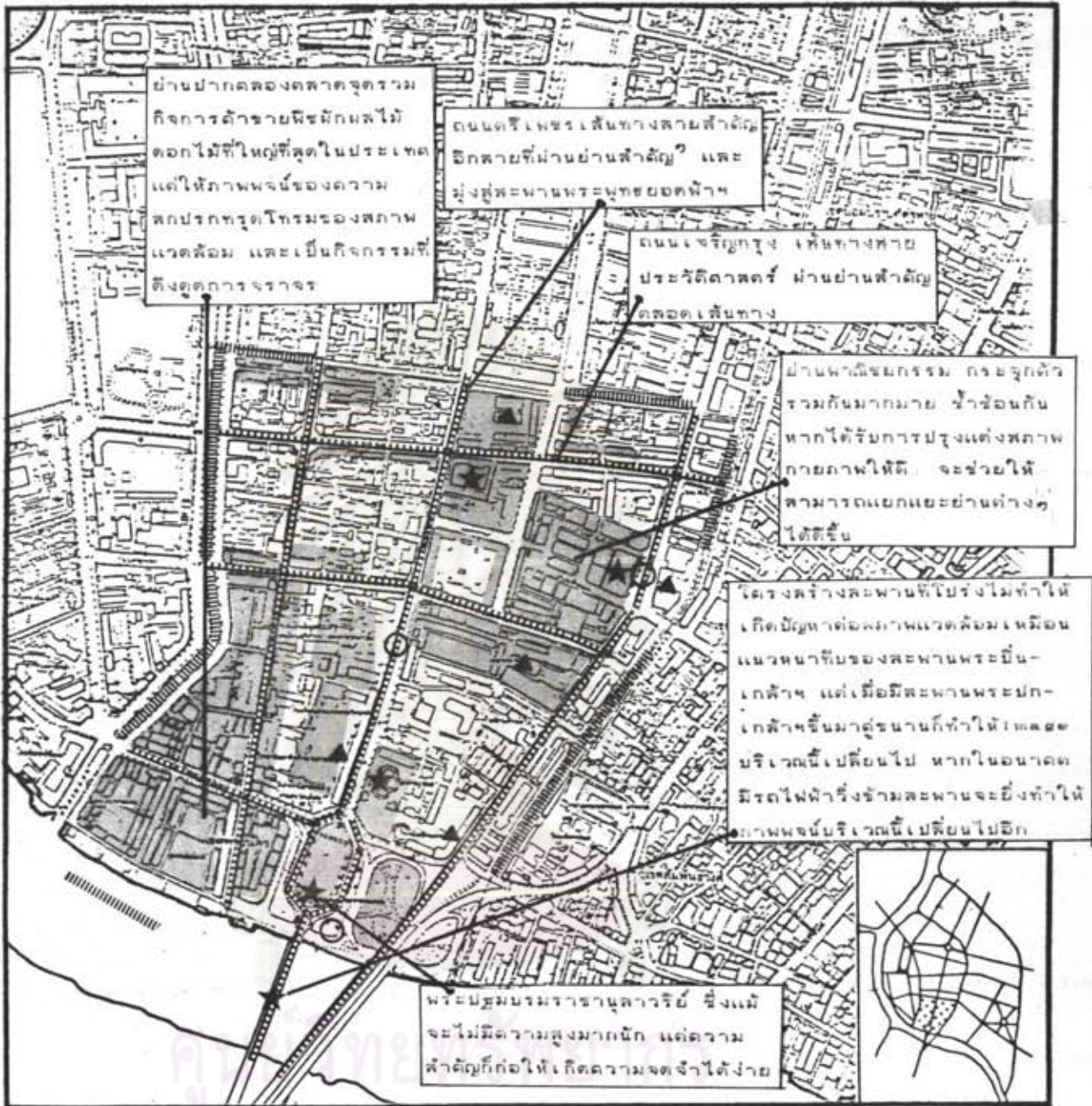
- ศาสนสถานและโบราณสถาน 10 แห่ง ได้แก่ วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดเทพธิดาราม วัดมหรณพาราม วัดบูรณศิริมาตยาราม โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า ภาควิทยาลัย ศาลเจ้าพ่อเสือ และซุ้มประตูปวงแพร่งสรรพศาสตร์
- สถานที่ราชการ 3 แห่ง ได้แก่ ที่ทำการกระทรวงมหาดไทย สถานีอนามัยแพ่งภูธร เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร
- สวนสาธารณะ 3 แห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะหน้าศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร สวนหย่อมข้างวัดสุทัศน์ฯ และริมคลองคูเมืองเดิม
- คลอง 4 แห่ง ได้แก่ คลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง คลองหลอดวัดราชนันทดา และคลองหลอดวัดราชบพิธ
- ตึกแถวและบ้านพักอาศัย คูแผนที่ประกอบ

5.1.4 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 4

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

พื้นที่ส่วนนี้ตั้งอยู่ทางด้านใต้ติดริมแม่น้ำพระยา มีถนนสำคัญผ่านหลายสาย เนื่องจากเป็นย่านพาณิชย์กรรมสำคัญ และเป็นทางผ่านสู่ฝั่งธนบุรี ผ่านทางสะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ และสะพานพระปกเกล้าฯ องค์ประกอบเมืองที่สำคัญในบริเวณนี้ ได้แก่

เส้นทาง ประกอบด้วยเส้นทางหลายสาย ได้แก่ ถนนเจริญกรุง ถนนพหลโยธิน ถนนมหาชัย ถนนตรีเพชร ถนนบ้านหม้อ และถนนจักรเพชร เส้นทางที่นับว่าสำคัญที่สุด ได้แก่ ถนนเจริญกรุง ถนนมหาชัย และถนนตรีเพชร ซึ่งล้วนเป็นเส้นทางที่ผ่านภูมิสัญลักษณ์สำคัญ จึงก่อให้เกิด

แผนที่ 5.8

แสดง :	IMAGE	ELEMENTS	SITE 4	
สัญลักษณ์		PATH		NODE
		EDGE		PUBLIC LANDMARK
		DISTRICT		LOCAL LANDMARK

0 100 200 300

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ความรับรู้ และจดจำมากกว่าสายอื่น ๆ สำหรับเส้นทางทางน้ำ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นเส้นทางสำคัญเส้นหนึ่งของพื้นที่ศึกษาเช่นกัน

เส้นขอบ เนื่องจากพื้นที่ศึกษาตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เส้นขอบที่สำคัญจึงได้แก่ริมแม่น้ำเจ้าพระยานั้น ส่วนคลองอื่น ๆ ที่มีลักษณะเป็นเส้นขอบ คือ คลองคูเมืองเดิม และคลองโอง่าง

ย่าน สามารถแบ่งย่านออกตามลักษณะเฉพาะตัวได้ดังนี้ คือ

ย่านสถานที่สำคัญ - ได้แก่ กลุ่มของที่ทำราชการไปรษณีย์ วิทยาลัยราชสุดา วิทยาลัยนาฏศิลป์ และวิทยาลัยเพาะช่าง นับเป็นบรรยากาศที่เป็นทางการที่สุดของพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นย่านพาณิชยกรรมโดยรอบ

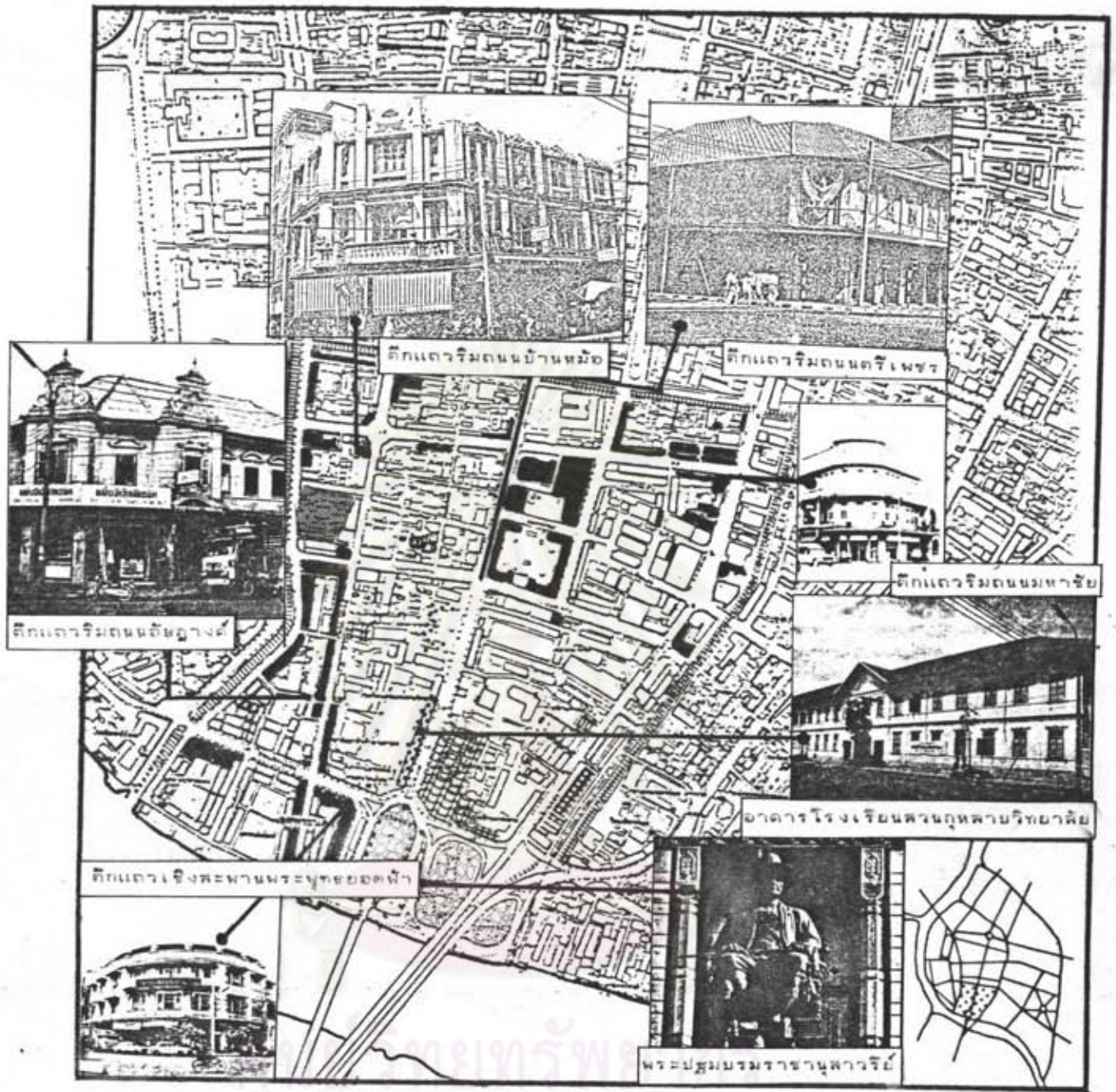
ย่านพาณิชยกรรม - ดังกล่าวแล้วว่า ย่านนี้ส่วนใหญ่เป็นย่านพาณิชยกรรมสำคัญ ซึ่งแต่ละย่านยังแบ่งได้ตามลักษณะเฉพาะของกิจกรรมและลักษณะเฉพาะของรูปแบบอาคาร ย่านพาณิชยกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของกิจกรรมประเภทเดียวกันจำนวนมาก ๆ ได้แก่ ย่านปากคลองตลาด ย่านพาหุรัด ย่านวังบูรพา ย่านอนุสาวรีย์ ย่านบ้านหม้อ ส่วนย่านที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ย่านถนนอัษฎางค์ ย่านถนนเจริญกรุง ย่านถนนเฟื่องนคร

ย่านพักอาศัย - ในบริเวณนี้มีน้อยมาก สำหรับแหล่งชุมชนที่มีลักษณะเป็นย่านพักอาศัยมากที่สุด ได้แก่ ย่านชุมชนสามยอด

ศูนย์ชุมชน มี 3 แห่ง ได้แก่ หน้าศูนย์การค้าเมอร์คิงส์ วังบูรพา บริเวณหน้าตลาดพาหุรัด และบริเวณท่าเรือใต้สะพานพุทธฯ

ภูมิสัญลักษณ์

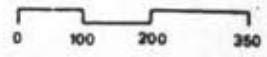
- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้าเมอร์คิงส์ สะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ อนุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปรางค์วัดราชบูรณะ และโรงพยาบาลนตร์

แหล่ง : **สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์** พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 4 **แผนที่ 5.9**

สัญลักษณ์

- คำฉันฉฉฉฉ โบราณฉฉฉฉ
- ตึกแถว
- ฉฉฉฉที่ราชการ
- คลอง
- ฉฉฉฉศึกษา
- ฉฉฉฉอาคารฉฉฉฉ
- บ้านพักอาศัย

ที่มา : จากการศึกษาจริง

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

เฉลิมกรุง

- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์การค้าบาเพ็ญบุญ ธนาคารไทยทงุ ตรงข้าม ศูนย์การค้าเมอริคิงส์ เทวสถานของชาวฮินดู ที่พาดูร์ดี อาคารโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และ อาคารของการไฟฟ้านครหลวง

2. สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่า สมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์บนพื้นที่นี้ ได้แก่

ศาสนสถานและโบราณสถาน 4 แห่ง ได้แก่ วัดราชบูรณะ วัดทิพยวารี ศาลเจ้าบ้านหม้อ ศาลเจ้าแม่ทับทิม
 สถานที่ราชการ 2 แห่ง ได้แก่ อาคารสำนักงานผู้ว่าการการไฟฟ้านครหลวง และอาคารสำนักงานเกษตรฯ
 อนุสาวรีย์ 1 แห่ง ได้แก่ อนุสาวรีย์ปฐมบรมราชานุสรณ์
 สถานศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ อาคารเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย วิทยาลัยเพาะช่าง
 สวนสาธารณะ 2 แห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะใต้สะพานพระพุทธยอดฟ้าฯ สะพานพระปกเกล้าฯ และบริเวณที่พักผ่อนริมคลองคูเมืองเดิม
 คลอง 3 แห่ง ได้แก่ คลองคูเมืองเดิม คลองโองอ่าง และคลองหลอดวัดราชบพิธ
 บ้านพักอาศัย 1 แห่ง ได้แก่ วังบ้านหม้อ
 ดิถภัณฑ์

5.1.5 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 51) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

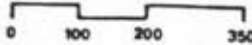
พื้นที่ศึกษาบริเวณนี้ ตั้งอยู่ทางด้านเหนือสุดของกรุงรัตนโกสินทร์ ด้านตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ด้านเหนือเป็นคลองผดุงกรุงเกษม ด้านใต้เป็นคลองบางลำภู และด้านตะวันออกติดกับถนนประชาธิปไตย มีองค์ประกอบเมืองซึ่งเป็นผลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ดังนี้คือ

เลข : IMAGE ELEMENTS SITE 5 แผนที่ 5.10

สัญลักษณ์

	PATH		NODE	
	EDGE		PUBLIC LANDMARK	
	DISTRICT		LOCAL LANDMARK	

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ด้อยค่าลงไปมาก ซึ่งปัญหานี้ไม่ได้ปรากฏเฉพาะย่านสถานที่ราชการ 2 แห่งเท่านั้น แต่ที่นี้เน้นว่ามีปัญหารุนแรงมาก

- ย่านพาณิชย์กรรม - เกิดจากการรวมตัวของกิจกรรมแยกได้เป็น 3 ย่าน คือ ย่านตลาดสดเทเวศน์ริมถนนกรุงเกษมต่อกับถนนสามเสน ย่านต้นไม้ปากคลองผดุงกรุงเกษมถึงถนนสามเสน และย่านโรงแรมสถานอาบอบนวด ริมถนนกรุงเกษม นอกจากนี้ยังปรากฏย่านพาณิชย์กรรมที่เกิดจากการรวมตัวของรูปแบบอาคารที่คล้ายคลึงกันตลอดแนวถนนอีก 1 ย่าน คือ ย่านตึกแถวริมถนนสามเสนช่วงหน้าวัดสามพระยา แต่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารมีตลอดเวลา ซึ่งหากไม่รีบดำเนินการแก้ไขอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว คาดว่าย่านตึกแถวบริเวณนี้คงเลื่อนไป เพราะขาดลักษณะเฉพาะของย่าน
- ย่านพักอาศัย - พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 5 นี้ส่วนใหญ่ใช้ในกิจกรรมการพักอาศัย ปรากฏย่านพักอาศัยแยกตามขนาดและบริเวณบ้านได้เป็น 6 บริเวณ คือ ย่านพักอาศัยของผู้มีฐานะดี ลักษณะที่พักอาศัยเป็นบ้านเดี่ยวมีบริเวณ สภาพสงบบรรยากาศ ได้แก่ บริเวณวัดสามพระยา หลังตึกแถวถนนสามเสน และด้านถนนวิสุทธิกษัตริย์บริเวณบางขุนพรหม ช่วงริมถนนกรุงเกษม ย่านพักอาศัยของผู้มีฐานะปานกลาง-ต่ำ บ้านมีขนาดเล็กปลูกติดต่อกันอย่างแออัดส่วนใหญ่เป็นลักษณะบ้านเช่าสภาพทรุดโทรม ได้แก่ บริเวณหลังวัดสังเวชไปจนถึงหลังวัดสามพระยา ทางด้านแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณโดยรอบวัดอินทรวีหาร บางขุนพรหม บริเวณรอบวัดใหม่อมตรสที่บ้านพานถม และชุมชนแออัดหลังวัดเรนารถ สำหรับการพักอาศัยในตึกแถว บริเวณนี้ ไม่รวมตัวหนาแน่น จึงไม่ปรากฏเป็นย่าน

ศูนย์ชุมชน มีเพียง 2 แห่ง คือ บริเวณท่าน้ำเทเวศน์ และท่าน้ำวิสุทธิกษัตริย์ บริเวณดังกล่าวมีผู้คนผ่านไปมาตลอดทั้งวัน เพื่อเปลี่ยนเส้นทางการเดินระหว่างทางน้ำและทางบก สำหรับท่าวิสุทธิกษัตริย์ ด้านหน้าธนาคารแห่งประเทศไทย จัดให้เป็นต้นสายของรถประจำทาง

เส้นทาง เส้นทางที่ปรากฏชัดเจนของคนในย่าน ได้แก่ ถนนสามเสน ซึ่งต่อมาจากถนนจักรพงษ์ ตั้งแต่สะพานนเรศวรไปจนถึงสะพานเทเวศน์ และถนนวิสุทธิกษัตริย์ ซึ่งเริ่มต้นจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านเข้ากลางพื้นที่ ตัดกับถนนสามเสนเป็นสี่แยกหน้าธนาคารแห่งประเทศไทย

เส้นขอบ เส้นขอบที่ชัดเจนที่สุด ปรากฏอยู่ 3 ด้านของพื้นที่ คือ ด้านที่ติดกับแม่น้ำและคลอง ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนด้านถนนประชาธิปไตยไม่มีลักษณะเป็นเส้นขอบ

ย่าน ความเป็นย่านของพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งได้ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่ง ดังนี้

ย่านศาสนสถาน - เนื่องจากบริเวณที่ 5 นี้ มีศาสนสถานสำคัญ ๆ ตั้งอยู่ถึง 7 แห่ง จึงเกิดเป็นย่านต่าง ๆ ขึ้นตามศาสนสถานเหล่านั้น คือ ย่านวัดตริศเทพ ย่านวัดสามพระยา ย่านวัดสังเวช ย่านวัดอินทวิหาร ย่านวัดใหม่อมตรส ย่านวัดนเรนทร และย่านวัดเอี่ยมวรานุช ซึ่งนอกจากวัดเอี่ยมวรานุชที่มีขนาดเล็กมากแล้ว การเข้าสู่ย่านศาสนสถานต่าง ๆ ให้ความรู้สึกที่เงียบสงบเช่นเดียวกับย่านศาสนสถานในเขตอื่น ๆ

ย่านสถานที่ราชการ - ได้แก่ บริเวณธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงสาธารณสุข บรรยากาศของย่านเกิดจากการรวมตัวของอาคารทั้งแบบใหม่และแบบเก่า เต็มทั้งสถานที่ราชการนั้นๆ เมื่อเข้าสู่ธนาคารหรือกระทรวงจะได้พบเห็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการออกแบบตามศิลปกรรมตะวันตกอย่างงดงาม เนื่องจากเคยเป็นพระตำหนักในวังเจ้าฟ้าเต็มทั้งตัวอาคารก็มีการบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ก่อให้เกิดความประทับใจกับความงามนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็จะได้พบเห็นกับอาคารสมัยใหม่ สร้างแทรกปะปนพร้อมๆ กันไปด้วย เนื่องจากพื้นที่มีจำกัด แต่ความต้องการใช้งานมีมาก ทำให้มีการปลูกสร้างอาคารใหม่เสริมขึ้นมาเรื่อย ๆ กลายเป็นความแออัดและไม่เคารพต่อรูปแบบ สัดส่วน และ space เดิมของอาคารเก่า ทำให้คุณค่าความงามของสถาปัตยกรรมเหล่านี้

ช.ส.ม.ก. เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เดินทางมากยิ่งขึ้น

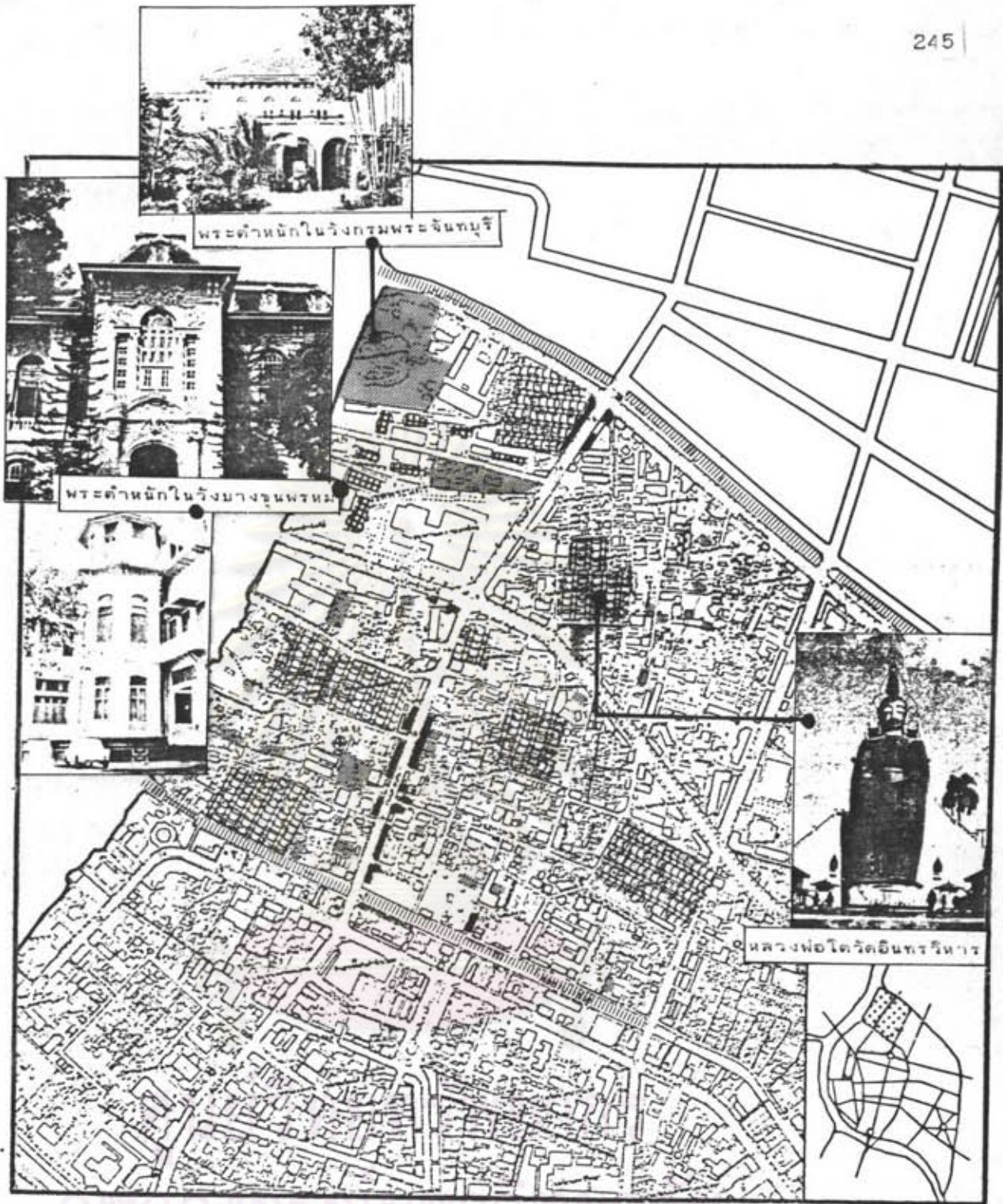
ภูมิสัญลักษณ์ แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ได้แก่ หลวงพ่อโตวัดอินทรวิหาร ที่มีความสูงใหญ่เป็นพิเศษมองเห็นเด่นชัดแม้ในระยะไกล และที่ทำการธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งอยู่ริมถนนสามเสน
- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ ยอดโบสถ์ในวัดต่าง ๆ 3 แห่ง คือ วัดศรีศกเทพวัดสามพระยา และวัดสังเวช นอกจากนี้ มีอาคารในสถานที่ราชการอีก 3 แห่ง ซึ่งรูปแบบความงามทางสถาปัตยกรรมก่อให้เกิดความรำลึกถึงและจดจำ นำมาอ้างอิง ได้แก่ ที่ทำการธนาคารแห่งประเทศไทยหลังเดิม (พระตำหนักเดิมวังบางขุนพรหม) ที่ทำการกองควบคุมโรคติดต่อ (พระตำหนักพระทายาทเดิม วังเทเวศร์) และที่ว่าการเขตพระนคร

2. สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่าสมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์ ได้แก่

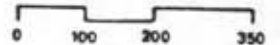
- ศาสนสถานและโบราณสถาน 7 แห่ง ได้แก่ วัดศรีศกเทพ วัดสามพระยา วัดสังเวชวิศยาราม วัดอินทรวิหาร วัดใหม่อมตรส วัดนเรนทรสุทธการามและ วัดเอี่ยมวรานุช
- สถานที่ราชการ 3 แห่ง ได้แก่ ที่ว่าการเขตพระนคร อาคารภายในที่ทำการธนาคารแห่งประเทศไทย และภายในกระทรวงสาธารณสุข (คูแผนที่ประกอบ)
- สถานศึกษา 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสตรีวรนาถ และสุภัทญาเนอสเซอร์รี่
- ที่พักผ่อน 1 แห่ง ได้แก่ ริมคลองผดุงกรุงเกษม
- แม่น้ำและคลอง 3 แห่ง ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองบางลำภู และคลองผดุงกรุงเกษม
- ตึกแถวและบ้านพักอาศัย คูแผนที่ประกอบ

แสดง : แผนที่ผังเมืองและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 5 แผนที่ 5.11

สัญลักษณ์

- ส่วนราชการ โบราณสถาน
- ส่วนราชการ
- ส่วนศึกษา
- บ้านพักอาศัย
- ดึงแถว
- คลอง

ที่มา : จากการสำรวจ

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

5.1.6 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

พื้นที่ศึกษาบริเวณนี้ ตั้งอยู่ด้านตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ตั้งติดแนวคลอง 3 ด้าน คือ คลองผดุงกรุงเกษมทางด้านเหนือ คลองรอบกรุงทางด้านตะวันตก และคลองมหานาคทางด้านใต้ มีถนนราชดำเนินนอกตัดผ่านพื้นที่ การใช้ที่ดินปะปนกันหลายประเภท ทั้งสถานที่ราชการ ศาสนสถาน ย่านการค้า และที่พักอาศัย องค์ประกอบเมือง 5 ประการอันเป็นผลจากการเก็บข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

เส้นทาง เส้นทางในการสำรวจจินตภาพปรากฏอยู่หลายสายที่สำคัญ คือ เส้นทางถนนราชดำเนินนอก รองลงมาคือ ถนนนางเลิ้ง ถนนกรุงเกษม ถนนวิสุทธิกษัตริย์ และถนนหลานหลวง สำหรับเส้นทางถนนราชดำเนินนั้น ความประทับใจเกิดจากลักษณะความกว้างขวาง ริมรั้วของถนน องค์ประกอบ 2 ข้างทาง คือ ตั๋วอาคาร มีรูปแบบทางศิลปะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความกลมกลืนทั้งในด้านความสูงของอาคาร สี และ space ระหว่างตั่วอาคาร ด้านต้นไม้ที่ใช้แนวต้นมะขาม สีเขียวอ่อน และความพลิ้วไหวของใบสร้างความรู้สึกที่สัมพันธ์กันพอดีกับแนวถนน นอกจากนี้เมื่อผ่านเข้าสู่แนวถนนจากด้านสะพานผ่านฟ้าฯ จะมองแนวถนนเป็นช่องวิว (vista) ไปสุดปลายสายตาที่พระบรมรูปทรงม้า และพระที่นั่งอนันตสมาคม เน้นความสว่างามของถนนอีกด้วยหรือเมื่อใช้เส้นทางถนนราชดำเนินนอกเข้าสู่พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ที่สะพานผ่านฟ้าฯ จะพบกับความต่อเนื่องของแนวถนนราชดำเนินกลาง เริ่มต้นจากอาคารเฉลิมไทยไปจนสุดสายตาที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวช่วยเสริมให้เกิดการรับรู้ และจดจำเส้นทางถนนราชดำเนินนอกได้ง่าย นับเป็นเอกลักษณ์ของกรุงรัตนโกสินทร์

เส้นขอบ แนวคลองที่กินเขตพื้นที่ทั้ง 3 ด้าน นับว่าเป็นเส้นขอบที่ดีของบริเวณ นอกจากนี้ บริเวณรอบนอกคลองผดุงกรุงเกษม ตั้งแต่แนวถนนนครสวรรค์ลงมา เป็นย่านพาณิชย์กรรมสมัยใหม่ มีตึกแถวสูงหลายชั้นก่อสร้างเต็มพื้นที่ กลายเป็นเส้นขอบกั้นพื้นที่อีกแนวหนึ่งด้วย

ย่าน ความเป็นย่านของพื้นที่ศึกษา สามารถแบ่งได้ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละแห่ง ดังนี้

ย่านศาสนสถาน - ได้แก่ย่านต่างๆ ตามที่วัดสำคัญตั้งอยู่คือ ย่านวัดมกุฏกษัตริยา

แปลท : IMAGE ELEMENTS SITE 6 แผนที่ 5.12

สัญลักษณ์

● PATH ○ NODE

● EDGE ★ PUBLIC LANDMARK

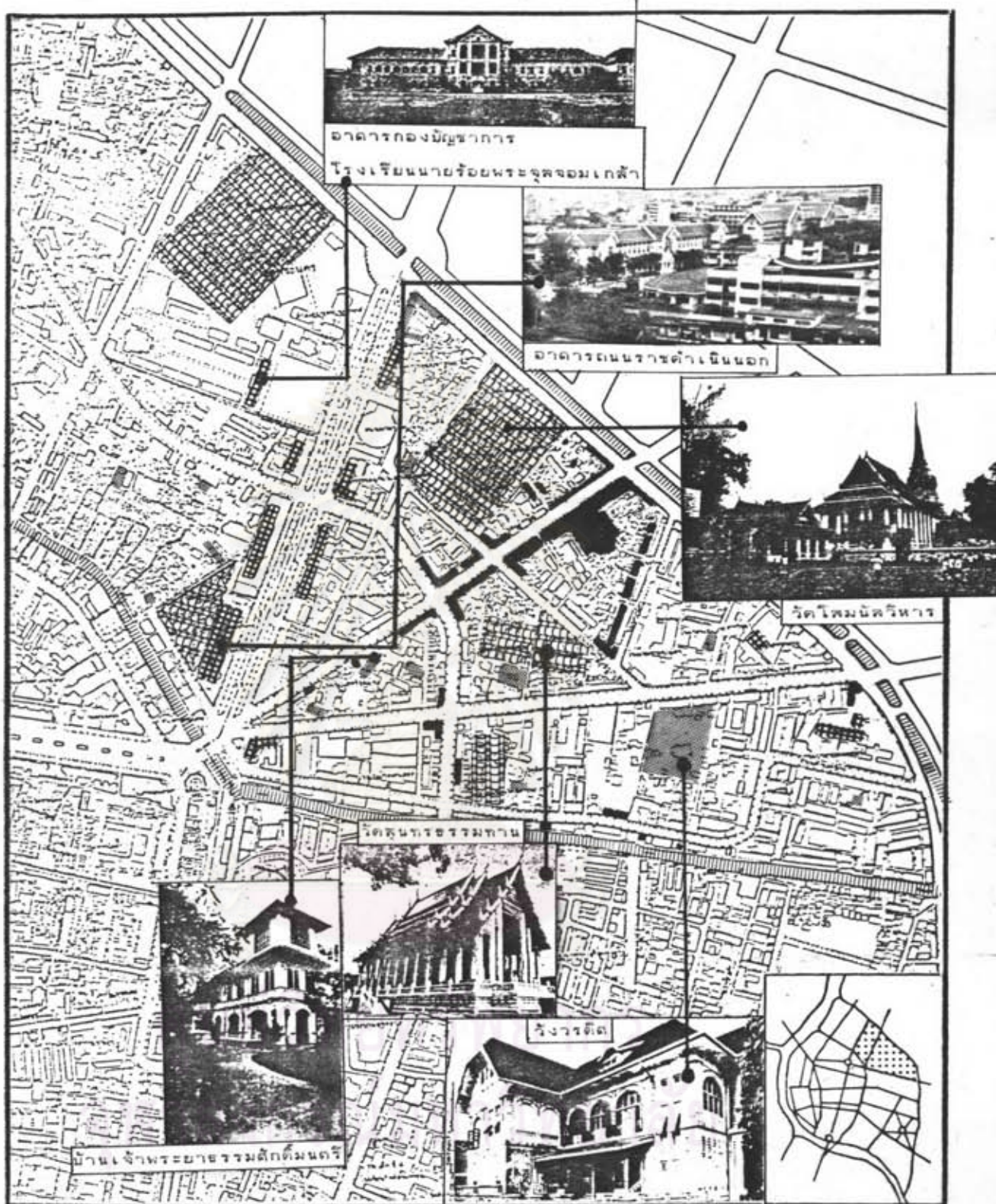
● DISTRICT ▲ LOCAL LANDMARK

0 100 200 350 M.

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

- ราม ย่านวัดโสมนัส ย่านวัดปรีณายก ย่านวัดสุนทร
ธรรมทาน และย่านวัดสิตาราม
- ย่านสถานที่ราชการ - เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มอาคารรูปแบบเดียวกันของ
สถานที่ราชการ ถนนราชดำเนินนอก และกลุ่มสถานที่ราชการ
การบริเวณถนนกรุงเกษม
- ย่านพาณิชย์กรรม - การรวมตัวเป็นย่านแยกตามลักษณะได้ 2 ลักษณะเช่นเดียวกับ
กับพื้นที่ศึกษาบริเวณอื่น ๆ คือ ย่านที่เกิดจากการรวมตัว
ของกิจกรรมได้แก่ ย่านค้าไม้ ถนนดำรงรักษ์ ย่านเครื่อง
อะไหล่ยนต์ ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ย่านตลาดสดผลไม้วังมหา
นาค ส่วนย่านที่เกิดจากการรวมตัวของอาคารที่คล้ายคลึง
กันเป็นกลุ่มใหญ่ ได้แก่ ย่านถนนนครสวรรค์ หรือ ถนนนาง
เลิ้ง แม้บริเวณนี้ ตัวอาคารจะไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม
นัก แต่ความเรียบง่ายและความคล้ายคลึงกันตลอดแนวถนน
ก็ทำให้เกิดความรับรู้ กลายเป็น Image ของย่านได้
- ย่านพักอาศัย - ย่านพักอาศัยในบริเวณนี้ มีความแตกต่างกันตามลักษณะ
เฉพาะของแต่ละแห่ง แยกตามรูปแบบของที่พักอาศัยเป็น 2
ประเภท คือ แบบบ้านเดี่ยว และแบบตึกแถว แบบบ้าน
เดี่ยวส่วนใหญ่เป็นย่านชุมชนแออัด ได้แก่ บริเวณข้างวัด
โสมนัส ข้างวัดปรีณายกและข้างวัดสุนทรธรรมทาน ส่วน
รูปแบบตึกแถวพบบริเวณริมคลองมหานาค หลังตลาดมหา
นาค และบริเวณระหว่างถนนพะเนียงกับถนนกรุงเกษม
สำหรับรูปแบบบ้านเดี่ยวมีบริเวณขนาดใหญ่พบปะปรายทั่วไป
จึงไม่เกิดความรู้สึกเป็นย่าน

ศูนย์ชุมชน ในบริเวณนี้พบว่ามีศูนย์ชุมชน 4 แห่ง ได้แก่ บริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศบริเวณ
ริมคลองผดุงกรุงเกษมหน้าวัดมกุฏกษัตริยาราม และหน้าวัดโสมนัสวิหาร และบริเวณถนนนคร
สวรรค์ หน้าตลาดนางเลิ้ง ที่นับว่าสำคัญที่สุด ได้แก่ ศูนย์ชุมชนบริเวณสะพานผ่านฟ้าลีลาศ ซึ่ง
เป็นจุดที่ถนนถึง 4 สายมารวมกัน ก่อนข้ามคลองรอบกรุงเข้าสู่กำแพงเมืองเก่า บริเวณสะพานดัง
กล่าวเป็นจุดเชื่อมต่อถนนสำคัญ 2 สาย คือ ถนนราชดำเนินกลางและราชดำเนินนอก ที่ต่างก็มี
ลักษณะพิเศษเป็นเอกลักษณ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ นำเสียดายที่ความคับคั่งของยานยนต์ที่ผ่านไปมา

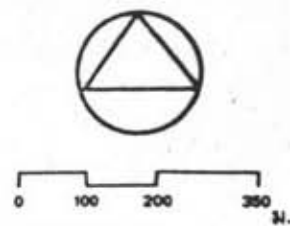

แสดง : สัญลักษณ์ และบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6 แผนที่ 5.13

สัญลักษณ์

- คานฉัตร โบราณสถาน
- ดึกแถว
- ฉัตรที่ราชการ
- คลอง
- บ้านพักอาศัยจากการสำรวจ
- ล้วนสาธารณะ

ที่มา

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ตลอดเวลาดังกล่าวได้พบเห็นความงามนั้น

ภูมิสัญลักษณ์ แบ่งได้เป็น 2 ระดับเช่นกัน คือ

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ส่วนใหญ่อยู่บนเส้นทางถนนราชดำเนินนอก คือ อาคารสูงของ Escep สนามมวยราชดำเนิน และที่ทำการกรมโยธาธิการ
- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ ยอดโบสถ์ของวัดมกุฏกษัตริยาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดสุนทรธรรมทาน วัดปรีณายก และวัดสิตาราม นอกจากนี้ ยังมีตึกบริษัทเดินอากาศไทย (เดิม) อาคารไทยรวมทุน ข้างองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย และกรมประชาสัมพันธ์

2) สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่าสมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์ ได้แก่

- ศาสนสถานและโบราณสถาน 5 แห่ง ได้แก่ วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดโสมนัสวิหาร วัดปรีณายก วัดสุนทรธรรมทาน และวัดสิตาราม
- สถานที่ราชการ 4 แห่ง ได้แก่ อาคาร 2 ข้างทางถนนราชดำเนินนอก กรมโยธาธิการ ที่ทำการสำนักงานคณะกรรมการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และที่ทำการกรมประชาสัมพันธ์
- ที่พักผ่อน 1 แห่ง ได้แก่ ริมคลองผดุงกรุงเกษม
- คลอง 3 แห่ง ได้แก่ คลองรอบกรุง คลองผดุงกรุงเกษม และคลองมหานาค
- ตึกแถวและบ้านพักอาศัย คูแผนทีประกอบ

5.1.7 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 7

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

Image โดยรวมของพื้นที่นี้ ได้แก่ "ตึกแถว" เพราะปรากฏตึกแถวเต็มไปหมดทั้งริมถนนและภายในพื้นที่ที่มีการสร้างเป็นตึกแถวทั้งบริเวณ สำหรับผลการจัดเก็บข้อมูลมีดังนี้ คือ

ถนนบำรุงเมืองเห็นทาง
ฟ้าด้วยแต่อดีต ผ่านย่าน
ศาลาแดง, เช่น ย่านศาลาไม้
ข้างวัดพระเกตุ ย่าน
เฟอรินิเจอร์ ลานมะลิ
ย่านอุปกรณ์กีฬา ข้างวัด
เทพศิรินทร์ ถนนดินแดง
แต่การจราจรหนาแน่น

โรงพยาบาลศิริราช
ตึกที่สูง และมีชื่อเพียง
ใช้เป็นจุดอ้างอิงทั่วไป

อาคารเรียนโรงเรียน
เทพศิรินทร์ แม้จะเป็น
อาคารเก่า แต่ทำ
อาคารขนาด จนแต่
ละตุดตา

ดูเขาของวัดพระเกตุ ความสูงเด่นเป็น
สง่า ความงดงามได้สัดส่วน และตั้งอยู่
กลางเมืองในจุดที่ผู้จะผ่านออกนอกเขต
เมืองเดิมจะพบเห็นได้ง่าย เป็นจุดเด่น
นับแต่อดีตถึงปัจจุบัน

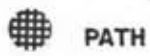
วงเวียน ๑๑ กรกฎาคม เป็นศูนย์
ที่รวมของชุมชนในย่านที่จะมา
นั่งพักผ่อน เด็ก, วัยรุ่น ผู้ใหญ่
พูดคุยสนทนากัน เป็น Open
Space ที่มีค่ามากของพื้นที่

แผนที่ :
สัญลักษณ์

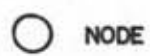
IMAGE ELEMENTS

SITE 7

แผนที่ 5.14

PATH

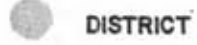
NODE

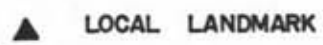
EDGE

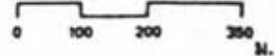
PUBLIC LANDMARK

DISTRICT

LOCAL LANDMARK

ที่มา

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

เส้นทาง มีความสำคัญของเส้นทางหลายเส้นทาง คือ ถนนบำรุงเมือง ถนนเจริญกรุง ถนนหลวง ถนนวรจักร ถนนราชวงศ์ ถนนพลับพลายไชย ถนนไมตรีจิตต์ และถนนกรุงเกษม

เส้นขอบ ได้แก่ แนวคลองทั้ง 3 ด้านที่กินเขตพื้นที่ศึกษา ได้แก่ คลองรอบกรุงทางด้านตะวันตก คลองมหานาคทางด้านเหนือ และคลองผดุงกรุงเกษมทางด้านตะวันออก ส่วนถนนเจริญกรุงซึ่งแบ่งเขตพื้นที่ศึกษาทางด้านใต้ไม่มีคุณสมบัติเป็นเส้นขอบ

ย่าน แบ่งย่านได้ ดังนี้

ย่านศาสนสถาน - ได้แก่ ย่านวัดสระเกศ ย่านวัดเทพศิรินทร์และวัดพลับพลายไชย ย่านวัดตีสานุกรามและวัดเทวีรญาติ ย่านวัดพระพิเรนทร์ ย่านวัดมิ่งกรมลาวาสและวัดคณิกาผล ย่านมัสยิดมหานาค

ย่านสถานที่ราชการ - ได้แก่ ย่านการประปานครหลวง ย่านโรงพยาบาลกลางและย่านโรงพยาบาลหัวเฉียวและกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์

ย่านพาณิชย์กรรม - ได้แก่ ย่านพาณิชย์กรรมที่เกิดจากการรวมตัวของกิจกรรมคือย่านค้าไม้ถนนอัษฎางค์ที่ต่อเนื่องกับย่านค้าไม้ถนนดำรงรักษ์ ย่านเฟอร์นิเจอร์และย่านสถาบันการเงิน การธนาคาร ที่สวนมะลิ ถนนบำรุงเมือง ย่านผ้าและเสื้อผ้าสำเร็จรูปหลังโรงพยาบาลหัวเฉียว ถนนกรุงเกษม(ต่อเนื่องกับย่านตลาดบีบี) ย่านเครื่องอะไหล่ยนต์ เครื่องประดับยนต์ และของเด็กเล่นที่วรจักร ใกล้โรงพยาบาลกลาง ย่านตลาดสดวรจักร ย่านกล้องและอุปกรณ์การถ่ายภาพถนนเจริญกรุง และถนนพลับพลายไชยย่านพลาสติกและอุปกรณ์ วงเวียน 22 กรกฎาคม และย่านเครื่องยาจีนริมถนนเจริญกรุงช่วงปลาย

ย่านพักอาศัย - ดังกล่าวแล้วว่าพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 6 นี้ พัฒนาเป็นตึกแถวเกือบทั้งย่าน การพักอาศัยรวมอยู่กับการค้าขาย เฉพาะที่เป็นกลุ่มพักอาศัยโดยเฉพาะมีย่านตรอกทวาย ย่านตรอกโรงเลี้ยงเด็ก ริมถนนบำรุงเมือง ย่านสวนมะลิ (หลังสำ

พนักงานใหญ่ธนาคารมหานคร) ย่านเฉลิมเขตใกล้วัดเทพ
ศิรินทร์ และย่านวงเวียน 22 กรกฎาคม นอกจากนี้ กลุ่มที่อยู่
อาศัยแบบชุมชนแออัดยังพบอยู่บ้าง ได้แก่ ย่านมัสยิดมหา
นาค และย่านบ้านบาตร

ศูนย์ชุมชน ศูนย์ชุมชนบริเวณนี้มีเพียงแห่งเดียว ได้แก่ บริเวณวงเวียน 22 กรกฎาคม

ภูมิสัญลักษณ์ แบ่งได้เป็น 2 ระดับเช่นกัน คือ

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ได้แก่ เจดีย์ภูเขาทองวัดสระเกศ โรงพยาบาลหัวเฉียว
โรงพยาบาลกลาง และสถานีรถไฟหัวลำโพง สำหรับเจดีย์ภูเขาทองนั้นได้รับการกล่าวอ้างอิงกัน
มาแต่ในอดีต

- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ พระอุโบสถวัดสระเกศ วัดเทพศิรินทร์ วัดพลับพลา
ไชย วัดศิลาณาราม และวัดเทววิญญาติ อาคารเรียนโรงเรียนวัดเทพศิรินทร์ ที่ทำการประปา
นครหลวง สำนักงานใหญ่ธนาคารมหานครและธนาคารศรีนคร และน้ำพุกลางวงเวียน 22 กรกฎาคม

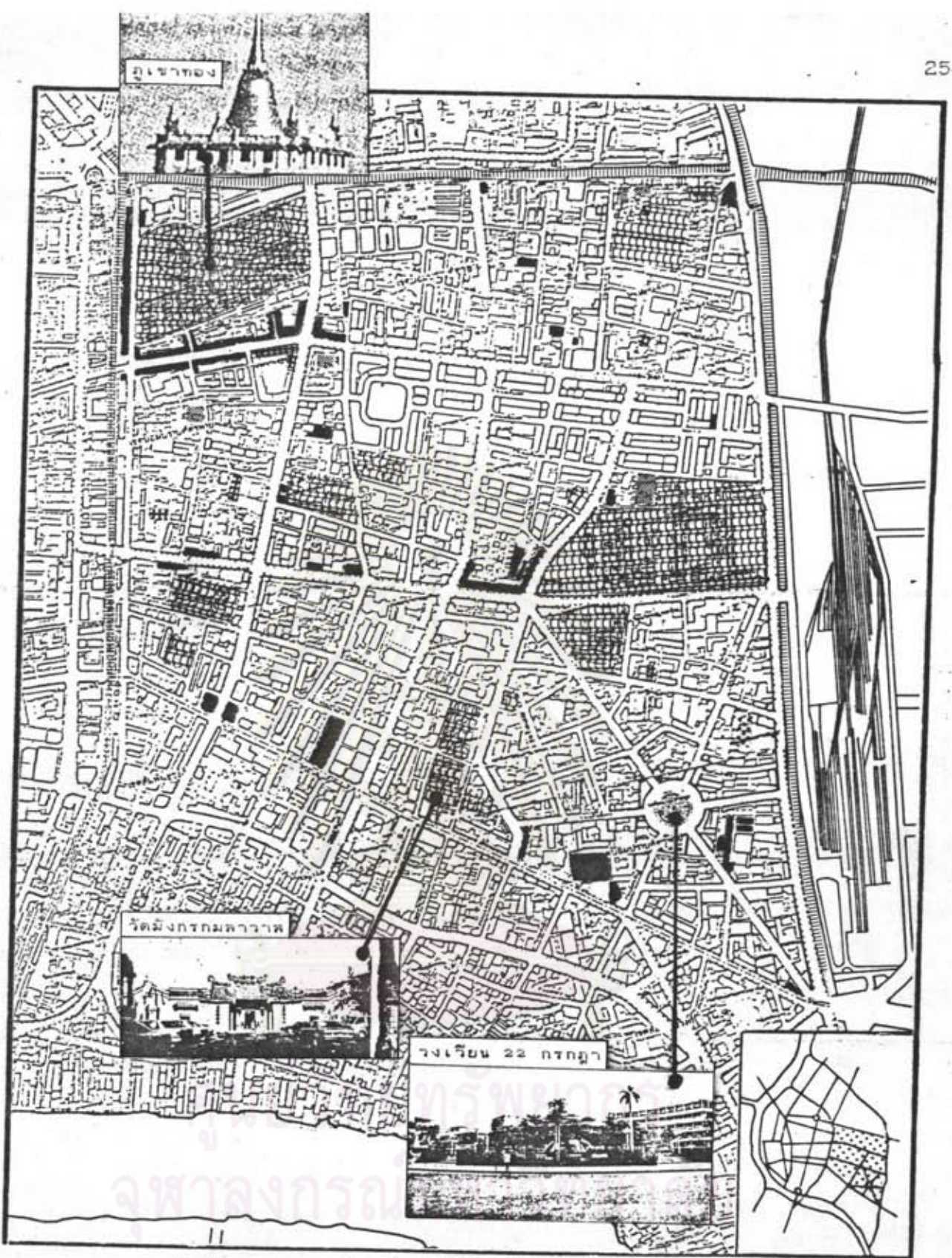
2) สถาปัตยกรรม

สิ่งก่อสร้างและบริเวณที่มีคุณค่า สมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์บนพื้นที่ แบ่งเป็นประ
เภทต่าง ๆ คือ

ศาสนสถานและโบราณสถาน 15 แห่ง ได้แก่ วัดสระเกศ วัดเทพศิรินทราวาส วัดพลับพลาไชย
วัดพระพิเรนทร์ วัดศิลาณาราม วัดเทววิญญาติ วัดคณิกาผล มัสยิด
มหานคร วัดมังกรกมลาวาส และศาลเจ้าจีนในที่ต่าง ๆ (ดูแผนที่
ประกอบ)

สถานที่ราชการ 3 แห่ง ได้แก่ การประปานครหลวง สมาคม Y.M.C.A. ถนนบำรุงเมือง
และองค์การอ้อยและน้ำตาลถนนบริพัตร

สถานศึกษา 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสายปัญญา ถนนกรุงเกษม และโรงเรียนสตรีทัศน
สิงห์เสนี ถนนบำรุงเมือง

แสดง : **สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์ พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 7 แผนที่ 5.15**

สัญลักษณ์

ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โบราณสถาน

ตึกแถว

สถานที่ราชการ

คลอง

สถานศึกษา

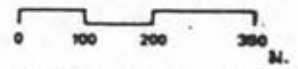

ส่วนราชการ

ที่มา

บ้านพักอาศัยจากการสำรวจ

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

รูปที่ 5.2 ทิวทัศน์เมืองโดยรอบมองจากเขาทอง

สวนสาธารณะและที่พักผ่อน 2 แห่ง ได้แก่ วงเวียน 22 กรกฎาคม และริมคลองผดุงกรุงเกษม
 คลอง 3 แห่ง ได้แก่ คลองรอบกรุง คลองผดุงกรุงเกษม และคลองมหานาค
 ดิگแถวและบ้านพักอาศัย คูแผนที่ประกอบ

5.1.8 พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8

1) องค์ประกอบเมืองและภูมิทัศน์ชุมชน

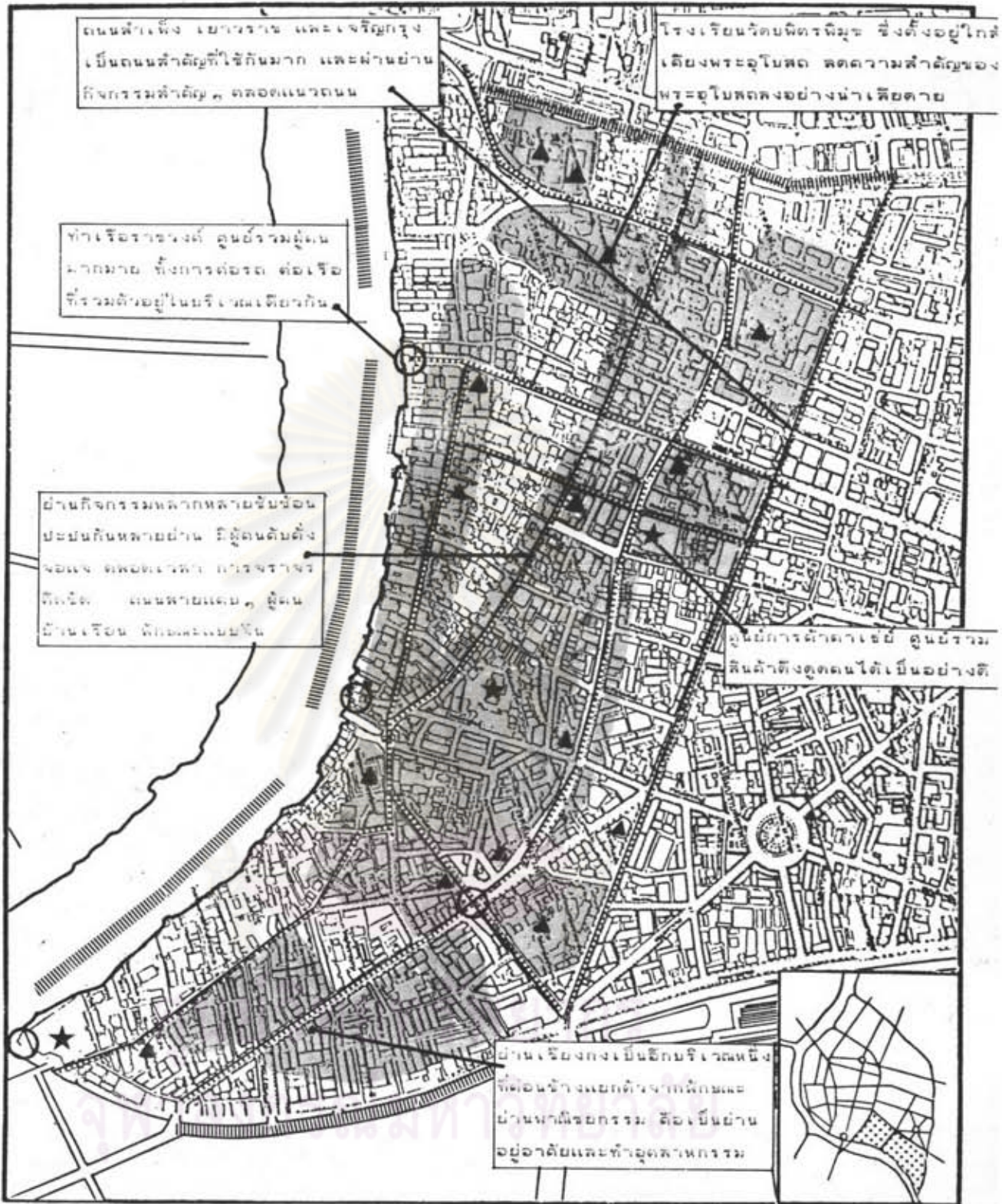
พื้นที่ศึกษาส่วนนี้อยู่บริเวณตอนล่างสุดของกรุงรัตนโกสินทร์ ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นบริเวณที่มีพัฒนาการมาพร้อมกับการสร้างกรุงเมื่อ 200 กว่าปีล่วงมาแล้ว คนส่วนใหญ่นิยมเรียกทั้งพื้นที่รวม ๆ กันไปว่า "สำเพ็ง" ซึ่งเมื่อมองจากภายนอก Image โดยรวมจะเป็นเรื่องของกลุ่มชาวจีน ดิگแถวแบบเก่า ๆ และกิจกรรมการค้าขายหนาแน่น แต่จากการเก็บข้อมูลพบว่ามีความแตกต่างของแต่ละองค์ประกอบเมือง ในรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้คือ

เส้นทาง เส้นทางที่รับรู้และจดจำมากที่สุดในบริเวณ ได้แก่ ถนนเยาวราช ถนนสำเพ็ง (ปัจจุบันเรียก ซอยวานิช 1) และถนนเจริญกรุง เนื่องจากตัดผ่านเข้าไปกลางพื้นที่และผ่านพื้นที่เป็นระยะทางยาว โดยเฉพาะถนนเยาวราชซึ่งเริ่มต้นที่ถนนมหาชัย บรรจบกับถนนเจริญกรุงที่วงเวียนโอเดียน ต่อลงมาจนถึงคลองผดุงกรุงเกษม นับเป็นเส้นทางที่ผ่านตลอดทั้งพื้นที่ศึกษา ซึ่งหากเป็นหนังสือก็เท่ากับมีโอกาสอ่านได้ตั้งแต่ต้นจนจบ เส้นทางที่รับรู้ในระดับรองลงมา ได้แก่ ถนนจักรวรรดิ ถนนราชวงศ์ ถนนมังกร ถนนทรงวาด ถนนทรงสวัสดิ์ และถนนวานิช 2

เส้นขอบ เส้นขอบที่ชัดเจนที่สุด ได้แก่ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอยู่ตอนใต้ของพื้นที่ศึกษาตลอดแนว และคลองโอ่งอ่างด้านตะวันตก คลองผดุงกรุงเกษมด้านตะวันออก ส่วนด้านเหนือซึ่งใช้ถนนเจริญกรุงเป็นเส้นกั้นเขตพื้นที่ศึกษา ไม่มีคุณสมบัติเป็นเส้นขอบ

ย่าน ย่านต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8 สามารถแสดงรายละเอียดได้ดังนี้ คือ

ย่านศาสนสถาน - แบ่งได้เป็นย่านต่าง ๆ ตามบริเวณที่ศาสนสถานสำคัญ ๆ ตั้งอยู่ ได้แก่ ย่านวัดนิทรนิมขุ ย่านวัดจักรวรรดิราชา

แสดง :

สัญลักษณ์

IMAGE ELEMENTS SITE 8

แผนที่ 5-16

PATH

NODE

EDGE

PUBLIC LANDMARK

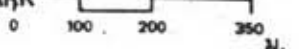
DISTRICT

LOCAL LANDMARK

ที่มา

การศึกษาด้านสถาปัตยกรรมกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

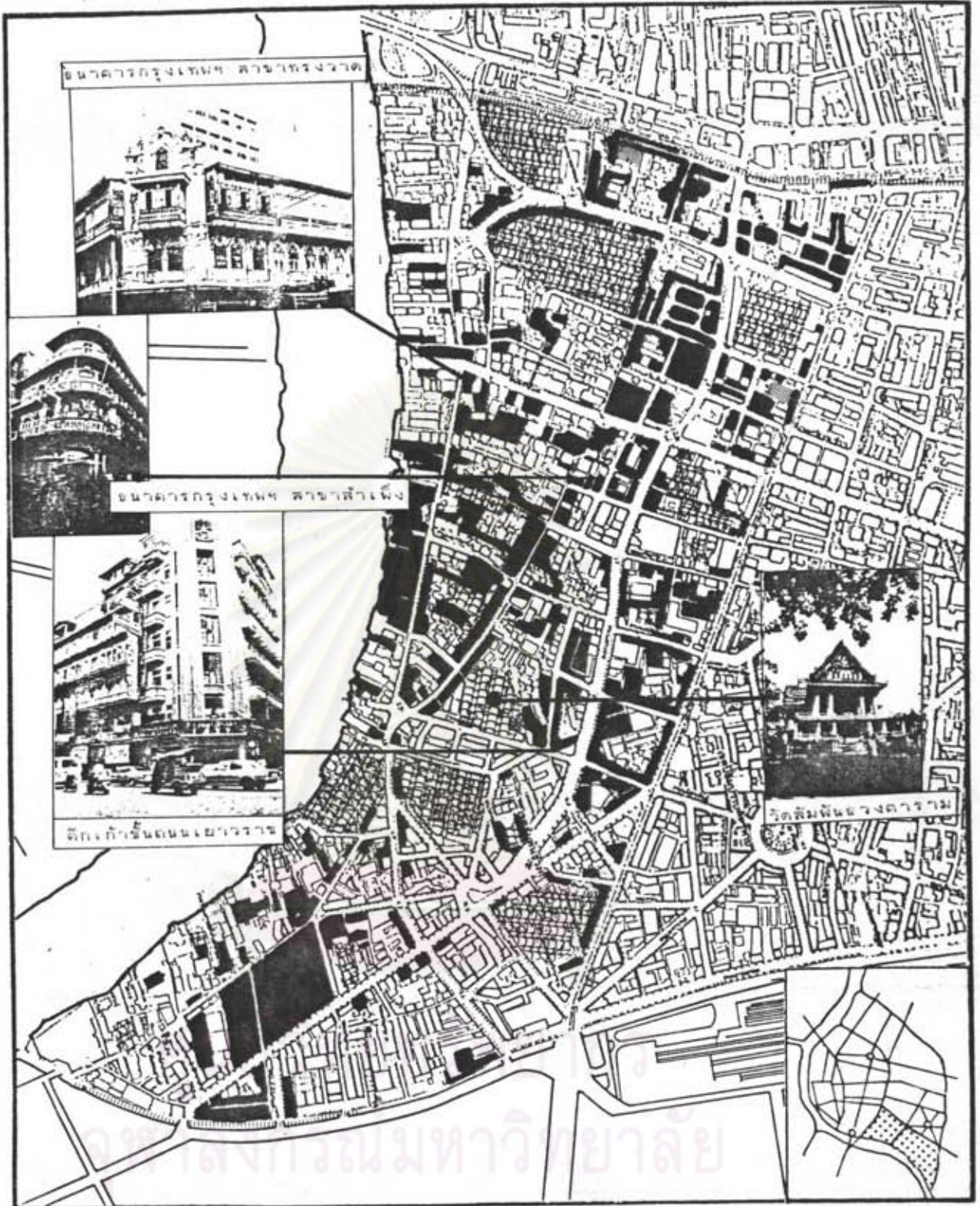
วาส ย่านวัดชัยชนะสงครามหรือย่านวัดตึก ย่านวัดสัมพันธวงศ์ ย่านวัดปฐมคงคา และย่านวัดไตรมิตรวิทยาราม แต่ลักษณะโดยทั่วไปของย่านแตกต่างกันไปจากย่านศาสนสถาน บริเวณอื่นเล็กน้อยในด้านของบรรยากาศความสงบเงียบอย่างแท้จริง เนื่องด้วยภายในวัดมีความพลุกพล่านจากการใช้ประโยชน์ที่ดินผิดประเภท เช่น ใช้ลานวัดเป็นที่จอดรถ เป็นที่เก็บของ ใช้วัดเป็นทางผ่านเพื่อช่วยย่นระยะทาง รวมทั้งความพลุกพล่านของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในวัดไตรมิตร เป็นต้น

ย่านพาณิชย์กรรมและพักอาศัย - ดังกล่าวแล้วว่า Image โดยรวมของพื้นที่ ได้แก่ ตึกแถว ผู้คนและกิจกรรมมองค้ประกอบเหล่านี้นี้มีความเกี่ยวพันกันอย่างซับซ้อน ในเรื่องของการวิเคราะห์ "ย่าน" พบว่าการรวมกลุ่มของกิจกรรมแสดงความเป็นย่านได้ชัดเจนที่สุด อย่างไรก็ตาม หากย่านนั้นประกอบด้วยอาคารเก่าที่มีรูปแบบทางศิลปคล้ายคลึงกันด้วยแล้ว ก็จะช่วยเสริมแรงของการรับรู้ได้มากขึ้นด้วย ย่านต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ ย่านสะพานหัน ย่านสำเพ็ง ย่านเวียงนครเกษม ย่านเวียงท่านเลื่อนฤทธิ์ ย่านคลองถม ย่านราชวงศ์ ย่านอนุวงศ์ ทรงวาด ย่านเชียงกง ย่านเขาวราช ย่านวงเวียนโอเดียน ย่านตลาดน้อย

ศูนย์ชุมชน มี 4 แห่ง ได้แก่ บริเวณทำนั้ราชวงศ์ ทำนั้ส่วสดี ทำริเวอร์ซิดี และบริเวณวงเวียนโอเดียน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีถนนหลายสายมาบรรจบกัน

ภูมิสัญลักษณ์ แบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่

- ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ได้แก่ พระอุโบสถวัดสัมพันธวงศ์ ศูนย์การค้าคาเธ่ย์ และศูนย์การค้าริเวอร์ซิดี

แสดง: **สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์** **พื้นที่ศึกษาบริเวณที่ 8** **แผนที่ 5.17**

สัญลักษณ์

ศาลับสถาบ โบราณสถาบ

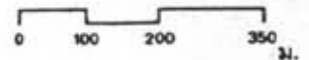
บ้านพักอาศัย

ตึกแถว

คลอง

ที่มา **จากการสำรวจ**

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

- ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น ได้แก่ พระอุโบสถวัดบพิตรพิมุข อาคารเรียนโรงเรียน บพิตรพิมุข พระอุโบสถวัดจักรวรรดิราชาวาส วัดชัยชนะสงคราม วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดปทุมคง คาราม ที่ว่าการเขตสัมพันธวงศ์ โรงภาพยนตร์นิวโอเดียน สหธนาคารกรุงเทพ ธนาคาร เอเชีย ตึกเก้าชั้นถนนเยาวราช โรงเรียนเผยอิง ถนนทรงวาด ธนาคารกรุงเทพมณถนนทรง วาดและราชวงศ์ ตั้งโต๊ะกั้งและธนาคารกรุงเทพ ถนนสำเพ็ง ห้างแมวดำ ถนนเยาวราช

2) สถาปัตยกรรม

ในบริเวณนี้ มีสถาปัตยกรรมและบริเวณอันควรอนุรักษ์มากมาย เนื่องจากเป็นย่านเก่า แก่ดังกล่าว ประกอบกับชุมชนชาวจีนไม่นิยมเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างและบริ เวณที่มีคุณค่าสมควรแก่การพิจารณาอนุรักษ์บนพื้นที่นี้ ได้แก่

ศาสนสถานและโบราณสถาน 20 แห่ง ได้แก่ วัดบพิตรพิมุข วัดจักรวรรดิราชาวาส วัดชัยชนะสง- คราม วัดสัมพันธวงศ์ วัดปทุมคงคาราม วัดไตรมิตรวิทยาราม วัดกันมาตุยาราม วัดอุภัยราชบำรุง วัดชัยภูมิการาม วัดมงคลสมา คม วัดโลกานุเคราะห์ วัดกุศลสมาคร และศาลเจ้าจีนต่าง ๆ มัสยิด ถนนทรงวาด และวัดกัลหาวารี

แม่น้ำและลำคลอง 3 แห่ง ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา คลองโอ่งอ่าง และคลองผดุงกรุงเกษม ตึกแถวและบ้านพักอาศัย คูแผนี่ประกอบ

5.2 จินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์

จากผลของการเก็บข้อมูล ดึงนำเสนอในรูปของพื้นที่ศึกษาแต่ละบริเวณแล้วนั้น เมื่อนำ องค์ประกอบเด่นทั้งหมดของเมืองมาพิจารณาเพื่อบ่งชี้ถึงลักษณะ เฉพาะหรือสภาพกายภาพที่มีลักษณะ เด่นควรแก่การอนุรักษ์และปรับปรุง ปรากฏว่าให้ผลชัดเจนกว่าการสังเกตสภาพแวดล้อมทางกาย ภาพโดยทั่วๆ ไป กล่าวคือ เมื่อมองกรุงรัตนโกสินทร์โดยรวม ก่อนการศึกษาจะพบว่า ทั้งเมืองมี ลักษณะกลมกลืนกันไป ไม่มีลักษณะเฉพาะตัว ทั้งด้านการใช้ที่ดินหรือด้านรูปแบบของสถาปัตยกรรม มีความปนเปกัน ไม่มีระเบียบ ยากที่จะแยกแยะสิ่งหนึ่งสิ่งใดออกจากกัน เพื่อเน้นจำแนกลักษณะ เฉพาะใดๆ ได้ แต่ผลของการศึกษาจินตภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ในครั้งนี้ จะมองเห็นภาพรวม ของกรุงรัตนโกสินทร์ชัดเจนพอสมควร สามารถดึงลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์ หรือ

ลักษณะพิเศษที่ทำให้กรุงรัตนโกสินทร์แตกต่างไปจากเมืองอื่นๆ ออกมาให้เห็นได้ ดังปรากฏผลของการศึกษาดังนี้คือ (แผนที่ 5.18)

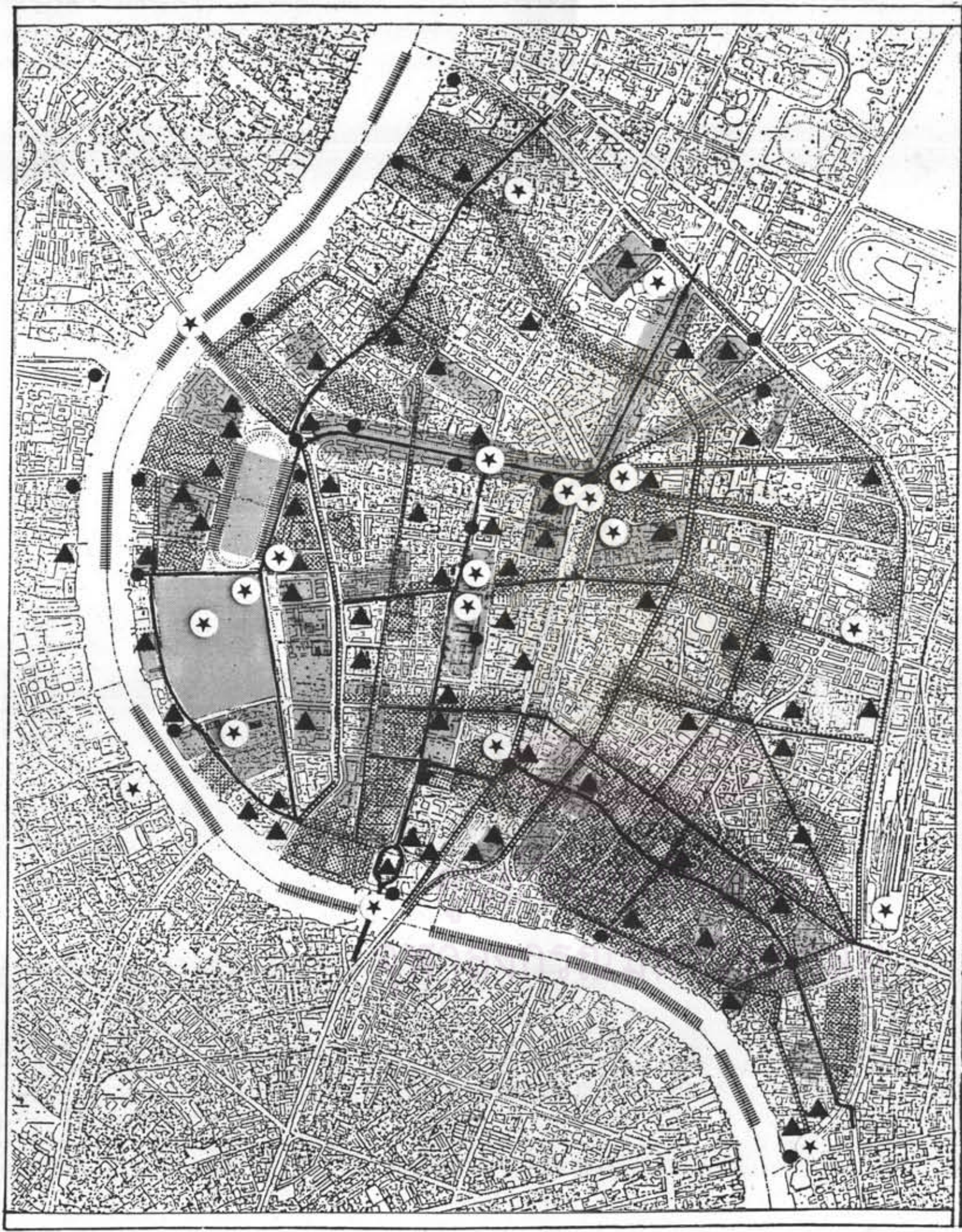
1. เส้นทาง (Paths) เส้นทางที่คนส่วนใหญ่จดจำและระลึกถึงได้ง่าย มักมีคุณสมบัติเป็นเส้นทางที่มีการใช้สอยประโยชน์มาก หรือผ่านองค์ประกอบสำคัญของเมือง เนื่องจากเส้นทางเป็นองค์ประกอบพิเศษ ที่มีลักษณะเป็นสื่อนำให้องค์ประกอบต่างๆ ของเมือง เชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เส้นทางใดมีการใช้สอยประโยชน์มากหรือผ่านองค์ประกอบสำคัญมาก ก็จะช่วยให้เส้นทางสายนั้นจดจำได้ง่าย และประทับใจได้มากกว่าเส้นทางสายอื่นที่ขาดคุณสมบัติเหล่านี้ เส้นทางดังกล่าว แยกออกได้เป็น 2 ระดับ คือ เส้นทางสายหลักและเส้นทางสายรอง เส้นทางหลักที่ปรากฏ Image แรงที่สุด คือ เส้นทางถนนราชดำเนินตลอดทั้งสาย เส้นทางถนนรอบพระบรมมหาราชวัง คือ ถนนหน้าพระลาน ถนนสนามชัย ถนนมหาธาตุ เส้นทางผ่านย่านการค้าเก่าในอดีต คือ ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเยาวราช สำหรับเส้นทางสายรอง จะเป็นเส้นทางที่มีลักษณะที่เชื่อมโยงองค์ประกอบของเมืองโดยทั่วๆ ไป เช่น ถนนเมืองนคร ถนนราชินี ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนกรุงเกษม นอกจากนี้แม่น้ำเจ้าพระยาก็นับว่าเป็นเส้นทางที่สำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากผ่านบริเวณสำคัญ ของเมืองหลายแห่ง แต่เนื่องจากมีผู้ใช้น้อยกว่าเส้นทางบก จึงไม่ปรากฏ Image ที่ชัดเจนนัก ยกเว้นช่วงที่ผ่านบริเวณสำคัญ เช่น พระบรมมหาราชวัง และวัดพระเชตุพนฯ ลักษณะเฉพาะของเส้นทางกรุงรัตนโกสินทร์ คือ ถนนสายหลักแยกออกไปตามแนวแกนโดยรอบ มีพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์กลาง มีถนนสายรองเชื่อมโยงต่อกันอย่างเป็นระบบ

2. เส้นขอบ (Edges) เส้นขอบที่ชัดเจนที่สุดของกรุงรัตนโกสินทร์ คือแนวยาวของแม่น้ำเจ้าพระยาทางด้านทิศตะวันตก และวงล้อมของคลองสำคัญ 3 สาย คือ คลองคูเมืองเดิม คลองรอบกรุง และคลองผดุงกรุงเกษมทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งนับเป็นเส้นกั้นเขตโดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตามแนวแม่น้ำและคลองไม่อาจทำหน้าที่เส้นขอบที่สมบูรณ์ เนื่องจากบางช่วงของเมืองปรากฏสิ่งก่อสร้างตามแนวยาวของเส้นขอบเหล่านั้น และกลายเป็นเส้นขอบของเมืองหรือบริเวณไปโดยปริยาย เช่น การปลูกสร้างอาคารริมแม่น้ำหรือลำคลองจนไม่เหลือที่เว้นว่าง แนวของอาคารจึงกลายเป็นเส้นขอบของเมืองแทน

ลักษณะเฉพาะของเมืองพิจารณาจากเส้นขอบ แสดงถึงเมืองที่มีแนวแม่น้ำและคลองล้อมรอบในลักษณะคล้ายเกาะขนาดเล็กๆ ที่ขยายตัวออกไปเป็นชั้นๆ จนถึงแนวคลองผดุงกรุงเกษม การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ให้คงลักษณะเฉพาะทางกายภาพเดิมนี้นี้ไว้ก็คือการอนุรักษ์ลักษณะเกาะเมืองนี้ไว้นั่นเอง

แสดง :

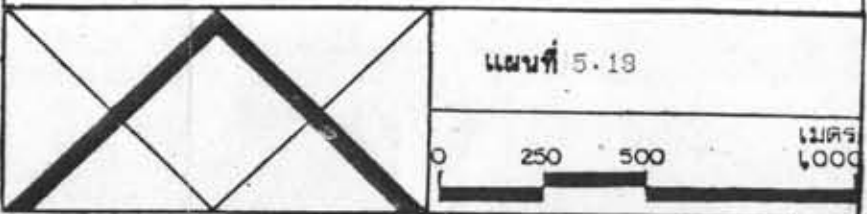
IMAGE ELEMENTS กรุงเทพมหานคร

สัญลักษณ์ :

- PATH หลัก
- PATH รอง
- EDGE
- NODE
- ★ PUBLIC LANDMARK
- ▲ LOCAL LANDMARK
- PHYSICAL DISTRICT
- ACTIVITY DISTRICT

ที่มา :

แผนที่ 5.13

0 250 500 1000 เมตร

การศึกษาจินตภาพกรุงเทพมหานคร
เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

3. ย่าน (Districts) ความหลากหลายและคาบเกี่ยวกันของย่านต่างๆ นับเป็นลักษณะเฉพาะอีกประการหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากจะแบ่งย่านตามประเภทการใช้ที่ดินแล้ว ในแง่ของ Image ยังสามารถแบ่งย่านต่างๆ ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของอาคารที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกัน (Physical Districts) และย่านที่เกิดจากการรวมกลุ่มของกิจกรรมประเภทเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน (Activity Districts) สำหรับย่านประเภทแรกมักจะเป็นกลุ่มของอาคารที่มีเค้าโครงของความงามในรูปแบบศิลปะสถาปัตยกรรม และก่อให้เกิดความประทับใจเป็นพิเศษ ไม่ใช่กลุ่มของอาคารที่เป็นตึกแถวหรือเป็นเรือนที่พบโดยทั่วไปจนไม่ก่อให้เกิดความสนใจ แม้ว่าบางย่านจะประกอบด้วยกลุ่มอาคารที่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรมไม่มีคุณสมบัติทางความงามเป็นพิเศษ แต่เมื่ออยู่รวมกันเป็นย่านกลับก่อให้เกิดความงามด้วยการปรากฏซ้ำๆ กันนั้นได้ เช่น ย่านตึกแถวถนนนางเลิ้ง และย่านเซียงกง สำหรับย่านที่เด่นที่สุดในประเภทนี้ คือ ย่านพระบรมมหาราชวัง ย่านอาคารถนนราชดำเนินกลางและถนนราชดำเนินนอก และย่านศาลาสันสถานต่างๆ ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของสถาปัตยกรรมแบบไทยๆ สำหรับย่านประเภทที่สองหรือย่านที่มีกิจกรรมประเภทเดียวกันมารวมตัวกันนั้น หมายความว่าความเด่นของสถาปัตยกรรม หรือรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคาร ไม่มีผลต่อการเป็นย่าน เช่น ย่านสังฆภัณฑ์ถนนบำรุงเมือง ซึ่งโดยเนื้อแท้แล้วตัวอาคารส่วนใหญ่เป็นอาคารเก่าที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไม่น้อย แต่คนส่วนใหญ่รับรู้ความเป็นย่านของที่นี่ด้วยลักษณะการค้าสังฆภัณฑ์มากกว่า บริเวณที่ปรากฏ Activity District เด่นที่สุด คือ ย่านสำเพ็ง ซึ่งเป็นแหล่งรวมของย่านต่างๆ แยกย่อยได้อีกหลายย่าน กินบริเวณต่อเนื่องกันอย่างซับซ้อนอย่างไรก็ตาม ย่านกิจกรรมอื่นๆ ก็นับว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แม้ว่าจะเป็นย่านที่มีบริเวณเล็กก็ตาม

4. ศูนย์ชุมชน (Nodes) ศูนย์ชุมชนในกรุงรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่ปรากฏอยู่ตามบริเวณที่สามารถแยกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ บริเวณท่าเรือต่างๆ ริมน้ำเจ้าพระยา ตามแยกต่างๆ ที่เป็นจุดรวมของถนนหลายสาย เช่น แยกสะพานผ่านพิภพ แยกสะพานผ่านฟ้าฯ แยกวงเวียนโอเดียน และบริเวณย่านการค้าสำคัญๆ เช่น พาหุรัด วังบูรพา บางลำภู ลักษณะของเมืองส่วนนี้แสดงถึงความคับคั่งสับสนของผู้คนและการจราจร เปิดให้เห็นสภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี จากลักษณะเฉพาะของเมืองดังกล่าว บ่งชี้ถึงการสูญเสียภาวะบ้านเมือง และวิถีชีวิตของผู้คนที่เคยสงบ และเรียบง่ายไปแล้วโดยสิ้นเชิง ความยุ่งเหยิงสับสนของศูนย์ชุมชนทำให้บริเวณไม่น่าอยู่ สมควรมีการจัดระเบียบให้ดีขึ้น

5. ภูมิสัญลักษณ์ (Landmarks) ภูมิสัญลักษณ์เป็นองค์ประกอบเด่นที่ปรากฏอยู่ทั่วพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ แยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก ภูมิสัญลักษณ์ที่เด่นและสะดุดตาด้วยความงามเป็นเอก ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะระดับสูง ถึงพร้อมด้วยตำแหน่งที่ตั้ง

มุมมอง และความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม แม้ว่าบางอย่างจะไม่มีขนาดใหญ่โตมากนักก็ตาม ลักษณะที่สอง เป็นภูมิสัญลักษณ์ที่เด่นและสะดุดตาด้วยขนาดและความสูงมากกว่าสิ่งอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียง ส่วนใหญ่จะเป็นอาคารสูงแบบทันสมัยแต่มีจำนวนไม่มากนัก ภูมิสัญลักษณ์ทั้งสองประเภทนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ (Public Landmarks) ได้แก่ ภูมิสัญลักษณ์ที่มีความเด่น ประทับความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ ที่นับว่าเด่นที่สุด ได้แก่ ยอดพระมหาปราสาทราชวังในพระบรมมหาราชวัง และยอดพระอุโบสถ พระเจดีย์ และสิ่งก่อสร้างภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ยอดพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตรงข้าม ภูเขาทองวัดสระเกศ เสาชิงช้า และยอดพระวิหารวัดสุทัศน์เทพวราราม และอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ภูมิสัญลักษณ์ระดับรองลงมาก็คือ ภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น (Local Landmarks) ที่สำคัญได้แก่ ยอดพระอุโบสถ พระวิหาร หรือพระเจดีย์ตามวัดต่างๆ

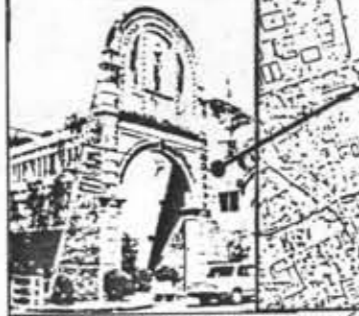
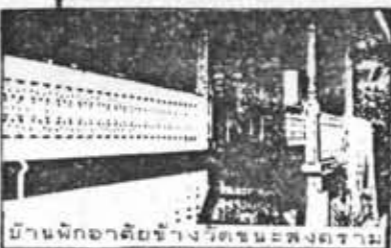
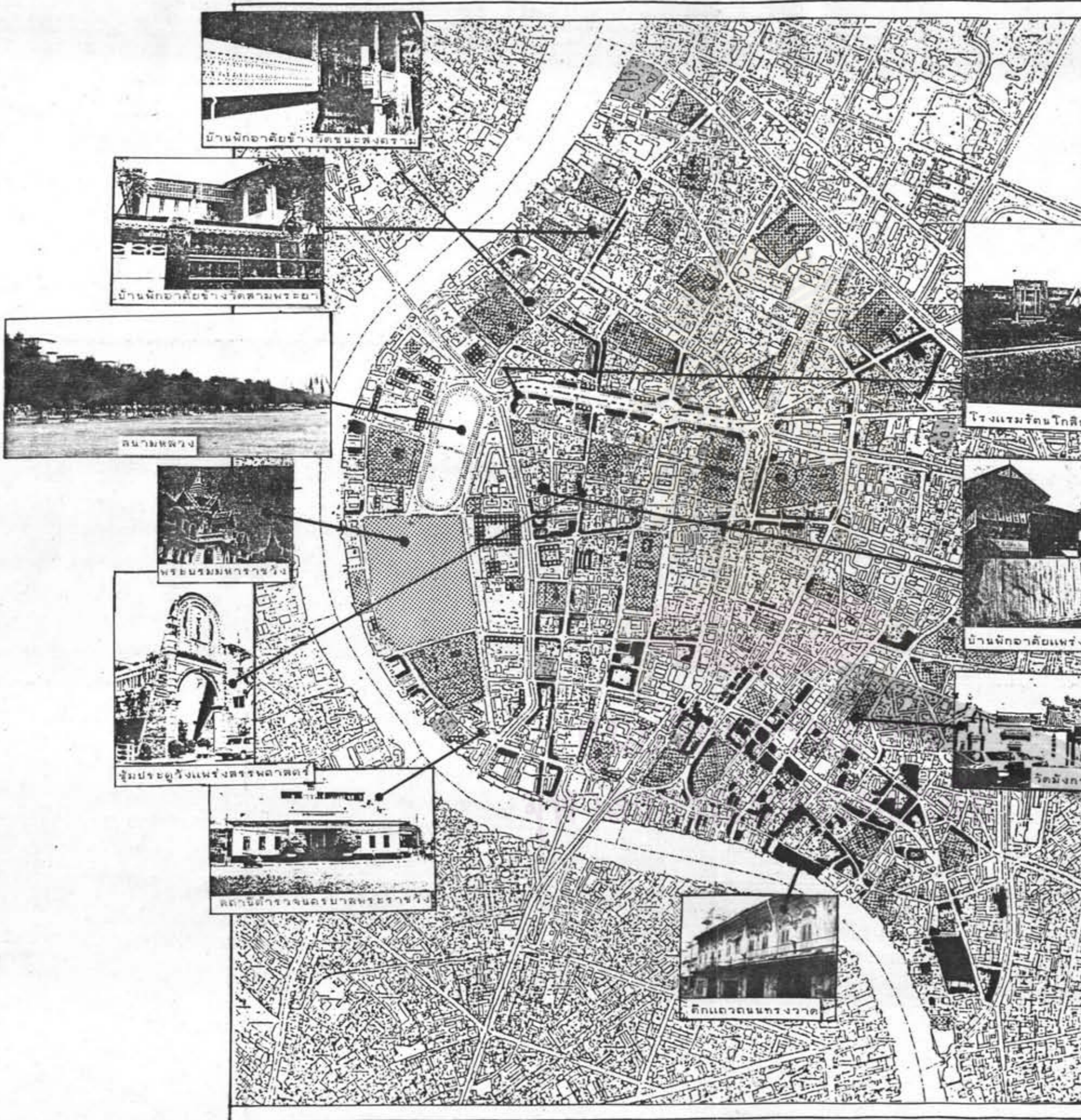
ลักษณะเฉพาะของเมืองพิจารณาจากภูมิสัญลักษณ์จะพบว่า กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยศาสนสถานและ โบราณสถานทั่วทั้งพื้นที่ เป็นเมืองที่เต็มไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของไทยมาแต่เดิม การอนุรักษ์ลักษณะเฉพาะส่วนนี้ของเมืองก็คือการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยเหล่านี้ให้คงไว้ด้วยตัวแทน คือ สภาพกายภาพของวัดวาอารามต่างๆ นั่นเอง

สถาปัตยกรรม

จะเห็นได้ว่ากรุงเทพมหานครเต็มไปด้วยองค์ประกอบต่างๆ ที่มีคุณค่าและน่าสนใจ ประกอบกันเป็นลักษณะเฉพาะที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ซึ่งหากพิจารณาลงไปลึกถึงระดับสถาปัตยกรรมทั่วทั้งกรุงเทพมหานครก็จะสามารถยืนยันความคิดดังกล่าว สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในกรุงเทพมหานคร แยกตามประเภทได้ดังนี้คือ

ศาสนสถานและ โบราณสถาน	74 แห่ง
สถานที่ราชการ	31 แห่ง
อนุสาวรีย์	4 แห่ง
สถานศึกษา	9 แห่ง
แม่น้ำลำคลอง	6 แห่ง
สวนสาธารณะและที่พักผ่อน	17 แห่ง
ตึกแถวและที่พักอาศัย (ดูแผนที่ 5.19 ประกอบ)	

สถาปัตยกรรมเหล่านี้ นอกจากจะมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ในกรุงเทพมหานครแล้ว ยังนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความประทับใจ และช่วยให้จดจำสถานที่ต่างๆ ได้ง่ายขึ้น สรุป

แสดง :

สถาปัตยกรรมและบริเวณที่ควรอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์

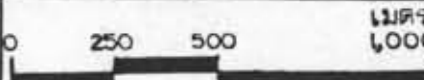
สัญลักษณ์ :

- ศาลากลาง โบราณสถาน
- สำนักงานราชการ
- พักอาศัย
- ตึกแถว

ที่มา : จากการสำรวจ

แผนที่ 5.19

การศึกษาลักษณะสภาพกรุงรัตนโกสินทร์
เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

รวมได้เป็น 4 ประเภท ใหญ่ๆ คือ

1. ประเภทศาสนสถานและโบราณสถาน (74 แห่ง) ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างในศิลปะไทยประเพณีที่นิยมก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 1-5 เช่น สิ่งก่อสร้างในพระบรมมหาราชวัง วัดต่างๆ ป้อมปราการ และประตูพระนคร ที่นับว่ามีความงามเป็นเอก ได้แก่ พระบรมมหาราชวัง วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หรือ พระราชวังบวรสถานสุทราวาส (พระราชวังหน้าเดิม) นอกจากศิลปะสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีแล้ว ยังพบว่ามีศาสนสถาน ศาสนาต่างๆ อีกหลายแห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าต่างๆ ซึ่งล้วนก่อสร้างด้วยความประณีตงดงามตามแบบศิลปะจีน เช่น วัดมังกรกมลาวาส หรือวัดเล่งเน่ยยี่ โบสถ์ในคริสต์ศาสนา เช่น โบสถ์วัดกัลยาณ์ มัสยิดในศาสนาอิสลาม เช่น มัสยิดจักรพงษ์ มัสยิดมหรานาค

2. ประเภทสถานที่ราชการ (สถานที่ราชการ 31 แห่ง อนุสาวรีย์ 4 แห่ง และสถานศึกษา 9 แห่ง) ส่วนใหญ่เป็นสิ่งก่อสร้างในศิลปะแบบไทยผสมยุโรป หรือศิลปะยุโรปฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ซึ่งนิยมก่อสร้างกันในสมัยรัชกาล 4-7 ที่นับว่างดงามน่าประทับใจเป็นพิเศษ ได้แก่ ที่ทำการกระทรวงการต่างประเทศ (วังสราญรมย์) กระทรวงกลาโหม ที่ทำการกรมศิลปากร (วังถนนหน้าพระลาน วังตะวันออก) หอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (ท้องพระโรง วังท่าพระ) กรมโยธาธิการ ฯลฯ

3. บ้านพักอาศัย สำหรับบ้านเดี่ยวที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์มีเป็นจำนวนมากเช่นกัน ส่วนใหญ่ก่อสร้างในศิลปะไทยผสมยุโรป หรือ ศิลปะยุโรปยุคฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ซึ่งนิยมก่อสร้างกันในสมัยรัชกาลที่ 5-7 เช่นเดียวกับประเภทสถานที่ราชการ มักจะเป็นบ้านที่ได้รับการบำรุงรักษาดูแลเป็นอย่างดีมาจนปัจจุบัน

4. ตึกแถว ตึกแถวที่มีคุณค่าทางศิลปะสถาปัตยกรรม ควรค่าแก่การอนุรักษ์นั้น มีเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ทั่วทั้งพื้นที่ ส่วนใหญ่มีรูปแบบศิลปะในอิทธิพลศิลปะยุโรป ที่นิยมก่อสร้างตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ที่นับว่างดงามเป็นพิเศษ เช่น ตึกแถวถนนหน้าพระลาน ตึกแถวแพ่งนรา-แพ่งภูธร ตึกแถวถนนทรงวาด ฯลฯ

สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์เหล่านี้ ส่วนใหญ่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานแล้ว โดยเฉพาะประเภทแรก และประเภทที่สอง สำหรับประเภทบ้านพักอาศัยและตึกแถว สมควรดำเนินการเพื่อขึ้นทะเบียนอนุรักษ์โดยเร่งด่วน

5.3 ปัญหาด้านจิตภาพและทัศนภาพของเมือง

อย่างไรก็ตาม แม้เราจะมองเห็นลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์ได้อย่างชัดเจนพอสมควรแล้วก็ตาม แต่องค์ประกอบหลักทั้ง 5 ประการนั้น บางองค์ประกอบที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดสามารถจำแนกได้ง่าย แต่บางองค์ประกอบก็ยังคลุมเครือไม่ชัดเจน ทั้งนี้สามารถสรุปปัญหาต่างๆ ได้ 7 ประการ คือ

1. ถนนไร้เอกลักษณ์ (Characterless Paths) คือ ปัญหาถนนไม่มีลักษณะเฉพาะ ไม่มีสภาพแวดล้อมที่ดี และยากที่จะจดจำ ได้แก่ ถนนอักษฎางค์ ถนนบริพัตร ถนนประชาธิปไตย และถนนมิตรพันธ์

2. ถนนขาดความสมบูรณ์ (Incomplete/Broken Paths) คือ ปัญหาที่ถนนส่วนหนึ่งมีความสำคัญเป็นที่จดจำได้แต่ยังไม่มีการส่งเสริมที่ดีจึงทำให้ลดการจดจำที่ควรจะมีต่อบริเวณ ได้แก่ ส่วนของถนนพระสุเมรุ-มหาชัย ส่วนของถนนกรุงเกษม ส่วนของถนนอนุวงศ์-ทรงวาด และส่วนของถนนมังกร

3. จุดที่สับสนยุ่งเหยิง (Point of Confusion) คือ ปัญหาที่ศูนย์ชุมชนต่างๆ มีสภาพสับสนวุ่นวายด้วยกิจกรรมและผู้คน รวมทั้งยานพาหนะต่างๆ สมควรจัดระเบียบและควบคุม ได้แก่ บริเวณท่าเรือสำคัญ ที่ท่าช้างและท่าเตียน ส่วนบริเวณแยกต่างๆ คือ ที่แยกสะพานผ่านพิภพ สะพานผ่านฟ้าฯ แยกวงเวียนโอเดียน บริเวณศูนย์ชุมชนที่ศูนย์การค้าต่างๆ รวมทั้งบริเวณข้างวัดสุทัศน์เทพวราราม บริเวณหน้าวัดมกุฏกษัตริยาราม และวัดโสมนัสวิหาร ซึ่งควรเป็นบริเวณที่เจริญสงบมากกว่า

4. บริเวณที่สับสนยุ่งเหยิงไร้เอกลักษณ์ (Chaotic Characterless Area) คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นพื้นที่ที่สภาพทางกายภาพยุ่งเหยิง ขาดระเบียบ และไม่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว ลักษณะเดียวกับปัญหาจุดที่สับสนยุ่งเหยิง แต่มีลักษณะเป็นบริเวณกว้าง ไม่ใช่เฉพาะจุดหรือพื้นที่เล็กๆ ได้แก่ บริเวณท่าพระจันทร์ ท่าเตียน ปากคลองตลาด ทรงวาด ตลาดมหานาค และตลาดเทเวศน์

5. อาคารหรือกลุ่มอาคารขาดการออกแบบที่สัมพันธ์กัน (Lack of Interrelation) ได้แก่ บริเวณย่านสำคัญริมถนนเฟื่องนคร ถนนสำเริง และบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ริมคลองต่างๆ ถึงคลองรอบกรุง คลองหลอดทั้งสอง คลองมหานาค และตอนใต้ของคลองผดุงกรุงเกษม นอกจากนี้ยังรวมถึงกลุ่มอาคารต่างๆ ในสถานที่สำคัญในอดีต เช่น วัง ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนแปลงเป็น

สถานที่ราชการไปแล้ว ความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพื่อประกอบกิจกรรมเพิ่มขึ้นขณะที่ไม่อาจขยายเนื้อที่ออกไปได้อีก จึงเปลี่ยนเป็นการสร้างอาคารใหม่เบียดเสียดกันใน space เดิม ซึ่งอาคารสร้างใหม่เหล่านี้ส่วนใหญ่ไม่เคยคำนึง หรือเคารพต่อสถาปัตยกรรมเดิมของสถานที่เลย เช่น อาคารเรียนต่างๆ ของมหาวิทยาลัยศิลปากร (วังท่าพระเดิม) ตึกที่ทำการหน่วยราชการต่างๆ ในธนาคารแห่งประเทศไทยและกระทรวงสาธารณสุข (วังบางขุนพรหมและวัง เทเวศร์เดิม)

6. จุดเด่นไร้คุณภาพ (Poor Quality Landmark) คือ ปัญหาความเด่นของสิ่งที่ไม่ให้คุณภาพทางทัศนภาพต่ำ ทั้งยังทำให้บริเวณใกล้เคียงลดคุณค่าในการมองลงไปด้วย เช่น อาคารศาลฎีกาและกรมอัยการข้างพระบรมมหาราชวัง อาคารเรียนโรงเรียนสตรีวิทยาใกล้อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่มณเตรสวรรค์-ถนนหลานหลวง เป็นต้น

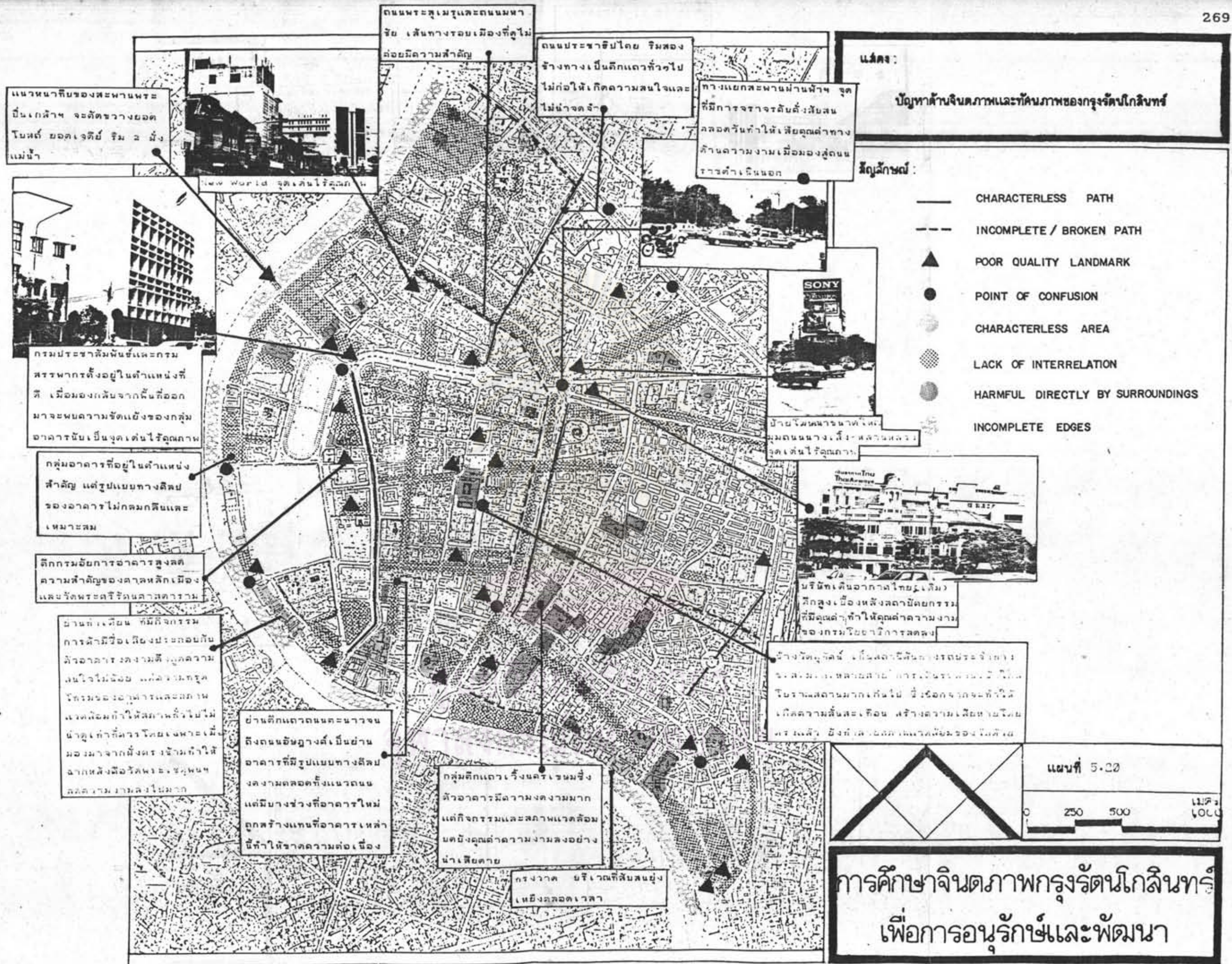
7. จุดเด่นหรือบริเวณถูกลดคุณค่าโดยสภาพแวดล้อม (Harmful Directly by Surroundings) คือ ปัญหาสิ่งสำคัญด้านจินตภาพถูกลบสิ่งที่อยู่ใกล้เคียงบดบังหรือลดคุณค่าลงส่วนใหญ่เป็นบริเวณวัดและโบราณสถานสำคัญ กับบริเวณโดยรอบ เช่น ศาลหลักเมือง ด้านหน้าตึกกรมอัยการ วัดราชบูรณะ ซ้ำงที่ทำการไฟฟ้าฯ

5.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการอนุรักษ์

5.4.1 ข้อเสนอแนะพื้นที่และระดับความสำคัญของการอนุรักษ์

ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดที่ใคร่เสนอไว้ในที่นี้ก็คือ เสนอให้ประกาศอนุรักษ์เขตกรุงรัตนโกสินทร์ อันหมายถึงบริเวณระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาดังคลองผดุงกรุงเกษมทั้งบริเวณ และเพื่อให้การอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เสนอให้อนุรักษ์พื้นที่ริมน้ำฝั่งธนบุรีในแนวที่ขนานกับกรุงรัตนโกสินทร์ทั้งแนว นอกจากนี้ในอนาคตน่าจะพิจารณาอนุรักษ์พื้นที่ริมคลองผดุงกรุงเกษมส่วนนอกกรุงรัตนโกสินทร์อีกด้วย ในด้านการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน เสนอให้มุ่งเน้นการเพิ่มที่ว่างในชุมชนให้มากที่สุด

เพื่อให้แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาชัดเจนขึ้น เสนอแนะให้มีการกำหนดระดับความสำคัญของการอนุรักษ์กำกับไว้อีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้ทราบว่า พื้นที่ใดมีระดับความสำคัญสูง อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้น้อย หรือพื้นที่ใดมีระดับความสำคัญรองลงมา อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง ทั้งนี้การเสนอแนะขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ที่จะให้สามารถรักษาลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์ไว้ให้มากที่สุด โดยกำหนดระดับความสำคัญของพื้นที่สูงสุดจากศูนย์กลางของพื้นที่ คือ พระบรมมหาราชวังซึ่งอยู่ส่วนในสุด และค่อยขยายออกไปเป็นชั้นๆ ได้แก่ (แผนที่ 5.21)

แนวหน้าตึกรงสะพานพระ
เป็นเก๋ล้ำๆ จะตัดขวางยอด
โบสถ์ ยอดเจดีย์ ริม 2 มั้ง
แม่น้ำ

New World จุดเด่นไร้คุณภาพ

ถนนพระสุเมรุและถนนมหา
ชัย เส้นทางรอบเมืองที่ดูไม่
ค่อยมีความสำคัญ

ถนนประชาธิปไตย ริมสอง
ข้างทางเป็นตึกแถวทั่วไป
ไม่ก่อให้เกิดความสนใจและ
ไม่น่าจดจำ

ทางแยกสะพานผ่านฟ้าฯ จุด
ที่มีการจราจรคับคั่งหับสน
ตลอดวันทำให้เสียคุณค่าทาง
ด้านความงามเมืองมองสู่ถนน
ราชดำเนินนอก

แน็คง :
ปัญหาด้านจิตตภาพและทัศนภาพของกรุงรัตนโกสินทร์

- สัญลักษณ์ :
- CHARACTERLESS PATH
 - - - INCOMPLETE / BROKEN PATH
 - ▲ POOR QUALITY LANDMARK
 - POINT OF CONFUSION
 - CHARACTERLESS AREA
 - ◉ LACK OF INTERRELATION
 - HARMFUL DIRECTLY BY SURROUNDINGS
 - INCOMPLETE EDGES

กรมประชาสัมพันธ์และกรม
สรรพากรตั้งอยู่ในตำแหน่งที่
ดี เมื่อมองกลับจากพื้นที่ออก
มาจะพบความขัดแย้งของกลุ่ม
อาคารนั้นเป็นจุดเด่นไร้คุณภาพ

กลุ่มอาคารที่อยู่ในตำแหน่ง
สำคัญ แต่รูปแบบทางศิลปะ
ของอาคารไม่กลมกลืนและ
เหมาะสม

ตึกกรมอัยการอาคารสูงลด
ความสำคัญของศาลหลักเมือง
และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ย่านตีเหล็ก ที่มีกิจกรรม
การค้ามีชื่อเสียงประกอบกับ
ตัวอาคารงดงามถึงคุณค่า
งานฝีมือน้อย ... ก่อความทรุด
โทรมของอาคารและสภาพ
แวดล้อมทำให้สภาพโดยรวมไม่
น่าดูเท่าที่ควร โดยเฉพาะเมื่อ
มองมาจากฝั่งตรงข้ามทำให้
ฉากหลังคือวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม งามลงไปมาก

ย่านตึกแถวถนนตะนาวจน
ถึงถนนอิฐฐานต์เป็นย่าน
อาคารที่มีรูปแบบทางศิลปะ
งดงามตลอดทั้งแนวถนน
แต่มีบางช่วงที่อาคารใหม่
ถูกสร้างแทนที่อาคารเก่า
นี้ทำให้ราคาความต่อเนื่อง

กลุ่มตึกแถวเรียงนคร เรมนซึ่ง
ตัวอาคารมีความงดงามมาก
แต่กิจกรรมและสภาพแวดล้อม
ยังคงดูต่ำต้อยลงอย่าง
น่าเสียดาย

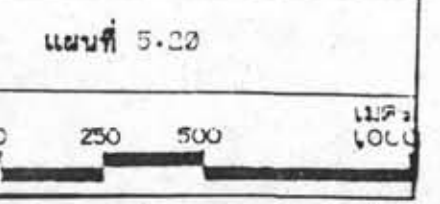
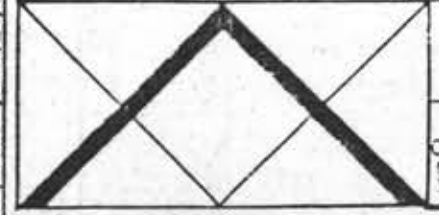
กรงวาศ ยี่สิบสี่ชั่วโมง
แห่งนี้ตลอดเวลา

ป้ายโฆษณาขนาดใหญ่
บนถนนราชดำเนินนอก
จุดเด่นไร้คุณภาพ

บริษัทเดินอากาศไทย (เดิม)
ตึกสูง เมื่อหลังสถานีวิทยุธรรม
ที่มีคุณค่าทำให้คุณค่าความงาม
ของกรมโยธาธิการลดลง

ห้างวิบูลย์ เป็นสถานที่ขึ้นชื่อของกรุงเทพฯ
บริเวณถนนราชดำเนินนอก การปรับปรุงอาคาร
โบราณสถานมากเกินไป ซึ่งเสี่ยงจากจะทำให้
เกิดความสิ้นหะเทือน สร้างความเสียหายโดย
กรรมแล้ว ยิ่งถ้าจะยกอาคารขึ้นสูงยิ่ง

การศึกษาจิตตภาพกรุงรัตนโกสินทร์
เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

พื้นที่สำคัญสูงสุด ได้แก่ พื้นที่ส่วนในระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองคูเมืองเดิม ซึ่งเป็นที่ตั้งของพระบรมมหาราชวัง และสถานที่สำคัญมาแต่เดิม กำหนดให้มีการควบคุมการเปลี่ยนแปลงที่เข้มงวดมากที่สุด

พื้นที่สำคัญปานกลาง แบ่งเป็น 3 บริเวณ ได้แก่

บริเวณที่ 1 : พื้นที่ระหว่างคลองคูเมืองเดิม และคลองรอบกรุงซึ่งเป็นพื้นที่ภายในกำแพงพระนครแต่เดิม

บริเวณที่ 2 : พื้นที่ระหว่างคลองรอบกรุงถึงคลองผดุงกรุงเกษม ส่วนล่าง ตั้งแต่แนวถนนเจริญกรุงลงมาหรือเขตลำเพ็ญ ซึ่งเป็นย่านเก่าแก่ เริ่มต้นพัฒนามาพร้อมกับกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่ต้น

บริเวณที่ 3 : พื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรีตลอดแนว

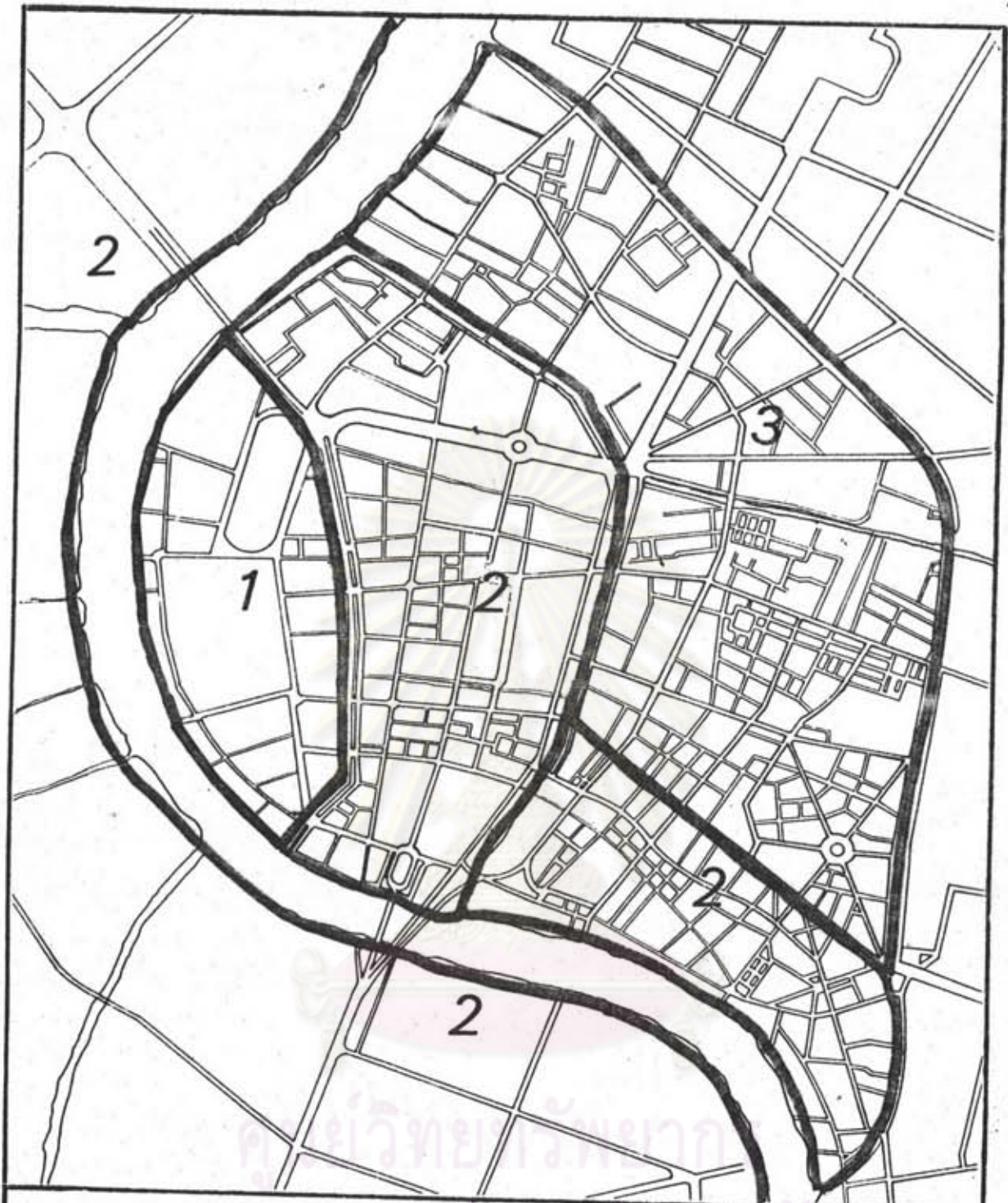
บริเวณทั้งสามนี้ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงสภาพกายภาพไปมากแล้ว โดยเฉพาะบริเวณบางลำภู และวังบูรพา แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงหลงเหลือสิ่งอันควรรักษาและอนุรักษ์ อันได้แก่ ลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์และสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าอีกมากมาย กำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงได้บ้างในแนวทางที่กำหนด

พื้นที่สำคัญน้อยที่สุด ได้แก่ พื้นที่ระหว่างคลองรอบกรุง และคลองผดุงกรุงเกษม ส่วนที่เหลือรวมทั้งริมคลองผดุงกรุงเกษมรอบนอก ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพไปมากจนเกินกว่าจะควบคุมได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ประกอบกับพื้นที่ส่วนนี้ยังไม่มีมีการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์อย่างเป็นทางการ การเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังปรากฏขึ้นตลอดเวลา แต่เนื่องจากมีสิ่งอันควรรักษาและอนุรักษ์ปรากฏอยู่มากมาย โดยเฉพาะศาสนสถานและสถานที่ราชการในพื้นที่ตอนบน จึงเห็นสมควรกำหนดเป็นพื้นที่กันชน และเป็นพื้นที่อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้สูง และเก็บรักษาไว้เฉพาะส่วนสำคัญๆ ก่อนในระยะแรกนี้

5.4.2 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงโครงสร้างจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์

จากสภาพทั่วไปที่ได้จากการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์จินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์และสภาพปัญหาดังกล่าว จึงขอเสนอแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ให้ทงองค์ประกอบเด่นชัดและมีคุณค่าเพิ่มขึ้น ปรากฏให้เห็นเด่นชัด และง่ายต่อการจดจำมากขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนี้คือ (แผนที่ 5.22)

1. กำหนดเส้นทางหลักที่ควรได้รับการสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ ถนนสายหลักต่างๆ ที่แยกไปจากศูนย์กลาง ซึ่งในที่นี้หมายถึง พระบรมมหาราชวัง คือ ถนนราชดำเนิน ถนนบำรุง

แนวทง : ระดับความสำคัญของการอนุรักษ์
สัญลักษณ์

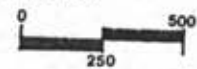
- 1 พื้นที่สำคัญสูงสุด
- 2 พื้นที่สำคัญปานกลาง
- 3 พื้นที่สำคัญน้อยที่สุด

ที่มา :

แผนที่ 5.21

มาตราส่วน

ม.

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

เมือง ถนนเจริญกรุง ถนนยาวราช ถนนพาหุรัด ถนนสามเสน และถนนโดยรอบพระบรมมหาราชวัง คือ ถนนหน้าพระลาน ถนนมหาชัย ถนนมหाराช และถนนหน้าพระธาตุ

2. กำหนดเส้นทางสายรองที่จะช่วยเสริมองค์ประกอบหลักให้เด่นชัดขึ้น ได้แก่ ถนนสายรองที่เชื่อมต่อให้ระบบถนนสมบูรณ์ขึ้น โดยเฉพาะเส้นถนนรอบเมือง ได้แก่ ถนนราชินี-ถนนอัษฎางค์ ถนนมหาชัย ถนนบริพัตร ถนนกรุงเกษม-ถนนลูกหลวง และถนนวิสุทธิกษัตริย์

3. ปรับปรุงอาคารหรือบริเวณเพื่อเสริมความสำคัญของเส้นขอบ ได้แก่ การจัดระเบียบชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งฝั่งพระนครและฝั่งธนบุรี และริมคลองผดุงกรุงเกษมส่วนเหนือและใต้พระนคร ซึ่งยังปรากฏแนวระเกะระกะของอาคาร ในบางจุดควรเปิดพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามากขึ้น หรืออย่างน้อยก็จัดเส้นทางเดินริมแม่น้ำ อย่างไรก็ตาม จะต้องคำนึงว่า การเปิดจุดริมแม่น้ำเหล่านี้ ต้องมีมุมมองที่ดีด้วย มิฉะนั้น จะเป็นการเปิดให้เห็นบ้านเรือนทรุดโทรมริมแม่น้ำฝั่งธนบุรี เพิ่มทัศนียภาพมากขึ้น เช่น เปิดพื้นที่ท่าเตียน ซึ่งจะทำให้บรรยากาศริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่งงดงาม กล่าวคือ ฝั่งพระนครมี Background เป็นวัดพระเชตุพนฯ มองเห็นยอดเจดีย์ 4 องค์ และวิหารพระนอน ส่วนฝั่งธนบุรี จะมองเห็นพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ส่วนเส้นขอบบริเวณอื่นๆ ก็ค่อยๆ จัดระเบียบให้ดีขึ้น

4. จัดระเบียบศูนย์ชุมชน ลดความสับสน ได้แก่ บริเวณท่าเรือ ทางแยก และสถานีรถประจำทางใหญ่ๆ คือ บริเวณท่าเตียน ท่าพระจันทร์ ท่าช้าง ท่าราชวงศ์ แยกสะพานผ่านพิภพ แยกสะพานผ่านฟ้าฯ แยกโอเตียน และข้างวัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นจุดที่ทำลายมุมมองที่ดีของเมืองด้วย

5. ส่งเสริมภูมิสัญลักษณ์สาธารณะ ปรับปรุงภูมิสัญลักษณ์ท้องถิ่น และลดความสำคัญจุดเด่นไร้คุณภาพ นับเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเพื่อการประสานประโยชน์ของการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเนื่องจากกรุงรัตนโกสินทร์เต็มไปด้วยวัดวาอารามที่ถูกสิ่งก่อสร้าง ที่ไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมบดบัง การกั้นพื้นที่เพียงเพื่อเสริมความสำคัญของวัดวาอาราม จะช่วยให้เมืองมีเอกลักษณ์ขึ้นขณะที่เมืองสูญเสียพื้นที่เพื่อการพัฒนาไปเพียงเล็กน้อย นับเป็นการแลกเปลี่ยนที่คุ้มค่า จุดที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือ กลุ่มอาคารมูมพระบรมมหาราชวัง กลุ่มอาคารมูมถนนราชดำเนินกลาง-ราชดำเนินใน กลุ่มอาคารมูมถนนราชดำเนินกลาง-ราชดำเนินนอก และกลุ่มอาคารด้านหน้าวัดสุทัศน์เทพวราราม

6. กำหนดย่านที่ควรรักษาไว้ ย่านที่ควรปรับปรุงลักษณะเฉพาะทางกายภาพเพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันทั้งย่าน และย่านสำคัญที่ควรเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย การปรับปรุง

ย่านนับเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวดเรื่องหนึ่งในการปรับปรุงจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากความหลากหลายและคาบเกี่ยวของกิจกรรมและพื้นที่ใช้สอย เป็นสิ่งที่น่าสนใจ และยากจะปรับปรุง แต่เมื่อเราทราบลักษณะเฉพาะของแต่ละย่านจากการศึกษาแล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะคงความเป็นย่านต่างๆ เอาไว้ สำหรับย่านที่เสนอในแผนที่ทั้งหมด คือ ย่านที่ควรรักษาไว้

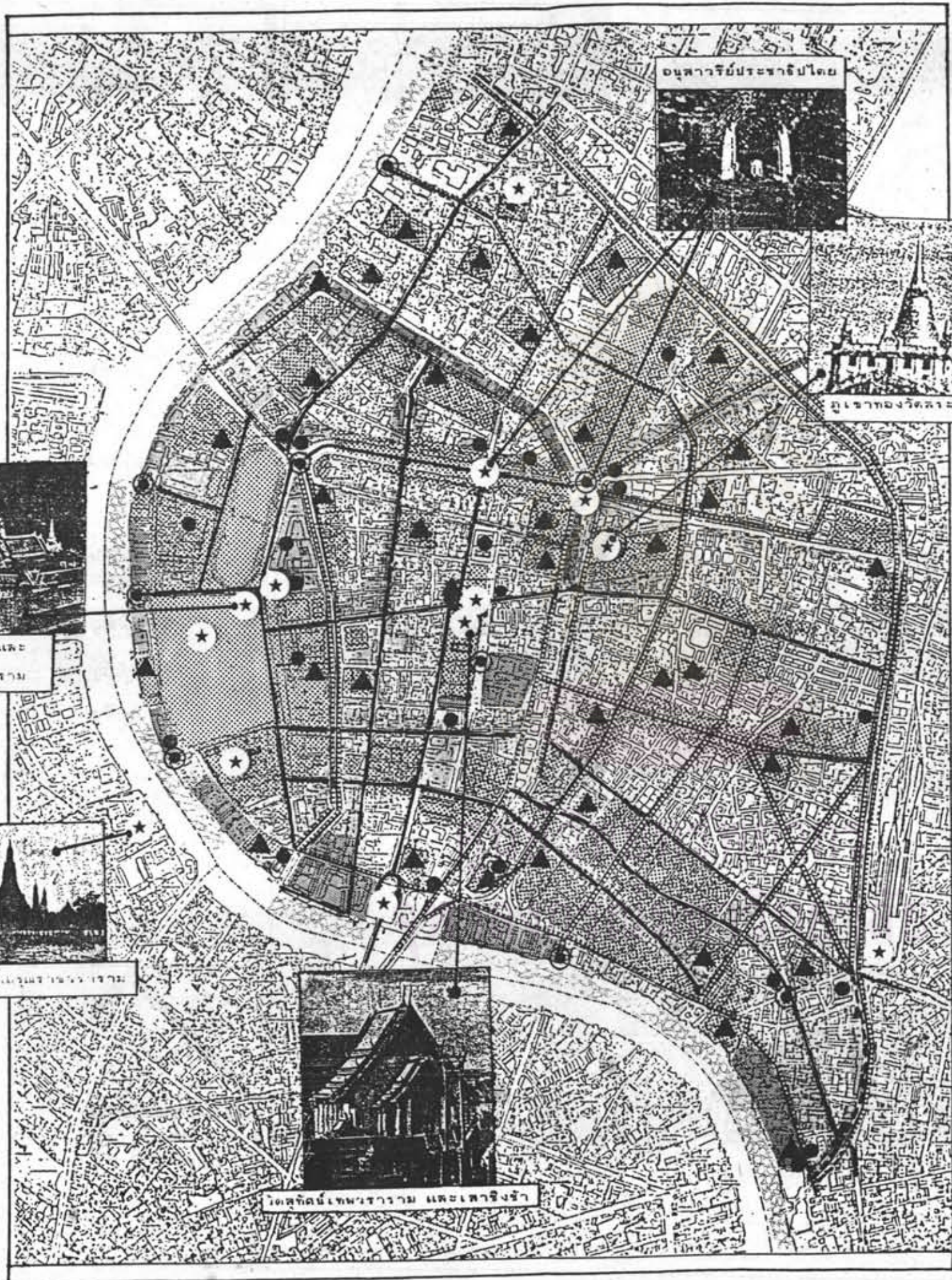
ส่วนอีกสองลักษณะ เสนอให้มีการปรับปรุงลักษณะบางประการเป็นพิเศษ เพื่อให้ลักษณะเฉพาะทางกายภาพปรากฏเด่นชัดขึ้น และบางย่านที่มีกิจกรรมไม่เอื้อต่อการอนุรักษ์ แนะนำให้เปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย คือ

- ย่านควรปรับปรุงลักษณะเฉพาะทางกายภาพไว้ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกันทั้งย่าน เช่น
 - กลุ่มอาคารหน้าพระบรมมหาราชวัง เช่น อาคารในบริเวณมหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กลุ่มอาคารศาล กรมสรรพากร และกรมประชาสัมพันธ์
 - กลุ่มอาคารที่สภาพกายภาพคงอยู่แล้ว แต่มีการสร้างอาคารใหม่แทรกบางช่วง เช่น กลุ่มอาคารริมถนนตะนาวจนถึงถนนบ้านหม้อ ถนนอัษฎางค์ กลุ่มอาคารริมถนนสำเพ็ง กลุ่มอาคารที่เวียงนคร เซลม กลุ่มอาคารถนนเจริญกรุง (ตอนใน)
 - นอกจากนี้ยังหมายถึง กลุ่มอาคารริมน้ำ เช่น ท่าเตียน ท่าพระจันทร์ ท่าพระอาทิตย์ และทรงวาด
- ย่านสำคัญที่ควรเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาคารริมน้ำ และอยู่ในตำแหน่งสำคัญ เช่น ย่านหน้าอ่าวดัชระหว่างท่าช้างและท่าพระจันทร์ ย่านกรมการค้าภายใน ย่านท่าเตียน ย่านปากคลองตลาด ย่านจักรวรรดิ และย่านเช็ชงกง รวมทั้งบริเวณริมคลองรอบกรุง ซึ่งสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเสื่อมโทรม และบริเวณเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร (ดูตัวอย่างแนวทางการพัฒนาพื้นที่)

5.4.3 ข้อเสนอแนะรูปแบบสถาปัตยกรรม

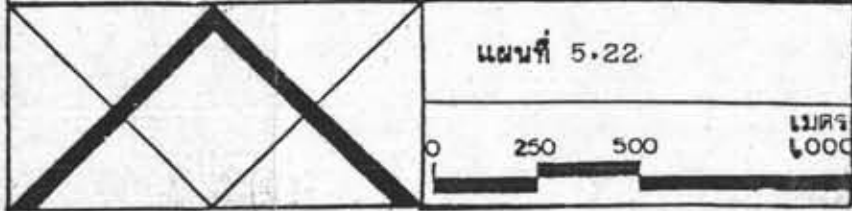
แนวทางและข้อจำกัดในการเปลี่ยนแปลงด้านตัวอาคาร กำหนดไว้ดังนี้

1. ความสูงอาคาร ต้องคำนึงถึงเส้นขอบฟ้าเดิมของเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความสูงของยอดโบสถ์ เจดีย์ ในบริเวณใกล้เคียง อาคารที่จะก่อสร้างใหม่ ห้ามมี

แสดง :
 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงทัศนภาพกรุงรัตนโกสินทร์

- สัญลักษณ์ :
- เส้นทางหลักที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ
 - เส้นทางรองที่จะช่วยเสริมองค์ประกอบหลักให้เด่นชัดขึ้น
 - ☼ บริเวณที่ควรปรับปรุงเพื่อเสริมความสำคัญของเส้นขอบ
 - ◎ ศูนย์ชุมชนที่ควรจัดระเบียบลดความคับคั่ง
 - ย่านสำคัญที่ควรเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอย
 - ◐ ย่านสำคัญที่ควรรักษาไว้
 - ◑ ย่านสำคัญที่ควรปรับปรุงลักษณะเฉพาะทางกายภาพให้กลมกลืนกันทั้งย่าน
 - ★ ภูมิสัญลักษณ์สำคัญ
 - ▲ ภูมิสัญลักษณ์ที่ควรปรับปรุงเพิ่มคุณค่า
 - ภูมิสัญลักษณ์ที่ควรเปลี่ยนแปลงลดความสำคัญ
- ที่มา :

การศึกษาทัศนภาพกรุงรัตนโกสินทร์
 เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ความสูงเกินกว่าระดับ Sky line ดังกล่าว ในกรณีที่เป็นการเก่า ควรปลูกแนวต้นไม้ไว้ด้านหน้าอาคาร เพื่อลดความขัดแย้ง

2. รูปแบบสถาปัตยกรรม ในด้านการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม เสนอให้มีหลักเกณฑ์การอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงเป็น 4 ระดับ คือ

ระดับ 1 ห้ามการเปลี่ยนแปลงใดๆ นอกจากการบำรุงรักษา ได้แก่ กลุ่มสถาปัตยกรรมซึ่งมีรูปแบบศิลปกรรมงดงามเป็นพิเศษ และตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ได้แก่ สถาปัตยกรรมและบริเวณสำคัญ ของโบราณสถานและศาสนสถาน โดยเฉพาะในเขตอนุรักษ์พื้นที่สำคัญสูงสุด ย่านอาคารถนนราชดำเนินกลางและถนนราชดำเนินนอก และกลุ่มสถานที่ราชการบางแห่ง เช่น กระทรวงมหาดไทย สถานีอนามัยแพรงภูธร และบางส่วนของธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงสาธารณสุข สำหรับสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ในบริเวณที่ไม่มีคุณค่าในกจอนุรักษ์ เสนอให้ค่อยๆ รื้อเพื่อเพิ่มเป็นพื้นที่ว่างแก่บริเวณ เมื่อสิ่งก่อสร้างเหล่านั้นหมดอายุการใช้งาน ไม่อนุญาตให้มีการซ่อมแซม หรือสร้างใหม่อีก

ระดับ 2 กำหนดรูปแบบเฉพาะหากมีการเปลี่ยนแปลง มี 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสถาปัตยกรรมที่ในปัจจุบันมีรูปแบบสมัยใหม่ และตั้งอยู่ใกล้เคียงกลุ่มสถาปัตยกรรมสำคัญ (ระดับ 1) ซึ่งมักจะสร้างความขัดแย้งแก่สภาพแวดล้อมโดยรวม เช่น กลุ่มสถาปัตยกรรมริมแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสองฝั่ง ริมคลองรอบกรุง คลองมหาเนค และคลองหลอดทั้งสอง ซึ่งในกลุ่มนี้เสนอแนะให้รื้อออกเพื่อเพิ่มที่ว่างแก่กรุงรัตนโกสินทร์ กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบทางศิลปกรรมงดงามคล้ายคลึงกันทั้งย่าน แต่มีบางส่วนเริ่มถูกเปลี่ยนแปลงไป เช่น กลุ่มสถาปัตยกรรม 2 ฝั่ง ถนนตะนาวถึงถนนบ้านหม้อ ถนนเจริญกรุง (ตอนใน) ถนนบำรุงเมือง (ตอนใน) ถนนสำเพ็ง ถนนทรงวาด และถนนนครสวรรค์ ซึ่งในแต่ละบริเวณจะต้องกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรม ความสูง สี ฯลฯ ไว้เป็นการเฉพาะตัว หากสิ่งก่อสร้างในบริเวณใดๆ จะมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ จะทำได้ในแนวทางที่กำหนดไว้เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรักษาความเป็นย่าน และเก็บรักษาลักษณะเฉพาะของกรุงรัตนโกสินทร์แต่ดั้งเดิมไว้ได้

ระดับ 3 อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ต้องไม่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อม ได้แก่ กลุ่มสถาปัตยกรรมตั้งแต่รอบนอกคลองคูเมืองเดิมออกไป (พื้นที่สำคัญปานกลางและพื้นที่สำคัญน้อย) มักตั้งอยู่แวดล้อมกลุ่มสถาปัตยกรรมระดับ 1 และ 2 สำหรับสถาปัตยกรรมกลุ่มนี้ ไม่มีการกำหนดรูปแบบสถาปัตยกรรมไว้ แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะด้วยประการใดๆ จะกระทำได้เพียงที่ไม่ขัดแย้งกับสถาปัตยกรรมระดับ 1 และ 2 ที่อยู่ใกล้เคียงและสภาพแวดล้อมเท่านั้น ทั้งนี้เสนอแนะให้คำนึงถึงความสูงของสถาปัตยกรรมสำคัญเป็นหลัก สิ่งก่อสร้างใหม่ไม่ควรสูงกว่าสถาปัตยกรรมสำคัญ หรือใช้แนวต้นไม้เป็นตัวปิดบัง ดังกล่าว

ระดับ 4 อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่ กลุ่มสถาปัตยกรรมแบบใหม่ หรือ กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสูง ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่รอบนอกคลองรอบกรุงออกมา (พื้นที่สำคัญน้อย) ยกเว้น บริเวณบางลำภู และพาหุรัด-วังบูรพา ซึ่งอยู่ในเขตคลองรอบกรุง ในบริเวณดังกล่าวอนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ตามปกติ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสแก่การพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เท่าที่จะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ต้องคำนึงว่าบริเวณดังกล่าว ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กันชนระหว่างบริเวณอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์กับพื้นที่รอบนอกคลองผดุงกรุงเกษมออกไปด้วย

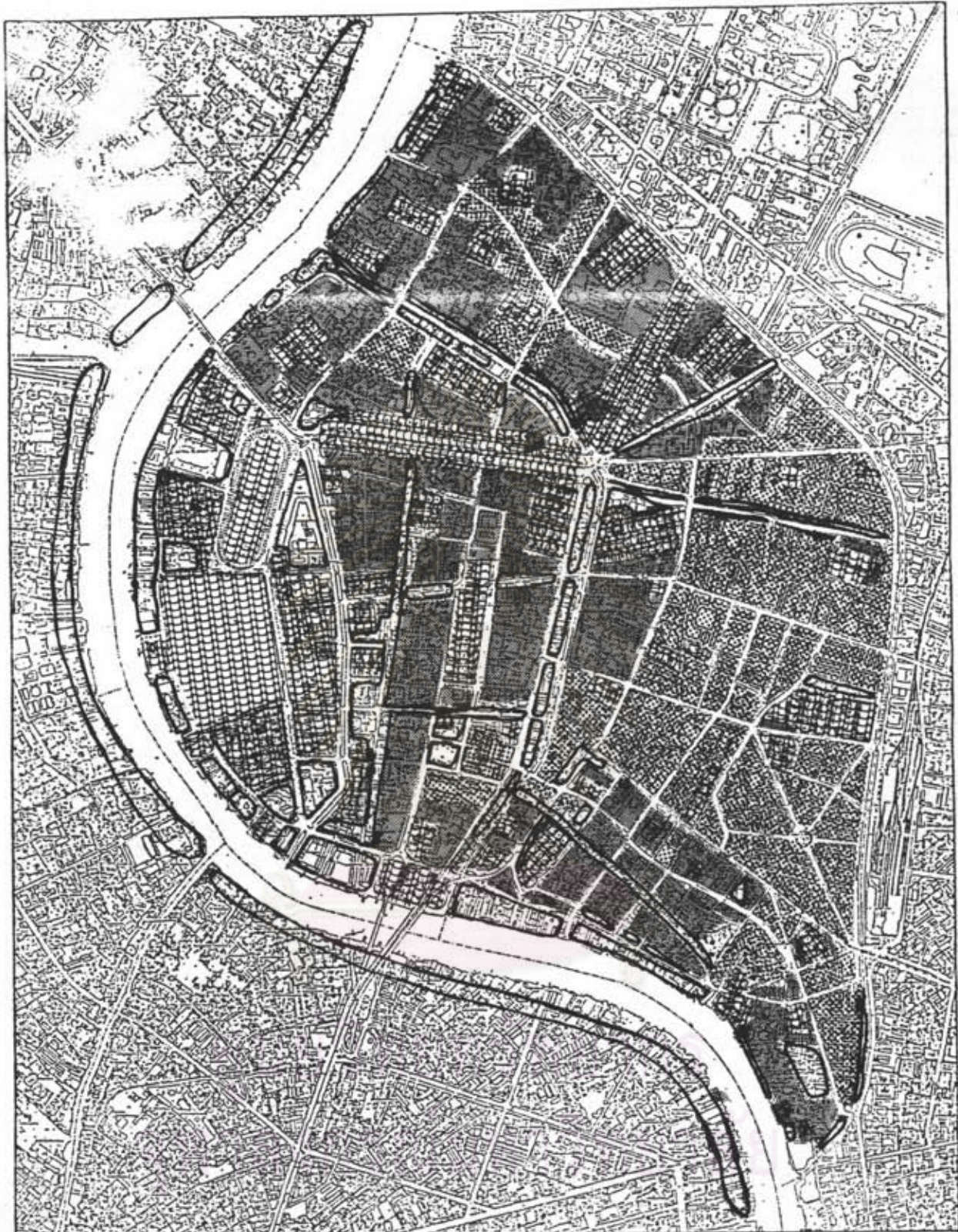
ในด้านการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยภายในอาคารเก่า ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม แต่ทรุดโทรมมากแล้ว การปรับปรุงรักษาไว้เฉพาะรูปร่างภายนอก เพื่อให้คงความกลมกลืนกับความเป็นย่านของทั้งบริเวณ แล้วทำการปรับปรุงภายในให้สามารถสนองประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันได้ หรือเปลี่ยนการใช้สอยประโยชน์ภายใน เพื่อเพิ่มคุณค่าแก่สถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่อย่างไรก็ตาม การรักษาเฉพาะรูปร่างหน้าไว้ ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในการอนุรักษ์ทั้งในต่างประเทศและในประเทศนั้น ต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และกระทำเฉพาะกรณีจำเป็นจริงๆ เท่านั้น ด้วยแม้จะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในปัจจุบัน แต่ก็อาจเป็นการทำลายคุณค่าของอาคารเก่าที่สมบูรณ์ลงได้ และในอนาคตอาจมีเทคนิคใหม่ๆ รักษาสภาพอาคารเก่าได้ดีขึ้น

สำหรับอาคารที่ต้องออกแบบใหม่ การออกแบบสถาปัตยกรรมยุคใหม่ โดยเฉพาะตึกแถวหรืออาคารใด ๆ ก็ตามในพื้นที่อนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นในกรุงรัตนโกสินทร์หรือไม่ก็ตาม เชื่อกันว่าสถาปนิกไทยมีความสามารถออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของเมืองที่มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจลักษณะวิถีชีวิต การดำรงชีวิตของผู้ใช้อาคารเพียงพอ จะออกแบบอาคารรุ่นใหม่ให้สามารถสนองประโยชน์การใช้สอยในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมกันไปด้วย

5.4.4 ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในส่วนของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันมีผลต่อการอนุรักษ์ดังได้ศึกษามาแล้ว ในบทก่อน เสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขดังนี้ คือ

1. ด้านการใช้ที่ดิน กำหนดให้คงสภาพเดิม แต่ลดความหนาแน่นลงในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านประชากรและอาคารที่ไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม พื้นที่ที่เพิ่มขึ้นเปลี่ยนเป็นพื้นที่ว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ

แดง: ข้อเสนอแนะรูปแบบสถาปัตยกรรม	แผนที่ 5.23
<p>สัญลักษณ์</p> <p> ระดับ 1 ห้ามการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นอกจากการบำรุงรักษา </p> <p> ระดับ 2 กำหนดรูปแบบเฉพาะหาก มีการเปลี่ยนแปลง </p> <p> ระดับ 3 อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้แต่ ต้องไม่ขัดแย้งกับสภาพแวดล้อม </p> <p> ระดับ 4 อนุญาตให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ </p>	<p> 0 250 500 1000 เมตร </p>

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

2. ด้านประชากร เสนอให้รัฐกำหนดขนาดความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ที่ได้มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี และดำเนินการลดปริมาณประชากรอย่างต่อเนื่อง จนถึงมาตรฐานที่กำหนด ปัญหาเร่งด่วนที่รัฐบาลต้องรีบแก้ไขโดยเร่งด่วนขณะนี้ คือ การเพิ่มขึ้นของประชากร แขวงพระบรมมหาราชวัง อันเป็นเขตอนุรักษ์สำคัญสูงสุด

3. ด้านการจราจร ซึ่งพบว่าเป็นปัญหาใหญ่มากปัญหาหนึ่งของการอนุรักษ์ และพัฒนา กรุงเทพมหานคร เสนอให้

- ให้มีการพิจารณาฟื้นฟูระบบการคมนาคมทางน้ำ โดยเริ่มต้นให้มีการทำความสะอาด ขุดลอกคลองคูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยในการระบายน้ำและลดปัญหาจากน้ำท่วม จัดเรือบริการเพื่อการคมนาคมทางน้ำ และจัดการท่องเที่ยวทางเรือ

- ส่งเสริมระบบขนส่งมวลชนให้มีประสิทธิภาพขึ้น และให้พิจารณาฟื้นฟูการคมนาคมด้วยรถราง เริ่มจากพื้นที่โดยรอบพระบรมมหาราชวังออกมา เพื่อแก้ปัญหาจราจรติดขัด ลดปริมาณการจราจร ลดปริมาณควันพิษ และยังช่วยลดความสิ้นเปลืองจากรถบรรทุกที่วิ่งเข้าใกล้โบราณสถานเกินไปด้วย

- ห้ามรถบรรทุกหนักทุกชนิดผ่านบริเวณอนุรักษ์ระดับสูงสุด และระดับปานกลาง ยกเว้นรถประจำทางขนส่งมวลชน ซึ่งจะต้องจำกัดปริมาณรถให้น้อยลง อนุญาตให้วิ่งได้เพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และในอนาคต เมื่อระบบรถรางได้ผลเต็มที่จึงจะห้ามรถเหล่านี้ด้วย

- จัดระบบเส้นทางเดินรถทางเดียว หรือสองทาง การจอดรถริมถนนหรือทางเดินเท้า รวมทั้งจัดช่องทางเดินรถประจำทาง อย่างเป็นระบบทั่วทั้งพื้นที่กรุงเทพมหานคร รวมทั้งพิจารณาเพิ่มอาคารจอดรถ (น่าจะเป็นลักษณะการจอดรถใต้ดิน) ให้เพียงพอแก่ความต้องการ

4. ด้านทัศนภาพ

- ปัญหาในด้านการวางสายสาธารณูปโภค ประเภท สายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ ซึ่งเป็นปัญหาทางด้านทัศนียภาพ เสนอให้จัดทำล่องท่อเดินสายใต้ดินทั้งหมด ทั้งสายไฟฟ้าและสายโทรศัพท์ ดังที่ดำเนินการได้แล้วแถบถนนสีลม

- จัดภูมิทัศน์ริมแม่น้ำเจ้าพระยาและริมคลองสายต่างๆ กันที่ริมคลอง เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจกลางชุมชน ขุดลอกคูคลองทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้น้ำใสสะอาดปราศจากกลิ่นเหม็นดังเช่นปัจจุบัน นอกจากนี้เสนอให้ริ้วสะพานพระปิ่นเกล้าฯ ซึ่งแนวอาคารข่มและลดความงดงามของสถาปัตยกรรมทั้ง 2 ฝั่งน้ำเจ้าพระยาเป็นอย่างมาก และเนื่องจากสร้างใกล้เคียงย่านสำคัญเกินไป หากความจำเป็นต้องมีสะพานเชื่อมพื้นที่พระนครและธนบุรีบริเวณนี้ เสนอให้ย้ายออกไปห่างรัศมีบริเวณ หรือออกแบบสะพานใหม่ให้มีความโปร่งและลดความขัดแย้งของสภาพการณดังกล่าวลง

- นอกจากที่ว่างริมแม่น้ำ ลำคลองต่างๆ แล้ว ภายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ยากไปมากที่สุดคือ ที่ว่างหรือที่ประชาชนสามารถใช้เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจได้ ในที่นี้ขอเสนอให้เพิ่มพื้นที่ว่างเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจให้มากขึ้น โดยการใช้ที่ว่างของวัดและสถานที่ราชการ ที่มีบริเวณกว้างขวางพอ แต่ทั้งนี้ต้องจำกัดกิจกรรมให้เหมาะสม และมีระเบียบมาตรการที่รัดกุมพอสมควร เพื่อมิให้ประชาชนเข้าไปทำลายความสงบเรียบร้อยของวัดและสถานที่ราชการนั้นๆ

- สำหรับการพัฒนาระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน แม้ว่าจะสามารถลดปริมาณการจราจรลงไปได้บ้าง แต่ในส่วนการเดินทางภายในชุมชน ยังคงต้องใช้รถประจำทางเช่นเดิม ฉะนั้นเพื่อให้สามารถรักษาลักษณะเฉพาะของเมืองเดิมไว้ให้มากที่สุด เสนอให้ยกเลิกการสร้างเส้นทางสายที่ 3 คือ สายดาวคะนอง-สะพานพุทธ-มักกะสัน ในส่วนที่จะผ่านเข้ามาในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ สำหรับเส้นทางสายที่ 1 คือ สายพระโขนง-หัวลำโพง-บางซื่อ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการแล้วนี้ เนื่องจากมีบางส่วนของเส้นทางเลียบคลองผดุงกรุงเกษมไปเกือบตลอดแนวคลอง เสนอให้พิจารณาเบี่ยงเบนแนวทางออกไป เพราะหากก่อสร้างทางรถไฟฟ้าและเปิดดำเนินการจะทำให้ลักษณะเมืองเก่าที่ควรอนุรักษ์ไว้เปลี่ยนแปลงเป็นเมืองสมัยใหม่ไปโดยไม้อาจแก้ไขได้อีก

- เพื่อให้การอนุรักษ์เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดวิธีการอนุรักษ์ หรือการเข้าร่วมกับองค์กรที่มีหน้าที่ในการอนุรักษ์ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในนโยบายและวัตถุประสงค์ดีขึ้น และให้ความร่วมมือกับการอนุรักษ์มากขึ้น อันจะเป็นการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพ การจูงใจประชาชนอาจทำได้หลายวิธี เช่น รัฐบาลประกาศพระราชบัญญัติให้กรุงรัตนโกสินทร์เป็นเมืองสวยงาม การประกาศเกียรติคุณ หรือให้รางวัลการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน ให้การสนับสนุนทางการเงิน เช่น ลดภาษี การจัดการเกี่ยวกับการซ่อมบำรุง ดูแลรักษาอาคาร ตลอดจนสามารถให้คำแนะนำ การใช้ประโยชน์อาคารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์ตอบแทนกลับมาสู่เจ้าของอาคารเอง

- ในกรณีที่รัฐมีโครงการจะปรับปรุงพื้นที่พื้นที่ใด เป็นกรณีพิเศษ โดยเฉพาะบริเวณริมแม่น้ำและริมคลอง เพื่อเปิดมุมมองที่ดีสู่เมืองและเป็นการเพิ่ม Open Space เพิ่มที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ประชาชนนั้น ปัญหาใหญ่คือ การจัดการด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน เนื่องจากใช้พื้นที่จำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นที่ของเอกชน จึงเสนอแนะให้ใช้กลยุทธการแลกกรรมสิทธิ์กับเจ้าของที่บริเวณนี้หรือค่อยๆ ดำเนินการไปที่ละพื้นที่ เริ่มตั้งแต่จากบริเวณที่รัฐ หรือสำนักงานทรัพย์สินฯ เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ก่อน เช่น บริเวณท่าพระจันทร์ ท่าเตียน เพื่อเป็นตัวอย่างให้ประชาชนเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในโอกาสต่อไป

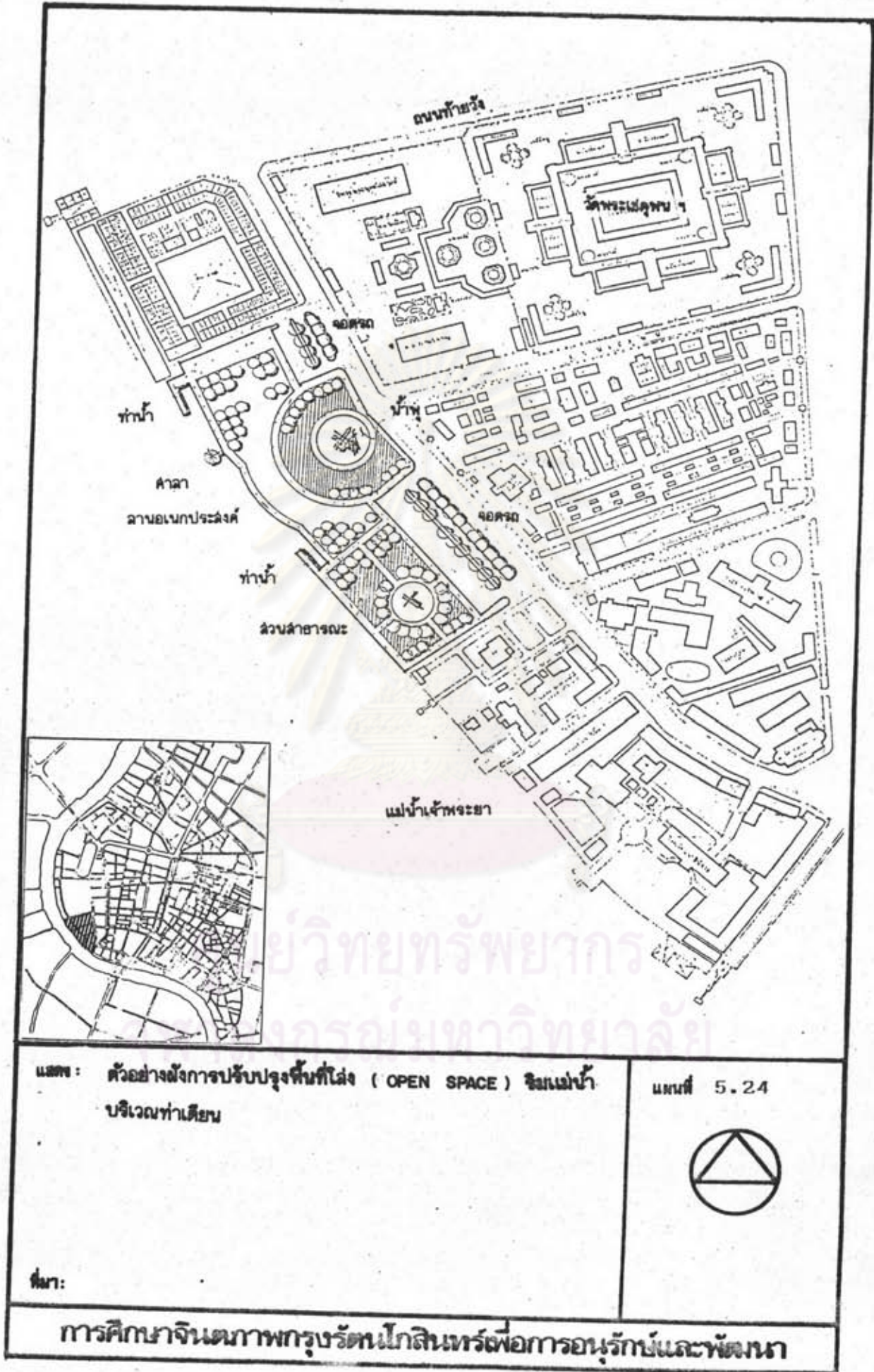
5.5 ตัวอย่างแนวทางการพัฒนาพื้นที่

ท่าเตียน

เนื่องจากกิจกรรมบริเวณท่าเตียนดึงดูดปริมาณการจราจร โดยเฉพาะประเภทรถขนส่งหนัก ผ่านเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหาความสิ้นเสเทือน ทำลายโบราณสถานสำคัญ ที่อยู่แวดล้อม และสภาพแวดล้อมเป็นอันมาก รวมทั้งสภาพอาคารโดยทั่วไปทรุดโทรม ขาดการบำรุงรักษา รูปแบบไม่งดงามเป็นพิเศษ ยกเว้นตึกแถวหัวมุมถนนซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ซึ่งก็อยู่ในสภาพทรุดโทรมเช่นกัน และการใช้สอยไม่เหมาะกับอาคารดังกล่าวนี้ จึงเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยพื้นที่ใหม่ คือ เปลี่ยนเป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและศูนย์บริการการท่องเที่ยวกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งท่าเตียนอยู่ระหว่างวัดพระเชตุพนฯ และวัดอรุณราชวราราม ซึ่งการเปิดพื้นที่ริมแม่น้ำบริเวณนี้ จะสร้างทัศนียภาพที่งดงามอย่างยิ่งอีก บริเวณหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีมาตรการส่งเสริมและควบคุม ดังนี้

- ย้ายกิจกรรมการค้าบริเวณท่าเตียนทั้งหมดออกไปบริเวณชานเมือง
- รื้อตึกแถวที่ไม่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมทั้งหมด ยกเว้นตึกแถวหัวมุมถนนมหาราช และถนนท้ายวัง ซึ่งจะปรับปรุงเป็นตึกที่ทำการศูนย์ และร้านบริการทั่วไป เช่น ร้านขายอาหาร และร้านขายของที่ระลึก
- บริเวณเปิดโล่งใหม่ จัดสร้างเป็นสวนสาธารณะและศาลาอเนกประสงค์ ซึ่งอาจปรับปรุงใช้เป็นศูนย์แสดงนิทรรศการ หรือสถานที่นั่งชมกระบวนพิธีทางน้ำได้
- ห้ามรถบรรทุกหนักทุกชนิด และรถบริการนักท่องเที่ยวขนาดใหญ่ทั้งหมด ยกเว้นรถประจำทาง ข.ส.ม.ก. ซึ่งอนุญาตให้เดินรถเพียงเท่าที่จำเป็นวิ่งภายในบริเวณระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยาและคลองคูเมืองเดิม ซึ่งมีระดับความสำคัญสูงสุดสำหรับรถประเภทอื่น ยังอนุญาตให้มีการใช้สอยได้เป็นปกติ
- การบริการการจราจรภายใน เสนอให้รื้อฟื้นการใช้รถราง เส้นทางสายรอบเมืองและสายหลักเมืองในอดีต (ดูแผนที่ 3.11) เฉพาะช่วงถนนมหาราช และถนนอัษฎางค์ บริการประชาชนและนักท่องเที่ยวแทน
- เส้นทางการท่องเที่ยวโดยรถบริการขนาดใหญ่ที่ห้ามผ่านเข้าพื้นที่ ให้เปลี่ยนมาใช้เส้นทางน้ำ โดยมีท่าเรือใหญ่บริเวณท่าเตียน ซึ่งปรับปรุงบริเวณและจัดระเบียบแล้ว ใช้เส้นทางรถรางที่รื้อฟื้นใหม่แทนเส้นทางรถ นักท่องเที่ยวจะมีโอกาสนั่งรถรางชมความงามของเกาะรัตนโกสินทร์ได้โดยรอบ

ผลของการปรับปรุงท่าเตียน นอกจากจะเปิดมุมมองระหว่างวัดพระเชตุพนฯ ฝั่งพระนครและวัดอรุณราชวราราม ฝั่งธนบุรี ซึ่งต่างเป็น Landmark สำคัญ

ตพทกยว

ตพระแควน ๗

จอศรณ

จอศรณ

ทกน

ทกน

ควค

ควนเนกประลนค

ทกน

ควนคชยวณ

แม่น้ำเจ้าพระย

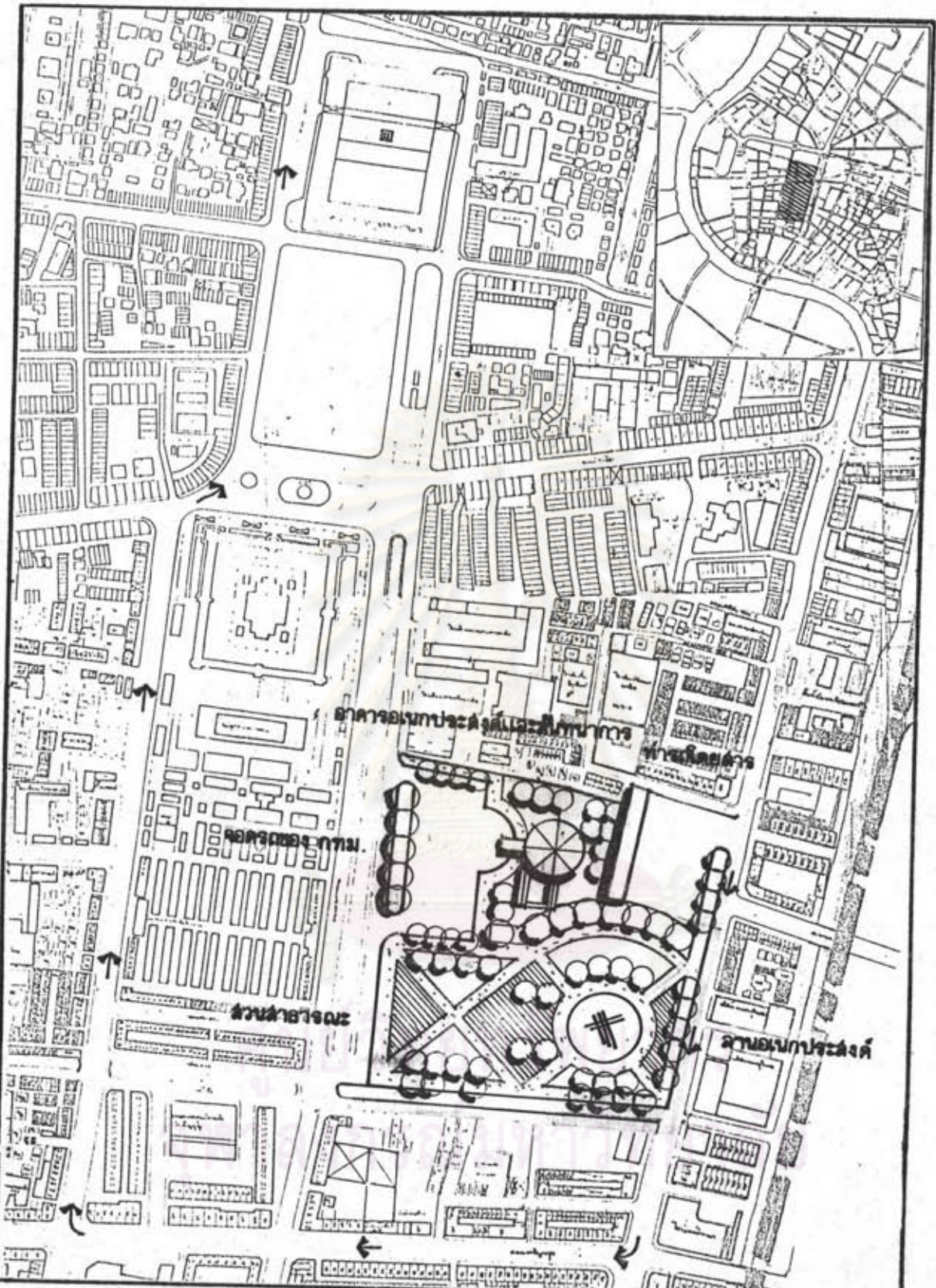

แผนที่ : ตัวอย่างผังการปรับปรุงพื้นที่ว่าง (OPEN SPACE) ซึ่งแม่น้ำบริเวณท่าเดียน

แผนที่ 5.24

ที่มา:

การศึกษากิจนตภาพกรบรตมโกสินทรเพื่อกรอนุรักษ์และพัฒนา

หมายเหตุ : ตัวอย่างการปรับปรุงเป็นพื้นที่เปิดโล่ง (OPEN SPACE)
 บริเวณเรือนจำพิเศษ กทม. (เดิม)

สัญลักษณ์ ← เส้นทางเดินจรดโดยดาราที่เส้นขอบแนว

แผนที่ 5.25

การศึกษาจินตภาพกรุงรัตนโกสินทร์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนา

ของกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว ยังเปิดโอกาสให้ปรับปรุงพื้นที่เพื่อการพักผ่อนอีกด้วย การย้ายท่าเตียนออกไป แม้จะทำให้ความคึกคัก และกิจกรรมเฉพาะตั้งแต่อดีตของพื้นที่นี้เปลี่ยนแปลงไป แต่การปรับปรุงบริเวณใหม่จะส่งผลดีต่อโบราณสถานข้างเคียง ซึ่งมีความสำคัญกว่ากิจกรรมดังกล่าวหลายเท่า ทั้งยังเสริมสร้าง Image ที่ดีกว่าเดิมด้วย (แผนที่ 5.24)

เวียนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร

จากปัญหาการรบกวนโบราณสถานของรถโดยสาร ข.ส.ม.ก. ซึ่งตั้งสถานีที่บริเวณข้างวัดสุทัศน์เทพวราราม และปัญหาการขาดแคลนที่จอดรถของศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร จนต้องมาจอดรถบริเวณสวนสาธารณะหน้าศาลาว่าการฯ เป็นปัญหาที่สมควรหาทางแก้ไขเพื่อเพิ่มคุณค่ามุมมองสู่วัดสุทัศน์เทพวรารามและเสาชิงช้า และลดปัญหาการทำลายโบราณสถาน ด้วยความสันเสียจากการวิ่งของรถโดยสารไปในตัว จึงเสนอให้ย้ายบริเวณเวียนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ไม่มีความจำเป็นจะต้องอยู่ในบริเวณนี้ออกไป และปรับปรุงเป็นพื้นที่โล่งเพื่อการสัญจร การกีฬา เช่น สระว่ายน้ำ สนามแบดมินตัน เพื่อเพิ่มพื้นที่การพักผ่อนหย่อนใจของชาวกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะชุมชนโดยรอบ ซึ่งหาพื้นที่พักผ่อนได้ไ้้อย่างมาก บริเวณตอนเหนือของสวนสาธารณะด้านตะวันตก จัดเป็นที่จอดรถของเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร (ระยะทางเดินจากศาลาว่าการฯ สู่อาคารใหม่ ใช้เวลา ประมาณ 10 นาที) ส่วนด้านตะวันออกจัดเป็นสถานีรถโดยสาร ข.ส.ม.ก. กำหนดเส้นทางเดินรถใหม่ ดังแสดงในแผนที่ 5.25

5.6 บทสรุป

ชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน ยอมให้ชีวิตของตนตกอยู่ในกำมือของ เครื่องจักรกล เครื่องทุ่นแรง เทคโนโลยีสมัยใหม่ต่างๆ จนเกือบจะลืมที่จะไขว่คว้าหาสิ่งที่เป็นธรรมชาติ ความก้าวหน้าของเมือง ทำให้เมืองเก่าถูกทำลาย เพื่อสนองความต้องการเพื่อเทคโนโลยีแปลกใหม่ มากกว่าเพื่อสนองความต้องการทางด้านจิตใจ ซึ่งสุดท้ายเขาเหล่านี้จะไม่ได้คุณค่าของชีวิตอะไรเลย ชีวิตจะดำเนินไปเหมือนเครื่องจักร เช่นที่เขาตอบรับมาตลอดชีวิต ปราศจากชีวิตจิตใจ จิตวิญญาณและสุนทรีย์ในอารมณ์

หากการมีชีวิตอยู่ในสังคม เป็นการอยู่ร่วมกัน เป็นการอยู่เพื่อเพิ่มคุณค่าในชีวิตของตน ให้เพิ่มพูนขึ้น มิใช่อยู่เพื่อความอยู่รอดเท่านั้น ความเป็นมนุษย์ในสังคมจะต้องพิจารณาสภาพความเป็นอยู่ในสังคมให้สูงและลึกซึ้ง ต้องประณีตกับการดำรงชีวิต การดำเนินชีวิตในสังคมนั้น อดีตเป็นบทเรียนให้เราสร้างปัจจุบันเพื่อก้าวหน้าไปในอนาคต แต่จะไม่มีอดีตในปัจจุบัน ไม่มีอนาคต

ในปัจจุบัน มีเพียงปัจจุบันเท่านั้น ปัจจุบันด้วยตัวของเรา ด้วยสังคม ด้วย background ของสังคม เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตหรือความสมดุลย์ในชีวิต การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมทำให้ผู้หนึ่งผู้ใดเสียประโยชน์หรือได้ประโยชน์ เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยเฉพาะนักวางแผนที่จะต้องช่วยกันสร้างความสมดุลย์ในความขัดแย้งเหล่านั้น เป็นเรื่องที่ทุกคนจะต้องช่วยกันคิด ช่วยกันวางแผน หาแนวทางพัฒนาเมืองด้วยตัวของเรา เพื่อเมืองของเรา กรุงเทพมหานคร หรือเมืองประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าของเราจะสามารถฟื้นฟู มีชีวิตด้วยความเป็นตัวของตัวเองขึ้นมาได้ หากทุกคนในสังคมร่วมกันรับผิดชอบและมุ่งมั่นดำเนินการตามขั้นตอนอย่างจริงจัง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

